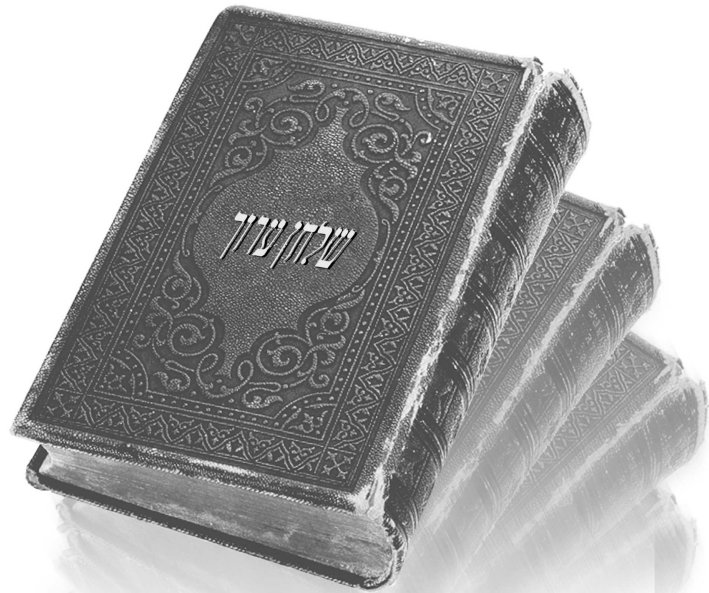

קנין הלכה

3

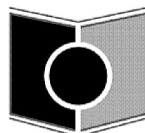
מראי מקומות

מס' 13

חודש שבט תשפ"א

יו"ד הלכות תערובות

סימנים קב - קג

Dirshu
דרשו ד' ועוז
קרן עולמית לחינוך
ועידוד לימוד התורה

קנין הלכה

לתשומת לבכם: במראי מקומות אלו הושקע עמל רב. אין להעתיק, לצלם וכד' ללא קבלת אישור בכתב מ"דרשו"

קנין הלכה

מראי מקומות

ציונים לדברי הפמ"ג
שנכללים בחומר הנלמד בחודש תמוז תשע"ו
יו"ד סי' קב - קג

סימן קב

סעיף א

מ"ז ס"ק א עד וליכא רובא דהתירא סק"ג.
ש"ד ס"ק ב ד"ה כתב כנה"ג עד סוף הס"ק.
ס"ק ג ד"ה אכן עד סוף הס"ק.
ס"ק ה.

סעיף ב

מ"ז ס"ק ז.

סעיף ג

מ"ז ס"ק ח - והמשאת בנימין.

סעיף ד

מ"ז ס"ק י - ס"ק יג.
ש"ד ס"ק ט - ס"ק יא, ס"ק טו, עד כתב המג"א שם.

סימן קג

סעיף א

מ"ז ס"ק א, עד ועיין באו"ה.

סעיף ב

מ"ז ס"ק ו עד ד"ה גב.
ש"ד ס"ק ב, ד, ג, ז, ח, יא.

סעיף ד

מ"ז ס"ק ז.

סעיף ה

מ"ז ס"ק ח.

סעיף ו

ש"ד ס"ק יז עד ד"ה גם מ"ש חכם צבי.

סעיף ז

מ"ז ס"ק י, יא.
ש"ד ס"ק יח, יט, כ..

קנין הלכה

סימן קב

סעיף א

דין דבר שיש לו מתירין דאינו בטל אף באלף נאמר בגמ' [ביצה דף ג:] לגבי ביצה שנולדה ביו"ט שנתערבה בכיצים של היתר, וכן בגמ' [ביצה דף לט:] לענין איסור חוץ לתחום, דמים ותבלין שקנו שביתה במקום מסויים ונתערבו בעיסה ובא להוציאה מחוץ לתחומן של המים והתבלין. וכן בגמ' [ב"מ דף נג:] לענין מעשר שני שנתערב בחולין שאינו בטל משום דאפשר לחללו והו"ל דבר שיש לו מתירין.

דין זה דדבר שיש לו מתירין אינו בטל אינו מהתורה אלא מדרבנן, כמבואר בגמ' [ב"מ דף נג:] דאחרי שנתערב מעשר שני בחולין, אם יבוא לחללו לא יחול דין מע"ש דאורייתא על המעות, רק מע"ש מדרבנן, וכפי שביאר שם רש"י [ד"ה דאורייתא].

דין דבר שיש לו מתירין דאינו בטל הוא גם באיסור דרבנן, כמבואר בגמ' [ביצה דף ג:] לענין ביצה שנולדה ביו"ט, וכן [ברך לט:] לענין איסור חוץ לתחום.

סוגי דבר שיש לו מתירין

כתב הב"י בשם הרשב"א דיש תרי גווני דשיל"מ:

- א. במקרה שההיתר עתיד לבוא מאליו, כגון ביצה שנולדה ביו"ט, דמותרת למחר.¹
 - ב. במקרה שבידו לעשות מעשה וע"י זה יהא היתר, כגון במעשר שני שנתערב [ב"מ דף נג:] שבידו לחללו.
- [ומבואר דין זה להלן בסעיף ב].

הטעם להא דדבר שיש לו מתירין אינו בטל

- א. כתב רש"י [ביצה דף ג:] ד"ה אפילו] שהחמירו חכמים שלא לאוכלו באיסור ע"י ביטול, כיון שיכול לאוכלו אחר זמן בהיתר.
 - ב. הר"ן [גדרים דף נב.] כתב טעם אחר, דהנה מצינו דעת ר' יהודה בגמ' [חולין דף צח:] דמין במינו אינו בטל, והטעם משום דיש סברא שכאשר ההיתר אינו מינו הרי הוא כאילו האיסור נאבד מן העולם, משא"כ מין במינו אינו כנאבד מן העולם, אלא ההיתר שהוא מינו והוא שוה לו מחזק את האיסור.
- אמנם רבנן דר"י חולקים וסוברים שמין במינו בטל, וכתב הר"ן שטעמם משום דגם מין במינו אין ההיתר דומה לאיסור, דחלוקים הם בזה שזה היתר וזה איסור, אך לגבי איסור שיש לו מתירין גם האיסור אינו מוחלט כ"כ, שהרי יש לו מתירין, ולכן דומה הוא טפי להיתר ואינו מתבטל.²

ביאורים והערות

1. גם באופן שההיתר עתיד לבוא רק אחר זמן מרובה, מ"מ הו"ל דבר שיש לו מתירין, כמבואר בתשובות הרא"ש שאיסור חדש הוא בגדר דבר שיש לו מתירין, אף שלפעמים צריך להמתין קרוב לשנה שלימה כדי שיבוא ההיתר, וכן כתב המג"א [סי' תרעז ס"ק יב] לענין שמן שנותר מנר חנוכה שנתערב דחשיב דשיל"מ, כיון שאפשר להשתמש בו בשנה הבאה בחנוכה.
2. ועיי"ש בר"ן דכאשר יש תערובת היתר גמור בהיתר, כגון פת שאפאה עם הצלי ויש בה ריח בשר, בזה אינו בטל אף דהוי מין בשאינו מינו, כיון ששוין הם לגמרי בדינם דשניהם היתר הוא, [והיינו דהדמיון הגמור בדין גובר על הא דבמציאות הוי מין בשאינו מינו].

דבר שיש לו מתירין שנתערב באינו מינו

כתב השו"ע דאם נתערב דשיל"מ באינו מינו, הרי הוא בטל בשישים כשאר מאכלות אסורות ולא החמירו בו חומרא דדשיל"מ. מקור הדין הוא במשנה [פ"ג חלה מ"י] הטבל אוסר כל שהוא במינו, ושלא במינו בנותן טעם. ובגמ' [גדרים דף נח.] איתא דטבל הוי דבר שיש לו מתירין [כן הביא הגר"א או"ח סי' תקיג ס"ג].

בביאור החילוק בין מינו לאינו מינו מצינו ב' טעמים:

א. הט"ז [ס"ק ד] והש"ך [ס"ק ה] הביאו את דברי הרמ"א [בספר תורת חמאת], שכתב דהוא משום שטעם החומרא דדשיל"מ הוא משום שלא רצו חכמים לסמוך על הביטול, כיון שבלא"ה עתיד להיות נותר, ולגבי תערובת באינו מינו כיון שההיתר נקרא על שם המין האחר שהוא רובה של התערובת, אין זה נראה כ"כ כהיתר שחל על האיסור, ולכן לא החמירו בזה. [וכתב הט"ז דאין טעם זה מספיק כ"כ].

ב. הר"ן [גדרים דף נב.] כתב דכל שורש הגזירה של דשיל"מ הוא משום דדמי להיתר בהיתר, והוי כעין מין במינו, שאין התערובת מחלישתו אלא מחזקתו, וכל זה כאשר מצד המציאות הוי מין במינו ורק האיסור מחלקן לשני סוגים, אבל במין בשאינו מינו אין טעם זה קיים, שהרי האיסור וההיתר חלוקים בעצם מציאותם, משום שהם שני מינים.

ספיקא דרבנן בדבר שיש לו מתירין

בגמ' ביצה [דף ג:] מובאת חומרא נוספת בדין דבר שיש לו מתירין, דאין אומרים בזה ספיקא דרבנן לקולא, ולכן ביצה שיש עליה ספק אם נולדה ביו"ט ואסורה או שנולדה קודם יו"ט, אין לאוכלה ביו"ט.³ ונפסק בשו"ע דה"ה כאשר מצטרפות במקרה אחד שתי החומרות הנ"ל בדין דשיל"מ, [שלא לבטל ברוב ושלא לסמוך על דין ספיקא דרבנן לקולא] ג"כ מחמירין, וכגון ביצה שיש לגביה ספק אם נולדה ביו"ט [ואסורה מדרבנן] או בחול [ומותרת], ונתערבה בביצים של היתר, גם בזה אמרינן את החומרות הנ"ל, וכל הביצים אסורות.

והנה בצירור זה של ספק אחד בגוף וספק אחד בתערובת, יש מקום להתיר מטעם נוסף [מלבד הטעמים הנ"ל של ספיקא דרבנן לקולא ושל ביטול ברוב, שלגביהם החמירו בגמ' מדין דבר שיש לו מתירין], והוא מטעם דהוי ספק ספיקא, ספק אולי הביצה הראשונה לא נולדה ביו"ט אלא ביום חול, ואת"ל שנולדה ביו"ט יש להסתפק אם ביצה זו היא הביצה הראשונה, או שהיא מהביצים של ההיתר שבהן נתערבה הביצה הראשונה.

ונחלקו בזה ר"י ור"ת [תוס' ביצה דף ג: ד"ה ואחרות], דר"ת סובר שאכן יש בזה היתר מדין ס"ס, ור"י סובר דאין מתירין ס"ס באופן זה של ספק אחד בגוף וספק אחד בתערובת, ולקמן [סי' קי ס"ט] מבואר שהשו"ע פסק לחומרא כר"י דאין בזה היתר דס"ס. ויבואר שם בע"ה טעמו של ר"י להא דאין בזה היתר דס"ס.

וכתב הב"ח דנראה שבמקום הפסד מרובה [א"נ לכבוד שבת ויו"ט ולענין דבר חשוב], יש לחקל בנידון זה של ספק ביצה שנולדה ביו"ט שנתערב, דלא כהשו"ע, דלענין איסור דרבנן יש מקום לסמוך על ר"ת וסיעתו הסוברים דיש בזה היתר דס"ס. והש"ך [ס"ק

ביאורים והערות

ובעיקר סברת הר"ן כתב הפר"ח [ס"ק ד] דלכאורה הדבר תמוה, דהא דקיי"ל מין במינו בטל משום שאינם דומים זה לזה שזה איסור וזה היתר, אלא משום שאינו נותן בו טעם ואינו ניכר, והניח הפר"ח את שיטת הר"ן בצ"ע.

3. וכתב רע"א [שו"ת סי' קפט] דבטעם החומרא הזו אין מקום לומר את סברת הר"ן, [גדרים נב.] המובא לעיל דהא דאין ביטול ברוב בדשיל"מ הוא משום דדמי לתערובת היתר בהיתר, דסברא זו שייכא רק לענין תערובת ולא לענין ספק, ועל כרחנו צריך לומר בזה את סברת רש"י הנ"ל, דעד שתאכלנו באסור [ע"י ביטול ברוב] תאכלנו למחר בהיתר, וה"נ עד שתאכלנו באיסור [פ"י ע"י דין ספיקא דרבנן לקולא] תאכלנו למחר בהיתר.

קנין הלכה

ב] חולק על הב"ח וכותב דאין להקל, דאדרבא, אפשר שגם ר"ת וסיעתו יחמירו בנידון זה, דאפשר שלענין דשיל"מ יסברו כדעת המרדכי [המובא ברמ"א סי' קי ס"ט] הסובר דאין להקל כלל בס"מ לגבי דבר שיש לו מתירין.⁴ המשנ"ב [סי' תקיג ס"ק ה] כתב שיש להקל במקום הפסד בציור הנ"ל של ספק ביצה שנולדה ביו"ט שנתערב. [והשעה"צ (סי' תצו ס"ק יט) כתב להקל רק בהפסד מרובה, וכתב"ח הנ"ל].⁵

כתב הרמ"א דאם ליבנו בביצה מאכל או שנתנוה בקדירה לתקן התבשיל [כגון שמילא בה תרנגולת] אינה במילה אף שהוא מין בשאינו מינו.⁶ ונתבארו כאן ב' אופנים מחודשים שאין בהם ביטול ברוב: א. ליבנו בה מאכל.

כתב הש"ך [ס"ק ה] שהמעם שאין בו ביטול הוא משום דנעשה לחזותו, ואין זה בטל.⁷ וציין לשו"ע (או"ח סי'

ביאורים והערות

4. ולפי דיעה זו יש כמה חומרות בדשיל"מ, א. אינו בטל ברוב. ב. לא אמרין ביה ספיקא דרבנן לקולא. ג. אין מתירין בו ספק ספיקא. [וראה להלן נידון נוסף אי אמרין בדשיל"מ דין הלך אחר הרוב וכל דפריש מרובא פריש]. ולענין חזקה דמעיקרא אי אזלינן בתר חזקה בדשיל"מ, עיין גליון רע"א [או"ח סי' שח על המג"א ס"ק יז] שכתב דלהסוכרים דלא אזלינן בתר רוב בדשיל"מ, צ"ע אי אזלינן בתר חזקה.

5. אמנם לגבי ביצה שנולדה ביו"ט שאחר השבת או בשבת שאחר יו"ט דאסורה מהתורה מדין הכנה דרבה, בזה לא היקל הב"ח אף בהפסד מרובה, וכן המשנ"ב [סי' תקיג ס"ק ה] לא היקל בזה.

6. תוספת עיון

דין הלך אחר הרוב בדשיל"מ

עיין פת"ש [ס"ק א] שהביא שנחלקו בזה הפוסקים. ויש להוסיף בזה שבהגהות רע"א [או"ח סי' תקיג על המג"א ס"ק יג] ציין לדברי הר"ן [פ"ג ביצה] שנסתפק בדין זה. עוד ציין רע"א שם לדברי השו"ע [יו"ד סי' טז ס"ב ומקורו בתשובת הרא"ש בשם הבה"ג], שאם נתערבה בהמה שאסור לשוחטה היום מדין אותו ואת בנו בבהמות אחרות, ואח"כ פרשה בהמה אחת מהתערובת שרי לאוכלה. ומבואר דאזלינן בתר רובא אף שזהו דבר שיש לו מתירין, דלמחר מותר לשחוט את הבהמה. גם הצ"ח [ביצה דף י'. הובא בפת"ש ס"ק א] הביא ראייה זו, ועיין בפת"ש [יו"ד סי' טז ס"ק ו] שהאריך בזה.

גם הגר"ז [או"ח סי' תקיג קונטרס אחרון ס"ק ה] הביא ראייה להקל בזה מדברי הרמ"א [יו"ד סי' רצג ס"ג] שכתב לענין איסור חדש, דבמדינה שרוב התבואה הנכנסת אליה היא ממקום שהתבואה השרישה קודם לעומר, אזלינן בתר רובא אף שחדש הוא דבר שיש לו מתירין. ומקורו בתוס' [קידושין דף לו: סוד"ה כל], ובשו"ת הרא"ש [כלל ב' סי' א] ובהגהמיי" [פ"י מאכ"א ס"ק ג]. כל הנ"ל הוא ברובא דאיתא קמן, אך לענין דין הלך אחר הרוב בדשיל"מ ברובא דליתא קמן, מבואר בר"ן [ביצה פ"ק דף ג: ד"ה ודוקא] שבזה הולכין אחר הרוב, עיי"ש דאיידי לענין ביצה שיש ספק אימתי נולדה בערב יו"ט או בליל יו"ט, וכתב הר"ן דאזלינן בתר רוב שיולדות את הביצה ביום ולא בלילה, והוסיף הר"ן דאף בדשיל"מ אינו בטל באלף, מ"מ הכא אזלינן בתר רובא משום דלא אתחזק איסורא. [והיינו דכאשר הנידון הוא ברובא דאיתא קמן, גם המיעוט איתא קמן ולכן י"ל דהחמיר, משא"כ ברובא דליתא קמן, דגם המיעוט ליתא קמן ולא אתחזק איסורא, בזה מיקל הר"ן אף בדשיל"מ], וכן נפסק להלכה בשו"ע [סי' תקיג ס"ג].

7. תוספת עיון

דבר העומד לחזותא

בדין זה אי דבר העומד לחזותא לא בטל, האריך המנחת כהן [ח"ג פ"ג] והפר"ח [ס"ק ה], ותלו זאת בסוגיית הגמ' [ב"ק דף קא] שדנו בה אם חזותא מילתא או חזותא לאו מילתא, דאי חזותא מילתא א"כ בגד שצבעו בקליפי ערלה ידלק, וכן הובאו בגמ' שם נפק"מ בספק זה לענין דיני ממונות ולענין דיני טומאת מת [דם שנבלע בבגד]. ולהלכה נקטו המנחת כהן והפר"ח דכיון שהגמ' נשארה בספק והקלה בדרבנן, ה"נ יש לאסור באיסור דאורייתא. עוד כתבו המנחת כהן והפר"ח דכל הנידון בענין חזותא הוא רק בדבר העומד לצביעה ורגילים לצבוע בו כמו כרכום, משא"כ בדבר

קנין הלכה

תקינ ס"ג.⁸

ב. דבר הבא לתקן את התבשיל.

מקור הדין שדבר הבא לתקן את התבשיל שבקדירה חשוב כמין במינו ואינו בטל, הוא בתוס' [ביצה דף לט. ד"ה משום] שכתבו דמטעם זה לא בטלי מים ומלח לעיסה לענין דיני תחומין, משום דהוה דבר שיש לו מתירין, ואף דהוי מין בשאינו מינו, מ"מ כיון שהמים והמלח באים לתקן את העיסה חשיבה כמין במינו, והובאו הדברים בב"י, ובש"ך [ס"ק ו].⁹

וכתב הגר"ז [באו"ח סי' תקינ ס"ז] שדין זה נאמר אף באופן שאין די בביצה עצמה כדי לתקן התבשיל ולתבלו, אלא רק בצירוף שאר מאכלים שממלאים בתרנגולת, שבאופן זה אין הביצה נחשבת כנותן טעם או כדבר המתבל את התבשיל, דמ"מ כיון שבאה להשתתף בתיקון התבשיל הוי כמין במינו ואינו בטל.^{10 11}

ביאורים והערות

שאינו עומד לכך כגון יין אדום שנתערב במים, דבטל כשאין בו אחד משה אף שניכר במראיתו. גם הפמ"ג [מ"ז סי' ק ס"ק א] האריך בזה וכתב להחמיר בחזותא, די"ל דחשיב שהאיסור ניכר, וכמו בנותן טעם. אמנם המנחת יעקב [כלל עד ס"ק ה] כתב דנראה שדברי הגמ' [ב"ק הנ"ל] נאמרו רק לגבי בגד שרגילים לצובעו ועומד לכך, אבל במאכלות אסורות רק הטעם קובע, וכל שאינו נותן טעם הרי הוא בטל אף אם ניכר בחזותא, ואפילו באיסורים דאורייתא. גם הגר"א [ס"ק ו] חלק על הפר"ח [והמנחת כהן] וכתב דרק בדיני איסור הנאה דנו בגמ' [ב"ק הנ"ל] אי חזותא מילתא, אך לדיני מאכלות אסורות פשוט דחזותא לאו מילתא וה"ז בטל ברוב. [ולגבי דברי השו"ע (סי' תקינ ס"ג) והרמ"א (סעיף דידן) שכתבו לאסור משום חזותא, כתב הגר"א שאין האיסור מצד דין כללי של חזותא, אלא משום שהביצה באה לתקן המאכל וליתן בו חזותא, ולכן חשיבא כמין במינו ויש בזה דין דשיל"מ שאינו בטל וכדלקמן בש"ך (ס"ק ו)].

והחזות דעת [ס"ק א] הביא את דברי הכרתי ופלתי [ס"ק ג] שנקט שחזותא אינו נחשב כלל כמו נותן טעם, אך כתב דחזותא אוסר באיסור משהו, ואף שבאינו מינו יש ביטול ברוב גם בדשיל"מ, כתב הכו"פ דהיינו משום שהאיסור אינו ניכר, והכא ניכר הוא בחזותא ולכן דינו כמו מין במינו דאוסר במשהו, והסכים החו"ד לחילוק זה.

8. לשון השו"ע [שם] הוא "ליבנו בביצה דעביד לטעמא ולחזותא". ונחלקו הפוסקים בביאור לשון זה, מהש"ך [ס"ק ה] משמע שחזותא לחוד הוא טעם שלא יהא בטל ברוב. ולפי"ז צ"ל שהשו"ע כתב שני טעמים חלוקים להא דאין ביטול ברוב, (א) עביד לטעמא, (ב) עביד לחזותא, וכן כתב הגר"א [ס"ק ו] בביאור דברי השו"ע שם. ואילו המג"א [שם ס"ק ז] פירש דברי השו"ע דתרתני בעינן טעמא וחזותא, וכתב דגם דברי הרמ"א [שו"ע כאן] בענין תרנגולת שעשו בה מילוי ונתנו בה ביצה, מתפרשים באופן שניכר במראה ובטעם.

9. ועיי' פר"ח [סי' צח אות כו] וביש"ש [פרק כל הבשר סי' פח] שכתבו דרק לענין דבר שיש לו מתירין נתחדש יסוד זה דדבר הבא לתקן חשיב כמינו, אך לענין שאר איסורי משהו לא אמרין דין זה, אלא בכל גווני בטל בשישים באינו מינו. והביאו ראיה מהמשנה [ערלה פ"ב] דהמחמץ עיסה של חיטים בשאור של שעורים ה"ז בטל בשישים, ואף דבעלמא מחמץ אוסר במשהו, היינו דוקא באינו מינו, והרי השאור בא לתקן את העיסה וא"כ ניהוי גם כמינו, אלא מוכח שרק בדין דשיל"מ החמירו לראות אינו מינו כמינו כשבא לתקן את התבשיל.

10. תוספת עיון

לענין דין חנ"נ בחתיכה שנאסרה במשהו מכח תערובת דבר שיש לו מתירין, עיי' במה שהארכנו לעיל [סי' צב סוף סעיף ב] במחלוקת הט"ז [ס"ק טז] והש"ך [נקודות הכסף]. וע"ע בפמ"ג [ש"ד ס"ק ג] במה שהביא מהיש"ש שתמה עליו. עוד הביא הפמ"ג [שם] מהתורת חטאת, דאם בישלו ביצה שיש בה איסור שיש לו מתירין [ביצה שנולדה ביו"ט] ברוטב ואין שישים, באופן שהרוטב נאסר ונעשה נבילה, מעתה אם נתערב רוטב זה ברוטב אחר הרי הוא אוסר אף כשיש שישים נגדו, כדין דבר שיש לו מתירין, והיינו שלענין מין במינו לא אזלינן בתר האוסר [הביצה] אלא בתר הנאסר [הרוטב].

11. תוספת עיון

חמץ ושאר איסורי משהו שנתערבו בים או בבאר

עיי' בדרכי תשובה [ס"ק טז] שהביא משו"ת ספר יהושע שכתב וז"ל לולי דמסתפינא מחבריא הוי אמינא, דהא דקיי"ל בכל דבר דלא בטל אפילו באלף, הוא רק באופן שאפשר לבוא בו לידי נתינת טעם באיזה אופן שיהיה, אבל בדבר שא"א לבוא לידי נתינת טעם בשום

קנין הלכה

סעיף ב

מקור הדין הוא ברשב"א בתורת הבית [בית ד שער א בקצר דף ח] והובא גם במור.

העבודת הגרשוני [הובאו דבריו בשו"ת צמח צדק (סי' טט)], וכן המנחת יעקב [כלל עד ס"ק יא] הקשו דאין נידון זה שייך לכאורה לדין דבר שיש לו מתירין, שהרי אם לבסוף יתברר שהתרנגולת אינה טריפה, א"כ גם מתחילה לא היתה טריפה.¹² וכתב הפמ"ג [מ"ז ס"ק ז] בשם הצ"צ דמ"מ כעת מצווה האדם לפרוש מאכילת הביצה משום הספק, ולכן שייכת בזה סברת רש"י דימתין כדי שיוכל לאוכל בהיתר ברור.¹³

ביאורים והערות

אופן לא גזרו דלא ליבטל. ובזה נתיישב מה שהיה קשה לי מעולם איך שותין אותן האנשים היושבים על הנחלים כגון עיר דובנא אשר מימיהם הם מנחל שוטף, והלא על כל הנחלים עומדים ריחים וטוחנים מאל"ץ בפסח שהוא חמץ גמור, ומתפור האבק בכל הנחל ולדברי הפוסקים הרי נאסר כל הנחל. ובע"כ לחלק כדכתבנו, שדבר שא"א לבוא בו לעולם לידי נתינת טעם לא גזרו בו חז"ל שלא יבטל. ובספר יד יהודה [השמטות לסי' קה ס"ג, נדפס בסוף ספר יד יהודה על הלכות שחיטה וטריפות] הביא דבריו וכתב שהיא סברא אמיתית, עכ"ל. עוד הביא היד יהודה בשם חכם אחד טעם אחר מדברי הריטב"א [ע"ז דף מז. ד"ה לא צריכא] שכתב, דנראה להוכיח מהגמ' דמה שאסרו מים [של עבודה זרה] במים במשהו, דוקא שנתערבו בתלושין אבל מחוברים אינם נאסרים, וסיים הריטב"א דכן הורה לו רבו הרא"ה במעשה שזרק הכומר מים המאריים [מים הארורים משום ע"ז] לבאר של ישראל.

וע"ע בספר הליכות שלמה [הלכות פסח פרק ד סעיף ה והערה ו] שהגרשו"ז אויערבאך זצ"ל נקט דאיסור משהו הוא רק כשהוא יכול להיות נראה בתוך התערובת לאחר מהחוששים של האדם, אך אם האיסור מועט ביותר אשר אינו יכול להיות מורגש כלל לחושי האדם לא גזרו בו במשהו, דגם משהו צריך איזה שיעור, ועיי"ש בהערות שצינו דכעין סברא זו אמר הגאון ר' לייב מקובנה בשם הגאון ר' מנשה מאילייתא תלמיד הגר"א.

12. תוספת עיון

ובספר תפארת למשה [הובא בבאר היטב אות ה] תירץ את דברי הרשב"א, דמה שכתב בענין ביצת ספק טריפה שנתערבה, קאי על ביצה שנולדה ביו"ט, שאילו היתה נולדת מהתרנגולת שהיא בודאי טריפה, היתה הביצה מותרת, שהרי איסור טריפה אין לו מתירין, ועכשיו שהתרנגולת ספק טריפה היה מקום לדון שלהך צד שיתברר שהתרנגולת אינה טריפה, נמצא שיש כאן רק איסור ביצה שנולדה ביו"ט והוי דבר שיש לו מתירין, קמ"ל דכיון שאין זה ודאי שיבוא היתר, דאפשר שיתברר שהתרנגולת טריפה, א"כ אין לה מתירין.

התירוצ' הנ"ל של התפ"מ מבוסס על ההנחה שביצה שנולדה ביו"ט מתרנגולת טריפה חשובה דבר שאין לו מתירין ובטילה ברוב, [והטעם משום שהביצה הזו אסורה לעולם משום שהיא טריפה]. אמנם עיין פת"ש [ס"ק ד] שהביא דבטשבות צמח צדק ובתשובות רע"א ובחיות דעת [ס"ק ח] נקטו דכל כה"ג חשיב דבר שיש לו מתירין, דסו"ס אם ימתין למחר ירד מהביצה איסור ביצה שנולדה ביו"ט. [ולפי טעמו של רש"י בדין דשיל"מ יש מקום לומר דעד שתאכלנו בשני איסורים, תאכלנו באיסור אחד].

ועיין פמ"ג [מ"ז ס"ק ז] שכתב דיש בשאלה הנ"ל נידון נוסף, דכיון שאין איסור חל על איסור, י"ל דלא חל כלל איסור ביצה שנולדה על איסור טריפה, וא"כ אין כאן אלא איסור טריפה, ובודאי אין לו מתירין. וכתב הפמ"ג דזה תלוי בשאלה אם בדין אין איסור חל על איסור לא חל איסור כלל או דחל איסור ורק אין חיוב חטאת או מלקות, דלחד תירוצ' בגמ' יבמות [דף לג.] אמרין דהאיסור השני חל לענין לקוברו עם רשעים גמורים.

13. ועיי"ש בפמ"ג שציין להכרתי ופלתי [ס"ק ד] שפקפק על תירוצ' זה, והפמ"ג יישב את תירוצו של הצ"צ. אמנם היד יהודה [ס"ק יב] ביאר את תמיהת הכו"פ, דהא בציור זה של ספק טריפה, כל הא דבאנו לומר דחשיב דשיל"מ הוא שמא יודע לו שהתרנגולת אינה טריפה וממילא הביצה מותרת, אך אם יתברר שהיא טריפה אין זה דשיל"מ והביצה בטילה, וא"כ לא יתכן לחייב אדם לפרוש עכשיו מהספק הזה, שהרי גם להך צד שהתרנגולת טריפה הביצה מותרת, וכ"ש להך צד שאינה טריפה.

עוד הביא היד יהודה ראייה לסברת הכו"פ מדברי האו"ז [ריש סי' תשנן] שכתב דתיקו שבש"ס לא חשיב דבר שיש לו מתירין [דאפשר שיבוא אליהו ויטהרנו], משום דעד כמה שיתירנו, א"כ כבר עכשיו הוא מותר ואין זה בגדר דבר שיש לו מתירין. [אמנם עיין להלן סעיף ד (בהג"ה שבסוף דברי נקה"כ על הט"ז ס"ק י) שהעתיק את מה שכתב זקנו מהרמ"א על גליון ספר איסור והיתר, עיי"ש שכתב לחלק בין הציור של תיקו שבש"ס, לבין הציור של ביצה שנולדה מתרנגולת שהיא ספק טריפה, דגבי ביצה הוצרכנו לאוסרה למשך תקופה

קנין הלכה

סעיף ג

מקור הדין של השו"ע הוא ברשב"א [תורת הבית בית ד סוף שער ד דף לה.]. שהובא בב"י, ועיי"ש ברשב"א שהביא מקור לדין זה שכאשר צריך להוציא הוצאות לא מוקרי דשיל"מ, מהגמ' [ב"מ דף נג.]. דמע"ש שנתערב בחולין ואין אפשרות לחללו אינו בטל ברוב, ולכאורה קשה שהרי יכול להעלות את כל התערובת לירושלים ויאכלנו בהיתר, אלא מוכח דכיון שההעלאה לירושלים כרוכה בהוצאות, לכן לא חשיב דשיל"מ.

והפוסקים כתבו לדון על הרשב"א מכמה טעמים:

- א. הש"ך [ס"ק ח] הביא את טענת היש"ש דאין דין דשיל"מ אלא כשהיתר עתיד לבוא מאליו אחר זמן, ולא באופן שצריך לעשות מעשה כדי להתיירו. והש"ך תמה על היש"ש דהא בגמ' [נדרים נט.]. מבואר דנדר הוי דשיל"מ, אף שאינו ניתר מאליו אלא ע"י שנשאל עליו, וכתבו הכו"פ [ס"ק ח] והמנחת יעקב [כלל לט ס"ק ח] והובאו דבריהם בפמ"ג [ש"ד ס"ק ח] דנדר שאני שמצוה להשאל עליו, ובוזר מודה היש"ש דחשיב יש לו מתירין.¹⁴
- ב. עוד ציין הש"ך לדברי הרא"ה [בדק הבית בית ד סוף שער ד] שכתב דאין הכלים בטלים זה בזה כיון שזה כמו ניכר האיסור, שהרי אפשר להפליט את האיסור ממנו ע"י הגעלה. והנה הש"ך לא כתב תירוץ למענה זו של הרא"ה, אך מהמשך דבריו משמע דלא חשש לה, וצ"ב.¹⁵
- ג. עוד הביא הש"ך בשם הרא"ה שהקשה דלא יתכן שיהא כלי זה בטל ברוב, שהרי אם ישתמש בכלי הזה, יתן האיסור טעם בהיתר. [ולכאורה כוונתו דאיירי במין בשאינו מינו, כגון כלי שבלע בשר נבילה שנתערב בכלי היתר בלועים מירקות, דכאשר יבשל ירקות בכלי שבלע את האיסור יטעם טעם בשר]. כעין קושיא זו הקשה גם הפר"ח [ס"ק ח], וזו גם טענת מהר"י בן לב המובא בהמשך דברי הש"ך, שכתב דאם נתערב כלי חלבי בכלים בשריים אין כאן ביטול ברוב.¹⁶

ביאורים והערות

מסויימת עד שיתברר לנו אם היא טריפה, ולכן אף שלבסוף איגלאי מילתא שמעולם לא נאסרה מכל מקום הו"ל דשיל"מ, משא"כ בתיקו שבש"ס שאליהו יכול לבוא בכל שעה, מעולם לא הוטל איסור קבוע מחמת הספק ולכן אמרין סברא דאיגלאי. ועיי"ש עוד מש"כ בזה למה לגבי תיקו שבש"ס לא אמרין את סברת הרשב"א דאין זה ברור שיבוא היתר.

14. ולכאורה דברי הש"ך שהביא ראייה מנדר צ"ע, דהא מפורש בגמ' נדרים [שם] דנדר חשיב דשיל"מ משום דמצוה להשאל עליו, ולכן תרומה שנתערבה בטילה באחד ומאה, ואינה בגדר דשיל"מ אף שבידו להשאל עליה, משום שאין מצוה להשאל על תרומה, וא"כ מפורש בגמ' דהא דאפשר להתיר את האיסור ע"י מעשה אינו מחשיבו דשיל"מ א"כ מצוה להשאל. אמנם הש"ך יישב קושיא זו [הלכות חלה סי' שכג נקה"כ על הט"ז ס"ק ב], שכתב דתרומה שאני משום שאין נשאלין על ההקדשות אלא מדוחק, אך בעלמא כל שאפשר להתיר את האיסור ע"י מעשה, כגון הכא שיכול להגעיל הכלי חשיב דשיל"מ.

עוד מצינו בגמ' [ב"מ דף נג.]. דמעשר שני שנתערב הוי דשיל"מ משום שיכול לחללו, ולכאורה מבואר מזה דברי הרשב"א והש"ך דאף שצריך לעשות מעשה כדי להתיירו חשיב דשיל"מ. וצ"ל שהכו"פ והמנ"י הנ"ל יתרוצו גם בזה, דכיון שמצוותו של מע"ש להעלותו לירושלים או לחללו, לכן גם זה חשיב מצוה וחשיב יש לו מתירין.

15. והנה במשמרת הבית דחה טענת הרא"ה דמצינו דיני ביטול ברוב גם במקרה שניכר האיסור, בגמ' ביצה [דף ד.]. לגבי עצים שנשרו מן הדקל ונתערבו בעצים מוכנים. ולכאורה דברים אלו צ"ע, דהרשב"א עצמו כתב בכמה מקומות דאין דין ביטול ברוב גם כשניכר האיסור, ואכן בביצה [שם] כתב הרשב"א דאיירי באינו ניכר, ובשבת [דף כט.]. כתב דאיירי כשהעצים ניכרים אך ההיתר אינו מדין ביטול ברוב, וצ"ע. ולגוף קושית הרא"ה העירו האחרונים דמה שיכול להפליט את האיסור אינו גורם לכך שלא ייחשב כלל תערובת, שהרי אינו יכול להכיר את האיסור רק לפולטו, וכל כה"ג הוי רק אפשרות של היתר ולא שהאיסור ניכר בתערובת.

16. הפנ"י הקשה עוד דהא אפשר לברר ע"י קפילא באיזה כלי בלוע האיסור, והיינו שיבשל מים בכלים, וכאשר יטעום הקפילא טעם בשר יתברר שזהו הכלי האסור. וכתב ע"ז הכו"פ דכיון שלא בכל בישול יוצא טעם, נמצא שאין זה ברור שע"י קפילא יתברר האיסור. והפמ"ג

קנין הלכה

גם לגבי טענה זו לא השיב הש"ך תשובה אך מהמשך דבריו משמע דלא חשש לזה. והרשב"א [משמרת הבית] כתב דאין זו טענה, דה"נ מצינו דיש דין ביטול בתערובת מין בשאינו מינו יבש ביבש [כשאיין החתיכות ניכרות במראה] אף שכאשר יפגע באיסור יטעמנו, וכן נקטו הטור והש"ך [סי' קט], וכן כתב כאן הפמ"ג [ש"ד ס"ק ח].

אמנם הוסיף הפמ"ג דאם אכן יטעם באחד התבשילים טעם בשר, צריך לפלוט, דמעתה הוכר האיסור. ד. עוד הביא הש"ך את דברי המהרי"ל [שו"ת סי' קסד] שכתב דההוצאות שצריך להוציא לצורך ההגעלה הן דבר מועט ולכן אכתי מיקרי דשיל"מ, ולמד זאת המהרי"ל מדברי הגמ' [ב"מ דף נג.] ותוס' שם [ד"ה וליהדר] שמבואר שהוצאה וטירחה מועטת אינם מבטלות שם דשיל"מ, ורק במקום הפסד מרובה נקט הש"ך כהרשב"א. ה. עוד הקשה רע"א [שו"ת סי' כז] על עיקר דברי הרשב"א, שדן לומר דכיון שאפשר להגעיל את הכלי לכן הוי כדבר שיש לו מתירין, שהרי גם היתר של הגעלת כלים מבוסס על ביטול ברוב, שהאיסור נפלט מהכלי ובטל במי ההגעלה, וא"כ לא שייך לומר דעד שתאכלנו באיסור [ע"י ביטול ברוב] תאכלנו בהיתר ע"י הגעלה, דגם ע"י הגעלה הוי מכח ביטול ברוב. והוסיף רע"א דגם אם ימתין מעת לעת עד שיוגעיל את הכלי עדיין צריכים אנו לדין ביטול ברוב, דלשיטת הרשב"א המובאת להלן [סי' קג] גם איסור שהוא בגדר נותן טעם לפגם צריך ביטול ברוב, ואינו נחשב כאיסור שנפסל באכילה דהוי כעפר]. ובספר צמח דוד [לבעל המקדש דוד] כתב לתרץ דאף שגם בהגעלה בעינן לדין ביטול ברוב, מ"מ גם לולי הביטול ה"ז קיל טפי, שהרי האיסור הנפלט מתערב במי ההגעלה, וכאשר הם חוזרים ונבלעים בכלי נמצא שרק מקצת האיסור חוזר ונבלע.¹⁷

איסור תורה שאחר זמן יהפך לאיסור דרבנן

כתב הש"ך [ס"ק ח] דאף להרשב"א דס"ל דאפשרות ההגעלה אינה מחשיבה זאת כדשיל"מ משום שהיא כרוכה בהוצאות, מ"מ יש להמתין מעת לעת משעת בליעת האיסור כדי שיפגם הבלוע, דזה ג"כ חשיב דשיל"מ, שהרי כעת אסור הבלוע מן התורה [אי לא התערובת], ואחרי מעל"ע לא יהא אלא איסור דרבנן. ומבואר מדברי הש"ך דאף שגם למחר יהא הבלוע איסור מדרבנן, מ"מ חשיב דשיל"מ. וכתב הכו"פ [סוס"ק ה] דכן מבואר גם משיטת הרמב"ם וסיעתו הסוברים דחמץ בפסח הוי דשיל"מ, אף שגם אחר הפסח אסור החמץ מדרבנן. [אמנם הר"ן בפסחים (דף ז: מדפי הרי"ף ד"ה ואני) נקט דחמץ בפסח לא חשיב דשיל"מ, משום שגם אחר הפסח הוא אסור מדרבנן].¹⁸ ועיין פת"ש [ס"ק ו] שכתב שתי טענות כנגד הוראה זו של הש"ך להמתין מעל"ע: א. קושית רע"א [סי' כז] דהא גם אחרי מעל"ע ההיתר של נטל"פ הוא מטעם ביטול ברוב, וא"כ אין לומר בו דעד

ביאורים והערות

- כתב דכיון שהאידנא לא סמכינן אקפילא [לטעום תערובת ולהעיד שאין בה טעם אחר], לכן גם לענין נ"ד לא סמכינן עליו.
17. תוספת עיון
עוד הקשה בהגהת יד אברהם ובשו"ת משכנות יעקב [סי' לה], דלפי הרמ"א [להלן סעיף ד] אין דין דשיל"מ כשהאיסור אינו אלא טעם בעלמא, וה"נ האיסור הבלוע בכלי אינו אלא טעם בעלמא.
וכתב בספר יד אברהם דאנ"ג, דלפי הרמ"א הנ"ל יש סיבה נוספת שלא יהא דין דשיל"מ בתערובת כלים, ומ"מ נפק"מ בדין של הרשב"א לשאר מקרים שצריך להוציא הוצאות כדי להתיר, דלא חשיב דשיל"מ.
18. הר"ן נקט זאת כסברא פשוטה, והוסיף דאף להסוברים דחמץ בפסח הוי דשיל"מ, ה"ז משום שהאיסור אחר הפסח הוא מטעם קנס, ולא מסתבר שמכח הקנס תצא קולא שלא ייחשב דשיל"מ ויתבטל ברוב.

קנין הלכה

שתאכלנו עתה באיסור [ע"י ביטול ברוב] תאכלנו למחר בהיתר, דהא גם למחר בעינן ביטול ברוב. ב. עוד כתב דלפי הצל"ח [פסחים דף ד.] אין כאן דין דשיל"מ, דהצל"ח כתב דרק באוכלין שאוכלים אותם פעם אחת אומרים לאדם להמתין יום אחד ולאוכלן בהיתר, אך בכלים שאדם מעוניין להשתמש בהן גם היום וגם מחר, אין זו סברא לומר לו לא להשתמש היום משום שיכול להשתמש למחר. [ואכן בספר תורת חסד כתב דמהש"ך הנ"ל מוכח דלא כסברת הצל"ח].¹⁹

ועיין פר"ח [סו"ס"ק ח] שכתב דראוי להמתין מעל"ע כדי לחוש לשיטת המהרי"ל שהובא בש"ך, ומשמע שלא הצריך להמתין מעל"ע מחמת טענת הש"ך דהוי דשיל"מ.

להשתמש בכל הכלים יחד

כתב הט"ז [ס"ק ח] דכשם שמבואר [סי' קט] דתערובת יבש ביבש בטילה ברוב ומ"מ אסור לאוכלן יחד, ה"נ בתערובת זו של הכלים אסור לערב תבשילים שנתבשלו בכל הכלים, דנמצא שמועם את האיסור, ולכן כתב הט"ז שאין להשהות את הכלים זמן מרובה ללא הגעלה, משום שעלול להכשל ולערב תבשילים בכל הכלים. [ולכן הצריך הט"ז להגעיל את כל הכלים מספק, ובספר מנחת יעקב הובא בפמ"ג (ש"ד ס"ק ח) כתב דדי להגעיל כלי אחד].

ומבואר מדברי הט"ז דאף לאחר שהכלים אינם בני יומן, ג"כ אסור לערב התבשילים שנתבשלו בכל הכלים יחד. הש"ך [ס"ק ח] הביא בשם המשאית בנימין דאחרי מעל"ע אפשר להשתמש בכל הכלים יחד, ומשמע שהסכים עמו בזה. ועיין בפמ"ג [ש"ד ס"ק ח] שתמה דהא נקטינן [סי' קט] דבתערובת יבש ביבש דבטל חד בתרי מין במינו, אין לבשל הכל יחד אף באיסור דרבנן, וא"כ ה"נ הכא דגזרינן אינו בן יומו אטו בן יומו. וסיים הפמ"ג "דאולי כיון שקדירה שאינה בת יומה נאסרת רק משום גזירה אטו בת יומה לכן ע"י תערובת לא גזרו", כך סברת הש"ך, אמנם הט"ז פסק להגעיל כולן שמא ישתמש בכולן ביחד, [עד כאן תורף דברי הפמ"ג].²⁰

ביאורים והערות

19. בעיקר סברא זו של הצל"ח, עיין בשו"ת נוב"י [תניינא אה"ע סי' לח] שהיקל עפ"י באשה פנויה שנתעברה, ויש ספק אם נתעברה מישראל ונוהג בה איסור דרבנן של מינקת חברו, או שנתעברה מנכרי ואין בה איסור זה, כתב הנוב"י דאין זה בגדר דשיל"מ, כיון שאם ישאנה עכשיו יוכל לבוא עליה גם עכשיו וגם אחר כך חודש.

ובשו"ת חת"ס [יו"ד סי' קנו] דן לומר כסברת הצל"ח הנ"ל לגבי אשה שראתה כתם וספרה וטבלה ושמשה, והיא מסופקת אם ספרה ז' נקיים או שטעתה וספרה רק ו' נקיים, [וא"כ צריכה להמתין ו' עונות קודם שתמשיך ספירתה, משום חשש פולטת ש"ז]. וכתב החת"ס לדון דאין להקל בזה מספיקא דרבנן משום דהוי דשיל"מ, שבידה להמתין כמה ימים. והוסיף דאף שרוצה לשמש כמה פעמים וא"כ אולי אינו בגדר דשיל"מ [סברת הצל"ח הנ"ל], אמנם למעשה נקט שאין להקל בציור הנ"ל, אך אפשר שלא חזר בו מסברת הצל"ח הנ"ל, אלא החמיר משום שבציור של השאלה היתה שכינה שהעידה לה שטעתה.

20. תוספת עיון

בשו"ת רע"א [ח"א סי' כו] הביא קושית חכם אחד שהקשה לו לפי החכם צבי [סימן עה] שפסק שכלי חמץ אחר יב חודש מותרים בשימוש לכתחילה משום שהבליעה נתייבשה ונעשתה כעפר, א"כ תערובת כלים תיחשב דשיל"מ משום שיכול להמתין יב חודש ואז יהא מותר הכלי בשימוש לכתחילה. והשיב לו רע"א שבתשובת חכ"צ [שם] מבואר דלא התיר אלא בחמץ ויין נסך ולא בשאר איסורין, [ויישב בזה החכ"צ מה שיש לתמוה למה לא הוזכר בשום פוסק היתר זה של יב חודש לגבי כלים בלועים מאיסור]. והטעם משום דבשאר איסורין יש היתר בדיעבד גם תוך יב חודש אם השתמש בכלי שאינו בן יומו, ולכן אין היכר כ"כ גדול בין תוך יב חודש [שיש היתר בדיעבד] לבין אחר יב חודש [אם יתירו לכתחילה], ומשום זה אסור להשתמש לכתחילה אף אחר יב חודש, ורק בחמץ ויין נסך שאין היתר בכלי שאינו ב"י, לכן יש היכר ברור בין תוך יב חודש [דאסור אף בדיעבד] לבין אחר יב חודש שבזה התיר החכ"צ לכתחילה.

קנין הלכה

סעיף ד

מקור הדין שבמאכל המתקלקל עד שיגיע זמן ההיתר לא נאמר דין דשיל"מ הוא בב"י בשם המרדכי [פסחים סי' תקעג], וכן כתבו הרשב"א והר"ן [ביצה דף ד:].

ועיין ב"ח שכתב שלדעת השו"ע נאמר דין זה אף באופן שאין המאכל מתקלקל לגמרי, והיש"ש חלק ע"ז וכתב דכל שהמאכל נשאר ראוי לאכילה ה"ז בגדר דשיל"מ אף אם נאכל רק ע"י הדחק. [גם רע"א ציין לדברי היש"ש]. וכתב הב"ח דלהלכה יש לחוש לדברי היש"ש, ואין להקל אלא באופן שהמאכל מתקלקל לגמרי או כשיש צירוף נוסף להקל.²¹

בדברי הרמ"א דמעמא בעלמא בטל גם בדשיל"מ

מקור דברי הרמ"א הוא במרדכי [פסחים סי' תקעג], עיי"ש שכתב זאת בשם הר"ש מפלייזא בשם ר"ת, וכן הביא הטור [או"ח סי' תקיג ס"ג] בשם ר"ת, ולא נתבאר במרדכי ובטור מקורו של ר"ת לדין זה. ובביאור הגר"א [ס"ק יג] כתב שמקורו של ר"ת הוא בגמ' ביצה [דף ד:]: גבי עצים שנפלו מן הדקל, דאיתא התם דכל היכי דליתא לאיסורא בעיניה לא גזרו בדשיל"מ. והט"ז [ס"ק י] כתב דמעמו של ר"ת הוא משום דכאשר לא נתערב ממשו של איסור רק הטעם, והטעם אינו נרגש כיון שהוא במינו, הרי זה כאילו לא נפל האיסור לשם כלל, ואין כח לאיסור לאסור בכח"ג.

ועיין בש"ך [ס"ק ט] שהאריך לחלוק על פסק זה של הרמ"א, והפוסקים כתבו לחלק בזה בין אופנים שונים:

א. חתיכה של איסור שיש לה מתירין שנפלה לתבשיל [הנחשב מין במינו] והוציא את החתיכה ולא נשארה אלא פליטתה, דעת הרמ"א [אשר מקורה בדברי ר"ת והמרדכי כנ"ל] דבטילה, ולא החמירו בזה בדשיל"מ. ודעת הש"ך והב"ח דגם זה בכלל דשיל"מ, והביא הש"ך דכן מבואר גם ברבינו ירוחם, וכתב דגם הסברא נותנת כן דסו"ס יש לומר דגם בזה עד שתאכלנו באיסור וכו'.

ב. כשיש בתערובת ממשו של האיסור כגון יין ביין, וכן אם נימוח האיסור לתבשיל, דן הש"ך לומר דאפשר שבכח"ג לא התיר הרמ"א, אך דחה דמלשון התורת חטאת משמע דאף באופן זה אין חומרא בדשיל"מ.

אמנם המנחת יעקב [כלל עד ס"ק ח, הובא בפמ"ג ש"ד ס"ק ט] נקט חילוק זה לדינא, דפליטה בטילה, ונימוח אינו בטל, וכ"כ החוות דעת [ס"ק ד] דתערובת יין ביין, א"נ נימוח לתוך תבשיל הוי ממשו ויש בזה חומרא בדשיל"מ.

ג. איסור שנימוח ונבלע בדבר גוש, כתב החוות דעת [שם] דזה חשיב טעמו ולא ממשו, וה"ז בטל לפי הרמ"א.

ד. ביצה [שנולדה ביו"ט והיא בגדר דשיל"מ] שניתנה לתוך תבשיל, עיין בטור [או"ח סי' תקיג ס"ג] שהביא בשם ר"ת דזה חשיב מעמא ולא ממשא, ולכן הרי זה בטל אע"ג דהוי דשיל"מ. והדרכי משה [שם ס"ק א] הביא מהמרדכי, וממהר"א ומהגהות אשרי [פ"ה ע"ז סכ"ט] דאם הביצה ניתנה כדי לתקן התבשיל במראה, והחוות ניכרת אין זה

ביאורים והערות

21. תוספת עיון

לכאורה דין זה שבמאכל המתקלקל לא הוי דשיל"מ, א"ש טפי לשיטת רש"י הסובר דהטעם שאין ביטול בדשיל"מ הוא משום דעד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר, דבמתקלקל לא שייכא סברא זו. אך להר"ן שכתב דהטעם הוא משום דכיון שיש לו מתירין הרי זה כמין במינו, א"כ לכאורה אף במתקלקל שייכת סברא זו, וצ"ע דהר"ן עצמו כתב היתר זה [ביצה דף ד:]. וכתב הערוך השולחן דצ"ל שהר"ן סובר דלא החמירו בזה חכמים שלא יתבטל המאכל אם הדבר גורם לו שייפסד.

עיין בהג"ה שבסוף דברי נקודות הכסף [על הט"ז ס"ק י] שהביא את דברי הרמ"א [בהגהותיו לספר איסור והיתר] שדן לגבי מאכל שנאסר בגמ' מחמת הספק ואמרו בו תיקו, אי חשיב דשיל"מ דאפשר שיבוא אליהו ויתיר את המאכל. והוסיף הרמ"א דלא אמרינן שהמאכל עלול להתקלקל עד שיבוא אליהו, דהא אליהו עשוי לבוא בכל שעה.

קנין הלכה

נחשב טעם אלא ממש, ואמרינן בזה דינא דדשיל"מ אינו בטל. וכן כתב הש"ך [ריש ס"ק ט] בשם התורת חטאת.²² ה. כלי שבלע איסור שנתערב בשאר כלים, הש"ך [ס"ק ט] כתב להוכיח שגם בטעמא בעלמא אמרינן חומרא דדשיל"מ, ממה שדנו הפוסקים לעיל [ס"ג] אם יש דין דשיל"מ בתערובת כלים. אמנם לפי מש"כ הט"ז [ס"ק י] דהא דטעמא בעלמא בטל אף בדשיל"מ הוא משום שאינו נרגש כלל במינו, והוי כאילו לא נפל כלל איסור, אין זה שייך אלא בטעם שנתערב ולא בכח"ג שהכלי הבלוע ממעם האיסור עומד בפ"ע, ויתכן שיתן טעם אם יבשלו בו באינו מינו, וא"כ לא נאבד הטעם מן העולם, וכן כתב בשו"ת פני אריה [הובא בפת"ש ס"ק ז] שבנידון תערובת כלים לא נאמרו דברי הרמ"א מהטעם הנ"ל.

ברברי הרמ"א בחתיכה שלא נמלחה

הרמ"א למד דבריו מדברי התה"ד [סי' קעו כמבואר בר"מ ס"ק ב], והט"ז [ס"ק י] והש"ך [ס"ק י] תמהו על דבריו דלא כתב התה"ד דבריו אלא לענין שאין בחתיכה זו דין חתיכה הראויה להתכבד, שהואיל ואין איסורה מחמת עצמה לא מיקרי חהר"ל, ולא לענין דין דשיל"מ. [וראה בהמשך מה שיובא מהגר"א ומהפתחי תשובה ס"ק ח].

איסור שנבלע בחתיכה שאינה ממין האיסור ונתערבה בחתיכות אחרות

עיין בביאור הגר"א [ס"ק יד בליקוט השני] שכתב דכוונת הרמ"א הנ"ל בדין חתיכה שלא נמלחה, למקרה שהאיסור שנבלע בחתיכה אינו ממין שאר החתיכות, דככה"ג יש ביטול בשישים, וטעמו משום דס"ל דלענין מין במינו בידון זה של חתיכה שבלעה איסור אולינן בתור האוסר ולא בתור הנאסר, ולכן אף שנתערבה החתיכה בחתיכות אחרות שהן מינה, מ"מ הדם הבלוע בחתיכה אינו ממין שאר החתיכות. וצ"ח הגר"א לדברי תוס' [חולין דף קח: ד"ה אמאי] שנחלקו הראשונים אם בעלמא לענין דין חנ"ג אמרינן דאין הנאסר יכול לאסור יותר מאשר האוסר. ומבואר בגר"א דגם לענין דשיל"מ נאמרת מחלוקת זו, ונקט הרמ"א דאולינן בתור האוסר, וכמבואר גם בסי' קה [ס"ט].

וכע"ז הביא גם הפת"ש [ס"ק ח] בשם תשובת פני אריה, דלא נתכוין הרמ"א להתיר אלא כשהאיסור נבלע בחתיכה שאינו מינה והיא נתערבה בחתיכות אחרות, והאריך הפת"ש להביא את פרטי הדינים שכתב בזה בתשובת הפני אריה הנ"ל. וכבר ציינו הפוסקים [המנחת יעקב כלל עה ס"ק טו, וע"ע בפמ"ג ש"ד סוס"ק ג] לדברי הר"ן פרק כל הבשר [ריש דף מד.],

ביאורים והערות

22. מלשון התו"ח בשם מהרא"י [שהובא בש"ך] משמע שהסיבה שאם ליבנו את התבשיל בביצה אין היא בטילה, היא משום דדשיל"מ אינו בטל, והא דהוצרך לומר דחשיב כממשו של איסור משום דניכר במראה, הוא משום שאם היה נחשב כטעמא בעלמא לא היתה בזה חומרא דדשיל"מ. [ויש לשאול על ביאור זה דהא הביצה בתבשיל הוי מין בשאינו מינו, ובזה גם דשיל"מ בטל, ולמה יש כאן חומרא דדשיל"מ. וי"ל דדין זה נסמך על מה שהביא מהרא"י מתוס' [ביצה דף לט.] דמה שבא לתקן התבשיל נחשב מין במינו כמובא בש"ך [לעיל ס"ק ו], וכן הוא בהג"א (פ"ה ע"ז, הובא בד"מ או"ח סי' תקיג סוס"ק א)].

אמנם מלשון הש"ך [ס"ק ה] יש ללמוד ביאור אחר, דאח"כ דהביצה בתבשיל חשיבא אינו מינו, וא"צ בזה חומרא דדשיל"מ, אלא שאם הביצה ניכרת במראה אמרינן דחזותא לא בטילה, דכשם שטעם אינו בטל והוי כאילו האיסור ניכר, כן חזותא אינה בטילה. וזו גם כונת הש"ך [ס"ק ט] במה שביאר בדברי האו"ה, ודלא כהתו"ח דקאי על מין בשאינו מינו, וע"ז אמר דכשאיין ממשו ניכר ה"ז בטל, משא"כ בניכר.

ונמצא שבעיקר שיטת הרמ"א הנ"ל, דעת הב"ח, הש"ך, הפר"ח והגר"א להחמיר, ולהלכה כתב החכמת אדם [כלל נג סעיף כא] דבמקום צורך גדול יש להקל כהרמ"א, דבטעמא בעלמא אין חומרא של דבר שיש לו מתירין, ובשו"ת פני אריה [הובא בפת"ש] וכן בשו"ת משכנות יעקב הקלו כהרמ"א. והגר"ז או"ח [סי' תקיג קר"א אות ג] כתב כהמנחת יעקב, דפליטה בעלמא בטילה, משא"כ אם נימוח מגוף התבשיל, וכע"ז נקט החוות דעת [ס"ק יב].

קנין הלכה

שכתב דמחלוקת הראשונים בדין חנ"ג אי אוליגן בתר הנאסר [רשב"ם ור"ן] או בתר האוסר [ר"י] יש בה נפק"מ לדיני דבר שיש לו מתירין, ולפ"ז למאי דנקטינן לדינא כר"י דאוליגן בתר האוסר חנ"ג בנידון זה.

ועיין בנקודות הכסף [על חמ"ז ס"ק י] שכתב דמדברי התה"ד [סי' קע] והמהרש"ל [בהגהות שיערי דורא] מבואר דאוליגן בתר הנאסר, שהרי התה"ד דן לומר שהחתיכה שלא נמלחה לא תתבטל בשאר החתיכות כיון שהן מינה, והוי דשיל"מ כיון שאפשר לאוכלה צלי, [רק שלמעשה הכריע התה"ד דבכה"ג לא מיקרי דשיל"מ], אף שהאיסור הוא מחמת הדם שבחתיכה שאינו ממין שאר החתיכות.²³

[אמנם לגבי כלי בלוע איסור שנתערב בכלים אחרים, ביאר הש"ך (ס"ק ח) דדעת האו"ה דבכה"ג נידון כמין בשאינו מינו, ולא אוליגן בתר הכלים אלא בתר האיסור הבלוע בהן, ולכן בטל בשישים ואין בו דין דשיל"מ. אמנם רק האו"ה כתב סברא זו לגבי תערובת כלים, ובשאר הראשונים ובפוסקים מבואר שדנו את תערובת הכלים כתערובת מין במינו].

העולה מכל זה שמדברי הר"ן [פרק כל הבשר] מבואר דלהסוברים בעלמא לענין דין חנ"ג דאוליגן בתר האוסר ולא בתר הנאסר, גם לדיני דשיל"מ אוליגן בתר האוסר, וכן כתב הגר"א בדעת הרמ"א, וכן כתב בשו"ת פני אריה [הובא בפת"ש ס"ק ח]. והש"ך בנקה"כ הביא שמדברי התה"ד ומדברי הרש"ל משמע דאוליגן בתר הנאסר.

דבר שמותר לאוכלו באופן אחד ואסור לאוכלו באופן אחר האם הוי דשיל"מ

(א) כתב הרי"ף [פ"ז חולין דף לב:] פת שאפאה עם הצלי [והיינו שיש בה ריח בשר, ואנן קיי"ל ריחא לאו מילתא] אין לאוכלה בחלב, דכיון שמותר לאוכלה בלי חלב ה"ז כדבר שיש לו מתירין ואפילו באלף לא בטל, "וכל דבר שהוא אחד באלף כריחא בעלמא הוא ואפ"ה לא בטל הואיל ויש לו מתירין", וכן פת זו הואיל ויש בה ריח בשר אין לאוכלה בחלב. ומבואר מדברי הרי"ף דכה"ג חשיב דשיל"מ, ולא רק דבר שהוא אסור עכשיו ויש לו היתר אחר זמן או ע"י מעשה שיתיר אותו.

(ב) המרדכי [סי' תרסה] הביא שהראב"ה חלק על הרי"ף וכתב דבכה"ג לא חשיב דשיל"מ, משום שלענין שנאסר נאסר לעולם, ולמה שהותר הותר גם מתחילה.

ובתרומת הדשן [סי' קע] פסק כהראב"ה, וכן פסק השו"ע [סי' סט ס"ד] והסכימו לזה הפוסקים שם.

ועיין בפת"ש [ס"ק ח] שהביא דבשו"ת תשובה מאהבה תמה על האחרונים שהקלו דלא כהרי"ף, וכתב שגם ברמב"ם וברש"י ובר"ן נקטו כן, וגם השער המלך [פט"ו מאכ"א ה"ד] החמיר בזה. [אמנם לגבי הציור של התה"ד (סי' קע הנ"ל) שנפסק בשו"ע (סי' סט סע' יד) כתב התשובה מאהבה להקל, כיון שהנידון הוא רק מחומרת הגאונים לכן יש לסמוך בזה על הראב"ה].

דבר שיל"מ באיסור שנולד בתערובת

הרמ"א הביא את דברי הסמ"ג והמרדכי שכתבו שאם האיסור נולד בתערובת הרי הוא בטל כשאר איסורים, ואין בו חומרא של דשיל"מ. מקור הדברים הוא בספר התרומה שכתב זאת לגבי ענבים המונחים בניגית אשר זב מהם יין בשבת, שאם יין זה היה ניכר בפני עצמו היה אסור מדין משקין שזבו בשבת ומדין מוקצה, ואם היה מתערב אח"כ ביין לא היה בטל אף באלף כדן דשיל"מ, אך אם זב היין לתוך יין שזב כבר מערב שבת הרי הוא בטל בשישים כשאר איסורים, והטעם משום שלא היה ניכר בפני עצמו. והובא פסק זה של סה"ת גם בשולחן ערוך [או"ח סי' שכ ס"ב].

ביאורים והערות

23. בספר בדי השולחן [ביאורים ד"ה אף על פי] דן לומר דכיון שלענין דין דשיל"מ נשאר איסורי משהו, ואוליגן בתר שמא ולא בתר טעמא, י"ל דדם הנמצא בתוך חתיכת בשר שלא נמלחה אין עליו שם דם רק שם בשר, עיי"ש.

קנין הלכה

וכתב בסה"ת מקור לדבריו מהגמ' ביצה [דף ב:], דעצים שנשרו מן הדקל ביו"ט לתוך התנור ונתערבו בעצי היתר בטלי ברוב ומותר להסיק בהם, ואמרו בגמ' דהא דלא אמרינן בזה דדשיל"מ אינו בטל, הוא משום דמיקלא קלי איסורא. וכתב הסה"ת דה"ה בנידון זה של יין היוצא בשבת מן הענבים שהאיסור לא היה ניכר מעולם בפני עצמו, דגם בזה אמרינן שיש ביטול ברוב אף דהוי דשיל"מ²⁴.

ועיין בגליון רע"א שציין שמדברי תוס' [ב"ק דף סט. ד"ה כל הנלקט] והר"ן [גדרים נח. ד"ה השביעית] נראה דלא ס"ל כחידושו של סה"ת, עיי"ש שכתבו דפרי של היתר שנוספו עליו גידולין של איסור אשר יש להן מתירין [נטע רבעי, שביעית האסורה לאחר הביעור ומותרת כעת לפני ביעור] אינם בטלים, אף שהם נולדים בתערובת ואינם ניכרים בפני עצמן.

וע"ע ברמ"א [או"ח סי' שיה ס"ב] שהביא מספר ארחות חיים שאם נקטפו פירות בשבת עבור חולה שיש בו סכנה אשר היה חולה מבעוד יום והוכן הפרי עבורו, מ"מ מה שניתוסף בשבת הוי מוקצה, שלא היה בעולם כלל בזמן כניסת השבת. ולכאורה צ"ב למה יאסר ולא ייבטל ברוב, וחזינן שאין ביטול ברוב בכה"ג משום דשיל"מ²⁵.

והמג"א [סי' שיה ס"ק ח] העיר על דברי הרמ"א הנ"ל דא"כ יאסר לשחוט ולאכול בהמה ביו"ט, משום שניתוסף בה בשר ביו"ט עצמו, אלא ע"כ שלא חששו בכה"ג לאיסור מוקצה, [וכמבואר להדיא בתוס' ביצה [דף לו: ד"ה לאיסור]]. ואפשר שהטעם משום דבטל ברוב, או דמטעם אחר אינו מוקצה, וא"כ ה"נ אין לחוש לפרי שהוסיף וגדל בשבת²⁶.

ביאורים והערות

24. הגר"א בביאורו [ס"ק טז] הביא מקור אחר לסברא זו דאיסור שלא היה ניכר הרי הוא בטל ברוב אף דהוי דשיל"מ, מהגמ' [ב"ק דף סט.] שהצנועים היו מחללים את הנטע רבעי בהיותו מחובר, והקשו תוס' [ד"ה כל הנלקט] דעד שילקטו את הפירות ימשיך הפרי לגדול ומה שנשאר הוא נטע רבעי, ותירצו דהגידולים בטלים ברוב. וחזרו והקשו דהא הוי דשיל"מ ואינו בטל, ותירצו דמ"מ מדאורייתא בטל, [ועיין בגר"א [או"ח סי' שכ ס"ב] שתמה, דכיון שמדרבנן אין ביטול א"כ אכתי לא הועילו הצנועים במעשיהם]. וכתב הגר"א דמכאן מקור חידושו של סה"ת שדשיל"מ שנולד בתערובת בטל ברוב, ואכן רבינו ישעיה בשטמ"ק שם תירץ על קושיית תוס' דאין כאן דין דשיל"מ הואיל והאיסור נולד בתערובת.

25. ובספר יד יהודה [סי' סט ס"ק סג אות א] דן לומר דאפשר שבציור של גידולין אשר הם נוספים והולכים ללא הפסק, יודה הסה"ת שנאמר דין דשיל"מ, וכדמצינו סברא זו בתוס' [ב"ק דף ק:]: שמחמתה לא יאמר דין קמא קמא בטיל בגידולין, ולפי"ז אין ראייה מתוס' [ב"ק דף סט.], ומהר"ן ומהארחות חיים דלא ס"ל כסברת סה"ת, וכבר כתב סברא זו השעה"מ [פ"ה יו"ט ה"כ].

26. תוספת עיון

השער המלך [פ"ה יו"ט ה"כ] כתב דכיון שמקורו של הסה"ת לעיקר חידושו הנ"ל בדין דשיל"מ הוא מהגמ' [ביצה דף ד:]: לגבי עצים שנשרו מן הדקל, א"כ י"ל דכשם שמבואר שם בגמ' שלא הותר דין ביטול איסור לכתחילה בעצים הנ"ל, [דמרבה עליהן עצים מוכנים ומסיקים] אלא באיסור דרבנן, [ולפי הרא"ש לא הותר ביטול איסור לכתחילה אלא בדרבנן ובציור הנ"ל של עצים דמיקלי קלי איסורא], כך לגבי החידוש שאין בזה דין דשיל"מ לא נאמר ההיתר אלא בדרבנן. ולפי"ז לא שייכת סברת סה"ת הנ"ל בנידון של תוס' [ב"ק דף סט.]: לגבי נטע רבעי, וכן בנידון של הר"ן [גדרים דף נח.]: לגבי שביעית. וכסברא זו כתב גם בשו"ת משכנות יעקב [או"ח סי' קכח], והאריך לחזק סברא זו היד יהודה [סי' סט ס"ק סג אות א].

אמנם החוות יאיר נקט [סי' קלג והובא בגליון רע"א לשו"ע יו"ד סי' טז ס"ק יב] דחידושו של הסה"ת הנ"ל נאמר אף בדאורייתא, עיי"ש שכתב דבהמה שנתערבה בבהמות אחרות, ואח"כ שחט את אמה [וחל איסור אותו ואת בנו על הבהמה שנתערבה שלא לשוחטה היום], מותר לשחוט את כל הבהמות המעורבות, אף שאיסור אותו ואת בנו יש לו מתירין למחר, והטעם משום דברי סה"ת הנ"ל דכשהאיסור נולד בתערובת אין דין דשיל"מ. ואף שיש סיבה נוספת שלא תיבטל הבהמה, דבע"ח חשיבי ולא בטילי, מ"מ גם בזה נאמר את סברת הסה"ת, שאם נולד האיסור בתערובת אין בו ביטול כמבואר בספר איסור והיתר [כלל ז דין ג], והובא בפמ"ג [סי' סט מ"ז ס"ק לה]. ובהגהת רע"א [סי' טז ס"ב הנ"ל] כתב לדון על דברי החו"י ולומר דרק לענין דשיל"מ הביא הרמ"א את דברי סה"ת, דבנולד האיסור בתערובת לא אמרינן עד שתאכלנו וכו' ולא לענין דברים חשובים כגון בע"ח או חתיכה הראויה להתכבד, והביא רע"א ראייה לזה מהגמ' [תמורה דף ל.]: גבי שותפין שחלקו עשרה טלאים כנגד תשעה טלאים וכלב, דחל דין מחיר כלב על אחד מהעשרה, ולא אמרו בזה שכיון

קנין הלכה

דבר שנאסר מכח שבועה

עיין רמב"ם [פ"ה גדרים ה"ד-טו] שכתב דאם נדר או נשבע שלא יאכל פירות מסויימים ושתל את הפירות האלו באדמה וצמחו מהם גידולים, אם היו פירות אלו מדבר שאין זרעו כלה כגון בצלים או שומים ה"ז אסור. ומסיים הרמב"ם "ולמה לא ייבטל העיקר האסור בגידולין שרבו עליו, שהרי הוא דבר שיש לו מתירין שאינו בטל ברוב".

והקשה המחנה אפרים [בהגהותיו] דהא אין מצוה להישאל על שבועה, ולמה ייחשב דבר שיש לו מתירין. וכוונתו ע"פ המבואר בגמ' [גדרים דף נח.] דנדר חשוב דשיל"מ משום דמצוה להישאל, וא"כ בשבועה שאין מצוה, למה ייחשב דשיל"מ²⁷. עוד קשה דהא הרמב"ם [פ"ב שבועות ה"ב] כתב דאף שמותר להישאל על השבועה מ"מ ראוי להזהר בדבר זה, ואין נזקקין להיתר זה אלא מפני דבר מצוה או צורך גדול, וא"כ למה תיחשב שבועה דבר שיש לו מתירין.

ועיין פת"ש [ס"ק י] שהביא כמה אחרונים שנקטו דאכן שבועה אינה בגדר דשיל"מ²⁸.

הפת"ש [סוס"ק י] הביא בשם ספר תורת יקותיאל דאף שבנדר בעת צרה אין מצוה להישאל על נדרו, מ"מ אם רוצה להישאל י"ל דהוי דשיל"מ, והגמ' שאמרה דנדר הוי דשיל"מ רק משום דמצוה להישאל, היינו בסתמא, דבזה חשבינן ליה דשיל"מ רק משום דמצוה להישאל, אבל בבא להישאל י"ל דחשיב דשיל"מ. ואפשר דסובר כהרשב"א שהעתיקו הטור והשו"ע [סעיף א], דכל שבידו לעשות את ההיתר ה"ז דשיל"מ, אלא שבסתמא אין נדר בעת צרה עומד להישאל עליו, אך אם אכן בא להשאל הוי חוזר להיות כשאר דבר שבידו לעשות.

בענין האוסר פירותיו בקונם על אחרים

עיין בגליון רע"א ובפת"ש [ס"ק י] שמתבארים מהם חילוקי דינים:

א. האוסר פירותיו על אחר והוא עצמו מותר בהם, כתב מהרי"ט בתשובה [ח"א סוס"י ה] דאין זה נחשב דשיל"מ, כיון שהנאסר אינו יכול להישאל על נדרו, ורק הנודר יכול להישאל, ולדידיה לא נאסר כלל. ולזה הסכימו רע"א והחת"ס

ביאורים והערות

שחל האיסור בתערובת ייבטל ברוב. וחזינן דבבעלי חיים דחשיבי לא נאמר כלל זה, ולא ציין רע"א לדברי האו"ה הנ"ל. מדברי שו"ת חוות יאיר הנ"ל וכן מדברי רע"א מתבאר שנקטו את חידושו של סה"ת הנ"ל גם לגבי תערובת יבש ביבש. הדרכי תשובה [ס"ק נז] הביא את דברי הספר ערך שי ואת דברי הגאון מקוטנא בעל הישועות מלכו ועוד אחרונים, דלא נאמר חידוש של סה"ת הנ"ל אלא בתערובת לח בלח, שאפשר לדמותה לעצי דקל הנשרפים דמיקלא קלי איסורא, ולא בתערובת יבש ביבש.

עיין בשער המלך [פ"ה יו"ט ה"כ] ובפמ"ג [מ"ז ס"ק יא] שהקשו סתירה בדברי המרדכי שהביא את דברי סה"ת הנ"ל, דאם לא ניכר האיסור בפ"ע הרי הוא בטל ואין בזה חומרא של דשיל"מ, ואילו המרדכי [סי' תשלז] הביא את הגמ' [יבמות דף קה.] דיבמה שרקקה דם בזמן החליצה הרי זו ריקקה כשירה משום שא"א בלי צחצוחי רוק, ואמאי לא אמרינן שייבטל הרוק בדם והוי כאילו אין כאן רוק. וכתב המרדכי דהוא משום שדבר שבא לעולם בצורה של תערובת אין בו דין ביטול ברוב כלל, וא"כ מתבאר בזה סברא הפוכה, דכיון שנולד בתערובת אין בו דין ביטול כלל מן התורה. ותירצו דהמרדכי איירי רק באופן שגם האיסור וגם ההיתר נולדו בתערובת דבזה אמרינן דאין ביטול כלל, משא"כ אם ההיתר היה בפ"ע בעולם, והאיסור נולד לתוכו בתערובת, דבזה יש דין ביטול ברוב ואף הקילו בזה טפי משאר תערובות שאין בו דין דשיל"מ.

27. אמנם לפי מה שהבאנו [סעיף ג הע' 14] מדברי הש"ך בנקה"כ [הלכות חלה סי' שכג על הט"ז ס"ק ב] מה שהוצרכו לומר בגמ' דבנדר מצוה להשאל, לאפוקי תרומה שאין מצוה להשאל עליה ולכן אינה דשיל"מ, היינו דוקא בתרומה דאין נשאלין על ההקדשות אלא מדוחק, משא"כ בשאר דברים שאינן הקדשות, גם כשאין מצוה להשאל הוי בגדר דשיל"מ, כמבואר בלשון הרשב"א והשו"ע [סעיף א]. אמנם הקושיא האחרת שנביא בסמוך מהרמב"ם [סוף פ"ב הל' שבועות] אכתי קשה.

28. ולכאורה י"ל דכיון שאין איסור להישאל על השבועה לכן סובר הרמב"ם דהוי דשיל"מ, כיון שסו"ס בידו להישאל וכדלעיל בהערה הקודמת.

קנין הלכה

[יו"ד סי' רכג]. [ובגליון מהרש"א העיר שבתשובת מוצל מאש צידד דלא כמהרי"ט].²⁹

ב. האוסר פירותיו על עצמו ועל אחרים, רע"א דן לומר שלגביו הוי דשיל"מ ולגבי האחרים שאינם יכולים להישאל לא הוי דשיל"מ, אך הוסיף שלפי המג"א [ריש סי' שיח] כל שהדבר נחשב כדשיל"מ לגבי אחד חשבינן ליה כדשיל"מ גם לאחרים ואינו בטל. [וראה להלן דעת החו"ד בגידון זה]. ובשו"ת חת"ס [הג"ל, וציין לו הפת"ש ס"ק י'] כתב דכיון שלגביו הוי דשיל"מ, ואם ישאל יתבטל גם הנדר על האחרים, ה"ז בגדר דשיל"מ לכולם [וזה אף את"ל דלא כדברי המג"א הג"ל].

חמץ בפסח

הב"י והרמ"א מביאים שנחלקו בזה הראשונים:

א. המרדכי [סי' תקעג] הביא בשם רבינו חיים, שהחמץ אינו נחשב דשיל"מ משום שהוא חוזר לאיסורו בשנה הבאה, וא"כ אין היתירו שהוא עתיד להיות נותר אחר הפסח היתר עולם.
ב. הרמב"ם [פט"ו מאכ"א ה"ט] כתב דחמץ הוי דשיל"מ,³⁰

ולכאורה הנפק"מ במחלוקת זו היא לענין חמץ שנתערב בער"פ משש שעות ולמעלה, דאם החמץ נידון כדשיל"מ יש לאסור אף בזה, דסו"ס הוי איסור שיש לו מתירין, אך להסוברים דאין זה איסור שיש לו מתירין, והא דהחמירו בחמץ במשהו הוא משום חומרא דחמץ, י"ל דזה דוקא בפסח עצמו ולא קודם הפסח שאינו בכרת רק בלאו.
ועיין מ"מ [פ"א חמץ ומוצה ה"ה] שהביא דיש מי שכ"כ, דלהסוברים דהוי דשיל"מ גם בנתערב בע"פ אינו בטל. ובתוס' ע"ז [דף סו: סוד"ה רבא] כתבו דרק בפסח עצמו החמירו ולא בע"פ, וכן כתב הרא"ש [פ"ק פסחים סי' ה], וכן דעת הסה"ת והסמ"ג והסמ"ק, [הובאו בב"י או"ח סי' תמוז ס"ב], ומוזה מוכח שהם סוברים דחמץ אינו בגדר דשיל"מ.³¹

להלכה: משמע מדברי הרמ"א [כאן] שהיקל כהמרדכי דלא הוי דשיל"מ שהרי העתיק דעתו בסתמא, ואת דעת הרמב"ם הביא כיש חולקים. וכן הוא בספר תורת חטאת [הובא בט"ז ס"ק יג].

ביאורים והערות

29. בספר בדי השולחן [ביאורים ד"ה ונתערב] הקשה, דלדעת הרמב"ם [פ"י הל' נדרים הי"ב] האוסר פירותיו בקונם על אחרים, מוזהר המדיר שלא ליתן פירותיו למודר ליהנות מהם, ואם נתן עובר בכל יחל [דלא כהר"ן [בנדרים דף טו ד"ה הלכה] שהלאו הוא על המודר], א"כ גם במדיר אחרים הוי דשיל"מ לגביו, ולמה נקטו האחרונים בפשיטות דלא חשיב דשיל"מ, עיי"ש.

30. גם הרמב"ן במלחמות [פסחים דף ז: מדפי הרי"ף] נקט דחמץ הוי דבר שיש לו מתירין, והוסיף דאף שגם לאחר הפסח אסור החמץ, מ"מ אין זה אלא קנס, ולא מסתבר שחכמים יקנסו עליו ויגרמו בזה קולא לענין תערובת. והר"ן [שם ד"ה ואני] נחלק על הרמב"ן וסובר דכיון שסו"ס החמץ אסור אחר הפסח, לכן לא מיקרי דשיל"מ. ומבואר מהרמב"ן והר"ן דלא נקטו כלל את סברת המרדכי שלא ייחשב דשיל"מ משום שחוזר לאיסורו בשנה הבאה.

ועיין בספר בדי השולחן [ביאורים ד"ה שיש] שהקשה דבגמרא [ביצה דף ד:]: מבואר שעצים שנשרו מן הדקל הוו דשיל"מ, ולפי סברת המרדכי שדבר החוזר ונאסר אינו בגדר דשיל"מ, הרי עצים אלו עתידין להיאסר בשבת הבאה, דבשבת הוו העצים מוקצה. וצריך לומר דכיון שבידו לייחדן לשימוש אחר ולא להסקה לכן הוי דשיל"מ.

31. אמנם גם ברמב"ם [פ"א מחמץ ה"ה] משמע דדוקא בפסח אסור החמץ במשהו ולא קודם הפסח, וצ"ע שהרי הרמב"ם סובר דחמץ הוי דבר שיש לו מתירין. ועיין בכ"מ [פ"א חמץ ה"ה] שכתב דאח"כ דלפי הרמב"ם אם נתערב במינו הרי הוא אסור גם משש שעות ולמעלה כדין דשיל"מ, אך אם נתערב באינו מינו י"ל דלא החמירו אלא בתוך הפסח והאיל והפסוק כל מחמצת לא תאכלו קאי על הפסח. אמנם צ"ע דברמב"ם משמע שגם בנתערב במינו אינו אסור במשהו אלא בתוך הפסח.

ומאידך גיסא דעת הר"ן [פסחים דף ז: מדפי הרי"ף ד"ה אמר] שחמץ אסור במשהו גם משש שעות ולמעלה, אף שהר"ן סובר דחמץ אינו בגדר דשיל"מ.

קנין הלכה

אמנם המהרש"ל [הובא בט"ז] והט"ז בעצמו החמירו כהרמב"ם דחמץ בפסח חשיב דשיל"מ, וכן משמע בש"ך [ס"ק יד]. השו"ע [או"ח סי' תמו ס"ב] פסק דחמץ שנתערב משש שעות ומעלה אינו אוסר במשהו, וכתב הא"ר דמשמע מסתימת דבריו דאף במינו אינו אוסר במשהו, ולמד מזה שהשו"ע פסק דחמץ לא הוא דשיל"מ.³² גם המג"א [שם ס"ק מ] כתב דמהשו"ע נראה דסובר דחמץ לא חשיב דשיל"מ, וכתב המג"א דכן נוהגין. גם הגר"א [כאן ס"ק כ] כתב דמהשו"ע [או"ח סי' תמו הנ"ל] מוכח דפסק דחמץ לא הוא דשיל"מ, ומשמע דכך נקט למעשה.

ביאור דברי הש"ך [ס"ק יד]

הש"ך נתקשה בדברי השו"ע [או"ח סי' תמו ס"ט] שהביא דעת י"א שחמץ בפסח בטל חד בתרי, דאמאי בטל החמץ הא הוא דשיל"מ לדעת הרמב"ם. וכתב דיש להעמיד בתערובות מין בשאינו מינו, שבוה אין חומרא דדשיל"מ, ואי משום חומרא דפסח, הדעה הנ"ל סוברת שלא החמירו חכמים אלא בלח ולא ביבש. והקשה הש"ך דאי מיירי בנתערב באינו מינו א"כ לא שייך ביטול חד בתרי, דהא גם בשאר איסורין בעינן שישים בתערובת מין בשאינו מינו יבש ביבש, והעמיד הש"ך כשיש שישים בשתי החתיכות של ההיתר כנגד החמץ. ועיין בפמ"ג שביאר שיש ב' חתיכות שבכל אחת מהן שלושים כזיתים של שעורים, וחתיכה שלישית של כזית חמץ ואחת מהן חמץ ושכח איזו היא, דמן התורה גם אם החתיכה של שעורים היא חמץ, הרי היא בטילה ברוב בחתיכה השניה של השעורים [שאינה חמץ] ובכזית של החיטים, שיש בהן ביחד שלושים ואחד כזיתים. ואי משום שמדרבנן בתערובת מין בשאינו מינו בעינן שישים, יש להקל בספק דרבנן זה ולומר שהכזית חמץ הוא החמץ, והרי יש שישים נגדו בשתי החתיכות הנוספות, ועיין בדברי רע"א מה שהוסיף בזה.

דבר שיש לו מתירין לאחד ואין לו מתירין לאחר

כתב הב"י בשם רבינו ירוחם בשם הרמ"ה דבר שיש לו מתירין שהוא אסור לזה ומותר לזה, ואין לו מתירין למי שהוא אסור לו, כגון המבשל בשבת וכיו"ב, לאו דשיל"מ הוא ובטל, ודקדקו דין זה מפרק הערל [יבמות דף פב:], דשם נתבאר דדבר האסור לזרים ומותר לכהנים לא מיקרי דשיל"מ, כיון דלמי שהוא אסור הוא אסור לעולם ולמי שהוא מותר הוא מותר לעולם. ויש בזה אופנים שונים:

א. אם בישל במזיד בשבת, [דלמבשל ה"ז אסור לעולם ולאחרים ה"ז מותר למוצאי שבת], ונתערב במוצאי שבת, ה"ז דומה ממש לגבי יבמות הנ"ל, ולכו"ע אין זה דשיל"מ וה"ז בטל.

ב. אם נתערב בשבת:

(א) בלשון הרמ"א משמע קצת דאיירי גם באופן זה, ונקט הרמ"א שאין זה בגדר דשיל"מ לזה שאסור באכילה לעולם, ואם נתערב בהיתר ה"ז בטל. ולא נתפרש [ברמ"א] אם מטעם זה גם האחרים מותרים, דאין זה נחשב דשיל"מ כלל כיון שלגבי המבשל אין לו מתירין, או דלגבי האחרים אין ביטול.

ונחלקו בזה האחרונים, דעת החוות דעת [ס"ק ת] שלגבי האחרים הוא דשיל"מ ואינו בטל, וכן הביא המשנ"ב [סי' שיח ס"ק ת], ואילו דעת התוספת שבת [סימן שיח ס"ק ב] והחת"ס [שו"ת סי' רכג הובא בפת"ש ס"ק יב] היא שלפי הרמ"א גם לגבי האחרים אין לזה דין דשיל"מ, ומותרים הם לאוכלו אם נתערב בשבת. [וציין החת"ס לדברי הר"ש (פ"ב ביכורים מ"ב) דמשמע שאם נתערבו ביכורים בחולין הרי הם בטלים באחד ומאה, כיון שלגבי זרים אין כאן דשיל"מ, ומשמע דמעתה אף הכהנים יוכלו לאכול את התערובת חוץ לירושלים, ולא אמרינן שלגבי הכהנים הוא כדשיל"מ, כיון שיכולין לאוכלו בירושלים].

קנין הלכה

(ב) המג"א [ס' ש"ח ס"ק ב] נקט לחומרא, דמתוך שלגבי אחרים ה"ז כדשיל"מ כיון שלמוצאי שבת יהא מותר להם לאוכלו, לכן גם למבשל עצמו אשר אסור לאוכלו לעולם ג"כ אין ביטול.³³ ולמד זאת המג"א מהמשנה בביכורים הנ"ל לפי פירוש הרמב"ם, דמשמע שאם נתערבו ביכורים בחולין אין הם בטלים כלל משום שיש להן מתירין דהכהנים יכולים לאכול בירושלים, ומכאן זה גם לזרים אין ביטול.³⁴

[והחוו"ד דחה ראיה זו דאם נתערבו הביכורים חוץ לירושלים א"כ גם לגבי זרים הוי דשיל"מ, שהרי גם זרים מוזהרים שלא לאכול ביכורים חוץ לירושלים, ואיסור זה יש לו מתירין אם יעלו את הביכורים לירושלים, ונהי שאיסור זרות אין לו מתירין, מ"מ איסור חוץ לירושלים יש לו מתירין. ועיין לעיל סעיף א מה שכתבנו בדיון דבר שיש בו שני איסורין אשר לאחד מהם יש מתירין].

סימן קג

סעיף א

משנה ע"ז דף סח: עד בגמ' ובא מעשה לפני חכמים והתירום. דף סז: אמר רב כהנא מדברי כולם וכו' עד דף סח. עפ"א בעלמא הוא.

המקור להיתר דנותן טעם לפגם הוא בגמ' [ע"ז דף סז:] שנאמר לא תאכלו כל נבילה לגוי אשר בשעריך תתננה ואכלה, כל הראויה לגר קרויה נבילה, שאין ראויה לגר אינה קרויה נבילה.

והנה דין זה שנבילה ושאר מאכלות אסורות שנפסלו מאכילה אינם אסורים הוא דוקא כאשר אינם ראויים לאכילה כלל, ואילו דין נותן טעם לפגם בתערובת הוא אף כשאינו פוסל את המאכל לגמרי מאכילה אלא רק פוגם קצת, [וכמבואר להלן סעיף ב, ומקורו ברש"י (דף סז. ד"ה כל שאינה)], ונתקשו הראשונים איך נלמד דין נטל"פ מדין נבילה שאינה ראויה לגר. ומצינו לזה שני ביאורים:

א. הרשב"א [תורת הבית הארוך בית ד שער א דף יט.] נקט דעיקר דין נטל"פ מותר, הוא הגדרה ביסוד האיסור של נותן טעם, דהא דנותן טעם אינו בטל ברוב הוא בטעם ערב ומושבת, אך טעם פגום אינו בגדר טעם, וממילא בטל הוא ברוב.³⁵ [ואף שעדיין האיסור ניכר בתערובת ע"י טעמו הפגום, סובר הרשב"א דלא בכל אופן שניכר האיסור אין הוא בטל אלא דוקא בניכר טעמו, והיינו בטעם מושבת, אך טעם פגום הוי כאילו ניכר באופן אחר, כגון בחזותא, שיש בזה ביטול ברוב].

ב. הר"ן [על הרי"ף ע"ז דף לב:] מפרש דדין נטל"פ נלמד באופן ישיר מדין נבילה שאינה ראויה לגר, דכשם שנבילה שנפסלה לגמרי מאכילה מותרת משום שאין האוכל נהנה כלל ממנה, כן הדין באיסור שנותן טעם לפגם בהיתר, שאין

ביאורים והערות

33. ועיין בפמ"ג [ש"ד ס"ק טו] שכתב דמשמע מהמג"א שאם נתערב בשבת ה"ז אסור לדעתו לעולם, כיון שחל בו שם של דשיל"מ, והפמ"ג תמה דסו"ס במוצאי שבת אין לו מתירין ואמאי לא יתבטל.

34. וכתב המג"א דאף שמהר"ש במשנה הנ"ל משמע איפכא, מ"מ יש להחמיר כהרמב"ם.

35. ולא כתב הרשב"א להדיא איך ילפינן יסוד זה מנבילה שאינה ראויה לגר. ויש לפרש דהכוונה היא דיש בזה ילפותא באופן עקיף, דמזה שנבילה שנפסלה מאכילת אדם הותרה, חזינן שענין הטעם הערב של המאכל הוא חלק מהגדרת האיסור, וא"כ מסתבר דה"נ כשאמרה תורה דנותן טעם אינו בטל ברוב, נתכוונה לטעם ערב. [אך אילו היה הדין שנבילה שנפסלה מאכילה באיסורה קיימא, היה מוכח מזה דעצם החפצא של המאכל נאסר אף ללא טעם, וא"כ ה"ה כל שיהיה ניכר טעמו בתערובת היינו אומרים דטעימתו זו הכרתו, אף בטעם פגום].

קנין הלכה

האוכל נהנה כלל מן האיסור אלא מצמצער עליו שהרי הוא פוגמו, אף שאינו פוגמו לגמרי.³⁶ [והוסיף הר"ן דקרום הדבר לומר, דהיינו כשהאיסור פוגם יותר בקלקול הטעם ממה שמשביח את התערובת בגודל מידתו, ויבואר דין זה בע"ה להלן סעיף ב].

ונמצא שלפי הרשב"א שורש ההיתר של נטל"פ הוא מדין ביטול ברוב, דמאחר שאינו בגדר נותן טעם ממילא בטל גוף המאכל ברוב ההיתר. ולפי הר"ן אין זה מדין ביטול ברוב, אלא משום שאין האדם נהנה כלל מאכילת האיסור במצב זה שהוא מעורב בהיתר, ואוכל שאין ממנו הנאה כלל אינו בגדר אוכל.³⁷

נטל"פ בחמץ בפסח ובאיסורי משהו

הראשונים נחלקו בדין נטל"פ בחמץ:

- א. דעת הרשב"א [שו"ת ח"א סי' תצט] דחמץ אוסר בפסח אף בנטל"פ, דנהי דאינו נותן טעם, מ"מ בעינן ביטול ברוב, ובחמץ [וכן בשאר איסורי משהו] אין ביטול ברוב, ועיין בטור [או"ח סי' תמז] שגם דעת הרשב"א לאסור נטל"פ בחמץ בפסח.
- ב. דעת הרא"ש [פ"ה ע"ז סי' ו'] דחמץ הנותן טעם לפגם מותר בפסח, וכתב הטעם דכיון שהוא פגום פקע איסורו כדילפינן מנבילה שאינה ראויה לגר.³⁸ והביא הטור דכן דעת רש"י, ר"ת ור"י.

ופסק השו"ע [סי' תמז ס"י] דנטל"פ מותר בפסח, והרמ"א הביא דיש מחמירים וכן נוהגין במדינות אלו.³⁹

בדין נבילה שנפסלה ממאכל אדם

בגמ' [ע"ז דף סז:] ילפינן מקרא, דנבילה שנפסלה ממאכל אדם אינה אסורה. והרמב"ם [פי"ד מאכ"א הלכה י"א] כתב וז"ל כל האוכלין האסורים אינו חייב עליהן עד שיאכל אותן דרך הנאה וכו' כיצד הרי שהמחה את החלב וגמעו כשהוא חם עד שנכוה גרונו ממנו וכו', או שעירב דברים מרים כגון ראש ולענה לתוך יין נסך או קדירה של נבילה ואכלן כשהן מרין, או שאכל אוכל האסור אחר שהסריח והבאיש ובטל מאוכל אדם הרי זה פטור, עכ"ל. כתב בספר מנחת כהן [ח"א פ"ט] דמבואר מהרמב"ם שיש איסור דרבנן באוכל שנפסל, שהרי כתב דפטור, והיינו פטור אבל אסור. [וכתב שהרמב"ם מצא מקור לאיסור זה בהא שאסרו חז"ל קדירה שאינה בת יומה, ולמד מזה דכל דין נבילה שאינה ראויה לגר בכלל גזירה זו ואסור מדרבנן]. אמנם הוסיף המנחת כהן דאם נתערב איסור זה שנפגם הרי הוא מותר, דבתערובת לא גזרו, ואפילו אין רוב היתר נגדו. גם התרומת הדשן [סי' קכט] נקט בפשיטות דיש איסור מדרבנן לאכול סתם יינם שנפסל מאכילה [עיי"ש שזה אף באופן שלא אחשביה לאכילה].

ביאורים והערות

36. ואם לא נפסלה לגמרי מאכילה לא הותרה הנבילה שהרי האוכלה נהנה מהמאכל אף שהוא פגום קצת.
37. היד יהודה [ס"ק ז] כתב דגם להר"ן בעינן שיהא ההיתר מרובה, דאם האיסור מרובה א"כ הרי הוא כניכר בפ"ע, וא"כ מה בכך שהוא פוגם את ההיתר מ"מ במה יהא נותר הוא עצמו.
38. לכאורה מבואר ברא"ש כעין דברי הר"ן שהובא לעיל, דמכח הילפותא מנבילה שמעינן דנטל"פ פקע איסורו, [ודלא כהרשב"א שהגדר הוא רק שאינו בגדר נותן טעם וממילא בטל ברוב].
39. ולכאורה צ"ע דכיון שהשו"ע [כאן ס"ב] פסק כהרשב"א דנטל"פ בעי רוב היתר, א"כ למה פסק להקל בחמץ והרי חמץ אינו בטל ברוב. וכתב רע"א [חולין דרוש ח] שהשו"ע פסק כן בצירוף שיטת השאלות דסובר שדין תערובת חמץ כשאר איסורין ובטל בשישים, [וכעיי"ז הביא הד"מ (או"ח סי' תמז ס"ק טו) בשם המרדכי בפסחים].

קנין הלכה

גם הפרי תואר [ס"ק א] האריך להוכיח דמאכלים שנפסלו מאכילת אדם אסורים מדרבנן. [והוכיח זאת מהמבואר בגמ' (בכורות דף ז: דמ"ר של בהמה ממאה אסורים, וכן נפסק להלכה בשו"ע (סי' פא), והרי הם פסולים באכילה. והחזו"א (יו"ד סי' יב ס"ק ו) דחה ראייה זו וכתב דלא מיקרי נפסל מאכילת אדם אלא אם טעמו זר לאבני אדם, אבל אם טעמו נאכל אפילו ע"י הדחק לא מקרי נפסל, אע"פ שנפשו של אדם קץ מפני שבא ממקום מאוס עכ"ל].

הפרי חדש [ס"ק א] כתב שאין איסור דרבנן במאכל שנפסל מאכילה, ומה שכתב הרמב"ם לשון פטור הוא משום דאסור לאכול מאכל מאוס משום כל תשקצו.

הרא"ש [פ"ב פסחים סי' א] כתב דלענין חמץ שחרכו קודם זמנו [ונפסל מאכילת כלב] דמותר בהנאתו, יש שרוצים לומר דבאכילה נמי שריא דעפרא בעלמא הוא. וכתב הרא"ש וז"ל דאינו מסתבר, דאע"פ שבטלה דעת האוכל אצל כל אדם מ"מ כיון שאינו קאכיל ליה אסור, עכ"ל, וכן פסק השו"ע להלכה [סי' תמב ס"ט]. וכתב התרומות הדשן [סי' קכט] והט"ז [שם ס"ק ח] דטעמו של הרא"ש הוא משום דאיהו אחשביה לאוכל, והביאו המשנ"ב [שם ס"ק מג]. עוד הוסיף הט"ז דנראה שהאיסור אינו אלא מדרבנן, וכרמצינו שאם אכל אכילה שאינה ראויה פטור, וגם דברים אלו הובאו במשנ"ב [שם].

ועיין בתה"ד [שם] שמבואר מדבריו שרק לגבי חמץ בפסח כתב הרא"ש שהאיסור הוא רק משום דאחשביה, אך לגבי שאר מאכלות אסורות י"ל דאסורים מדרבנן אף באופן דלא אחשבינהו, ומעם החילוק הוא משום דבחמץ בפסח מיירי שנפסל קודם זמן איסורו, ובזה לא חל עליו איסור כלל רק משום דאחשביה, משא"כ בשאר מאכלות שכבר היו אסורים ואח"כ נפסלו מאכילה, בזה ס"ל דיש איסור דרבנן אף בלא אחשבינהו.

מלבד הרא"ש הג"ל מצינו עוד בשם הרי"ז [ע"ז דף לג.]. שיש איסור דרבנן בשרץ שנסרח. ומאידך מצינו ברא"ה [ברק הבית, בית ד שער א, דף יט] שהתיר, וכן הוא בספר החינוך [מצוה תג]. וע"ע במדרכי [פסחים סי' תקמה] שהביא בשם הראב"ה דבכל אכילה שלא כדרך יש היתר גמור ולא רק באוכל שנסרח, אלא שסיים דאדם שהוא בריא יזהר בדבר, והביאו הש"ך להלכה [סי' קנה ס"ק יד]. והשאג"א [סי' עב] תמה על הש"ך מדבריו הרמב"ם ושאר הראשונים שנקטו דיש איסור דרבנן. עוד האריכו בכל זה הרבה אחרונים, עיין בנוב"י [יו"ד סי' כו], ובאחיעזר [ח"ב סי' יא וח"ג סי' לא].

העולה מכל הנ"ל: הראשונים והאחרונים נחלקו אם יש איסור דרבנן במאכלות אסורות שנפסלו מאכילה, יש שאסרו מדרבנן בכל גווני אף בדלא אחשבינהו [תה"ד, מנחת כהן, פרי תואר, פמ"ג ש"ד ס"ק ד], ויש שאסרו מדרבנן רק בדאחשבינהו [שאגת אריה סי' עה, ועיי"ש שנקט שהאוכל לרפואה הוי נמי אחשביה], ויש שהתירו אף מדרבנן [פר"ח ס"ק א], ואסרו רק משום כל תשקצו. 40

ביאורים והערות

40. תוספת עיון

דין נטל"פ בבשר בחלב

כתב הכרתי ופלתי [סי' פז ס"ק טו ד"ה ובה] דלענין איסור בשר בחלב לא מהני היתר דנטל"פ, שהרי מבואר בגמ' [פסחים דף צה.]. דלוקין על אכילת בשר בחלב אף שלא כדרך אכילתו, וכן פסק הרמב"ם [פ"ב מאכ"א ה"י]. והחזו"ד [כאן קג ס"ק א] האריך לחלוק על הכו"פ, והביא מהגמ' [ע"ז דף סח] דבכלאי הכרם יש היתר דנטל"פ, אף שבכלאי הכרם לוקין גם שלא כדרך אכילתו, כמבואר בגמ' [פסחים דף כד: וברמב"ם [שם]]. אלא כתב החזו"ד דשני דינים חלוקים הן: א) שלא כדרך אכילה, [כגון גמע מאכל רותח עד שנכווה גרונו], היתר זה נלמד מהפסוק לא יאכל, ובזה אכן לוקה בבשר בחלב ובכלאי הכרם. ב) נפסל מאכילה, ובכלל זה דין נטל"פ, היתר זה נלמד מדין נבילה שאינה ראויה לגר, ודין זה נאמר גם בבשר בחלב ובכלאים. וכתב החזו"ד שהרמב"ם איירי רק בדין שלא כדרך הנאתו, ואף מש"כ שעירב דברים מרים היינו באופן שאפשר לתקן את המאכל והוא עצמו לא נפסל. [וצ"ע שהרמב"ם כתב שם גם ציור של אוכל שנסרח].

קנין הלכה

בריה וחתיכה הראויה להתכבד שנפגמו ואח"כ נתערבו

עיין ברמ"א שמבואר מדבריו דבריה או חהר"ל שנפגמו ואח"כ נתערבו אינם אוסרים את התערובת, והטעם משום שע"י שנפגמו בטלה חשיבותם.

ונחלקו בזה הפוסקים:

הפמ"ג [מ"ז ס"ק ב] דייק מלשון התורת חמאת והט"ז [ס"ק ב], דאף באופן שלא נסרחו לגמרי ועדיין לוקה על אכילתם מ"מ בטלה חשיבותם ובטילי לגמרי ברוב כשאר איסורין, וכן כתב החוות דעת [ס"ק ג].
 ב. הפר"ח [ס"ק א] והגר"א [ס"ק ב] נקטו דכל זמן שלא נסרחו לגמרי ועדיין לוקין על אכילתן כשהן בעין, עדיין חשובים הם ואינם בטלים בתערובת.
 ולדינא הניח הפמ"ג [ש"ד סי' קא ס"ק טו] דין זה בצ"ע.

עוד נחלקו הפוסקים בדיון בריה שהיא מאוסה בעצמותה ואפ"ה אסרתה תורה, האם כשנסרחה [באופן שגם לולי מאיסותה העצמית לא היתה ראויה לאכילה מחמת שנסרחה] הוקל דינה ואין לוקין עליה, וממילא גם לא תאסור בתערובת מדיון בריה, או דכיון שבלאו הכי מאוסה היא ואפ"ה לקי עליה, אין קולא בזה שנסרחה:

א. הפר"ח [ס"ק א] והגר"א [ס"ק ב] נקטו דבאופן זה עדיין חשיבות בריה עליה ואינה בטילה, כיון שבלא"ה היתה סרוחה. ולפי דבריהם מש"כ הרמ"א שבריה או חהר"ל שנפגמו אינם אוסרים בתערובת, איירי בכגון עוף טמא שבעצמותו ראוי הוא, דאם נסרח בטלה חשיבותו ותו אינו אוסר תערובתו. [ולפר"ח והגר"א איירי דוקא בנסרחה לגמרי עד שאינו לוקה עליו אפילו אכלו בפ"ע וכדלעיל].
 ב. בספר איסור והיתר [כלל לב דין ו] כתב דגם נמלה אם נסרחה בטלה חשיבותה ובטילה ברוב, [אף שאין לוקה עליה אם אכלה בפ"ע, שלא חילקה תורה בין שרץ מוסרס לאינו מוסרס].⁴¹

סעיף ב

מקור הדין דפגם קצת אינו אוסר תערובתו הוא ברש"י [ע"ז דף סז. ד"ה כל שאינה], וכתב הב"י שהרשב"א והר"ן הביאו ראיה לזה מדיון קדירה שאינה בת יומה, דחשבינן לה כנותנת טעם לפגם אף שאינה פוגמת לגמרי את המאכל.
 מה שכתב השו"ע דפוגם קצת מותר רק כאשר ההיתר הוא רוב, מקורו ברשב"א [תורת הבית בית ד שער א דף יט.], וראה לעיל [סעיף א] דשיטת הרשב"א היא, דהיתר נמל"פ הוא דמאחר שאין כאן נתינת טעם ממילא בטל האיסור ברוב.⁴²
 ומש"כ השו"ע דאם אין שם ממשו של האיסור רק פליטת טעמו, אפילו איסור מרובה והיתר מועט מותר אם פוגם קצת, מקורו ברשב"א [שם], ומטעם זה אם בישל שתי זיתי נבילה בקדירה, ואחרי מעת לעת שנפגם הטעם הבלוע בישל בה כזית היתר, ה"ז מותר. ובמטעם ההיתר עיין מה שכתב הש"ך בשם הרשב"א [תורת הבית הארוך]. וביאר החוות דעת [ס"ק ה] הכוונה, דזה פשוט שממשות הטעם היוצאת מהחתיכה היא מועטת מאוד, אך מ"מ כמות מועטת זו של טעם עלולה להטעים כפי שהיתה כל החתיכה

ביאורים והערות

41. כתב הרמב"ם [פ"ב מאכ"א הכ"א] וז"ל: ואפילו סרחה הבריה ונשתנית צורתה הואיל ואכלה כולה לוקה, עכ"ל. וכתב המ"מ דלא מיירי שסרחה לגמרי עד שאינה ראויה לאכילה דא"כ אינו לוקה עליה. והפר"ח והאור"ה העמידו דברי הרמב"ם בבריה מאוסה בעצמותה כזבובים ונמלים, שבזה נקט הרמב"ם דאף אם נסרחו לגמרי לוקה עליהן, ומעתה סובר הגר"א [וכן משמע בפר"ח] דגם אסרי בתערובת, והאור"ה סובר דאינו לוקה דלענין תערובת בטלה חשיבותו.

42. ועיי"ש [בהערה 3] שהבאנו דברי היד יהודה [ס"ק ד] שגם להר"ן בעינן שירבה ההיתר על האיסור.

קנין הלכה

ממעימה אם היתה נימוחה בהיתר. ומעתה אם חתיכה של כזית איסור פלטה מעם חיישינן שמא מעם זה ממעים כמו כזית, אף שממשות המעם היא מועטת ביותר, ואמרינן בזה דמעם כעיקר, וההיתר נאסר אם אין בו שישים זיתים. וכל זה כשהמעם הוא לשבח, אך כשהמעם הוא לפגם לא נאמר בו דין מעם כעיקר, וכפי שביאר הרשב"א דין זה של נטל"פ, וממילא במילה הממשות המועטת של המעם ברוב.⁴³

מה שכתב השו"ע דיש מי שחוכך לומר שאם הגדיל האיסור מדתו של היתר עד שהוא משביח יותר כשאוכלו בגודל מדתו ממה שהוא פוגם בהפסד טעמו, מקורו בר"ן [ע"ז דף לב: בדפי הרי"ף], ונתבארה לעיל [סעיף א].

להלכה: עיין חכמת אדם [כלל נד ס"ג וס"ו] שהעתיק את שתי הדעות בזה ומשמע שיש להחמיר כהר"ן.⁴⁴

דבר שאינו נותן מעם לשבח ולא לפגם

כתב הש"ך [ס"ק ב] בדבר שאינו נותן מעם לא לשבח ולא לפגם אסור, ומקורו בהג"א [פ"ה ע"ז סי' ט]. וכתב הש"ך דיש סיוע לדין זה מגיד הנשה, דקיי"ל שאין בגידין בנותן מעם ואפ"ה אם נימוח הגיד בעינן שישים נגדו, וחזינן דאף שאין הגיד הנימוח נותן מעם כלל בתערובת מ"מ בעינן שישים נגדו. עוד כתב הש"ך דבירושלמי [פ"י תרומות ה"ד] אכן מפורש דין זה. והנה מקורו של הג"א הוא באו"ז [על הגמ' ע"ז סי' רנח-רנט], וכבר הביא האו"ז את מקורו מהירושלמי הנ"ל, ובירושלמי כתב זאת על זיתי חולין שכבשם עם זיתי תרומה דאסורים זיתי החולין, [וכן הובא בירושלמי ציור של זיתי חולין שכבשם במי זיתים של תרומה, אך האו"ז לא הביא לשון זה. והפר"ח הביאו והגדיר זאת כמין במינו], וכתב האו"ז דזיתים בזיתים חשיבא לא לשבח ולא לפגם, דכל מין במינו אינו משביח ואינו פוגם.

ועיין בפר"ח שהביא את הירושלמי ולמד מזה דענין לא לשבח ולא לפגם אינו כפי שביארו הש"ך בדבר שאין בו מעם כלל, אלא מיירי באיסור הפולט מעם לתוך ההיתר, ומעם זה אינו משביחו ואינו פוגמו, וקמ"ל דין כללי בענין מעם כעיקר, דלא בעינן דוקא שיהא נותן מעם לשבח, אלא העיקר שלא יהא נותן מעם לפגם.

אך כתב הפר"ח דאם יצויר איסור שאין בו מעם כלל א"צ שישים נגדו, דכיון שנתייבש עד שאין בו מעם אין זה איסור כלל. ומה שהביא הש"ך ראייה מגיד שנימוח דבעינן שישים אף שאין בו מעם, כתב הפר"ח דשאני גיד שאסרתו תורה אף שאין בו מעם, אבל שאר איסורים שיש בהם מעם אם נתייבשו עד שפג מעמם הותרו.⁴⁵

ביאורים והערות

43. וראה עוד לשון הרשב"א בתורת הבית הקצר [דף טו:]: בביאור דין זה.

44. תוספת עיון

בשו"ת צמח צדק [סימן פ, הובא בגליון מהרש"א] כתב לחדש, דלפי הר"ן הנ"ל ה"ה אם האיסור הפוגם בטעמו השביח את החזותא של ההיתר ה"ז אוסר, דסו"ס אדם מרוצה ושמח באיסור המעורב בהיתר ואינו נחשב לגביו כאוכל שאינו ראוי כלל. והדברים מחודשים, [וכן טען ה"ד יהודה סי' צז ס"ק ב] דיש מקום לומר דרק שבח הנוגע לעצם האכילה גורם לכך שייחשב כאוכל שלא נפסל, אבל שבח צדדי כגון חזותא אינו ענין לעצם המאכל. ועיין ביד יהודה [ס"ק כב] שהקשה על הצ"צ מדברי הרמ"א [סי' קלד סי"ג] דאם נתנו י"נ או דם בתוך מלח ע"מ ללבנו, הרי הם בטלים מדין נטל"פ, ולפי הצ"צ הרי האדם מעוניין באיסור כדי להשביח את החזותא של המלח, ולכן נקט ה"ד יהודה שאין לחוש לדברי הצ"צ הנ"ל. ועיין מה שכתב בזה בספר בדי השולחן [ביאורים ד"ה הגדיל].

45. תוספת עיון

נמצא שיש כמה אופנים חלוקים של דבר שאינו נותן מעם לא לשבח ולא לפגם:

(א) מין במינו, בירושלמי תרומות הנ"ל הוא הציור שממנו למדו דטעם שאינו לשבח ולא לפגם אסור.

[ובספר שער המלך (פ"ה מחמץ הוצא בגליון מהרש"א) הקשה מהירושלמי על שיטת הפוסקים שצאקסור משהו (ובכלל זה איסורים האוסרים ביותר משישים כגון תרומה וערלה) אין קולא צנטל"פ כיון שהאיסור הוא אף כשאינו נותן טעם כלל, וא"כ צ"ע דגם לו יצויר שזיתי התרומה היו נותנים

קנין הלכה

השביח ולבסוף פגם

מקור הדין שהשביח ולבסוף פגם אסור הוא בגמ' ע"ז [דף סז]. לגבי חומץ אשר הוא משביח בגריסין צונגין ופוגם בגריסין רותחין, ואם נפל לגריסין צונגין ואח"כ הרתיחן ה"ז כהשביח ולבסוף פגם ואסור. וכתב הפמ"ג [ש"ד ס"ק ז] שאיסור זה הוא מדרבנן, דמן התורה בטל הוא בתערובת כיון שכעת הוא פוגם. עיין ברא"ה [ברק הבית דף יט:] דאם השביח ולבסוף פגם עד שאין ראוי כלל לאכילה ה"ז מותר, 46

פגם ולבסוף השביח

מקור האיסור בפגם ולבסוף השביח הוא ברמב"ם [פמ"ו הכ"ח], וז"ל והוא שיהיה פוגם מתחילה ועד סוף, אבל אם פגם בתחילה וסופו להשביח וכו' ה"ז אסור עכ"ל. והיינו כגון חומץ שנתערב בגריסין רותחין והוא פוגמן, ונצטננו ועכשיו החומץ משביח, ה"ז אסור.

ביאורים והערות

טעם לפגם צומי המולין ג"כ היה זה אסור, וזירושלמי אסר רק משום שאין כלן פגם.
(ב) איסור שיש בו טעם גמור הנותן טעם במאכל אחר של היתר, אך אין טעם זה משביח את ההיתר וגם אינו פוגמו, כתב הפר"ח שזהו עיקר דינו של הג"א בשם האר"ז, וקמ"ל שיש בזה איסור, ולכאורה הוא איסור תורה.
(ג) גיד שנימות, הצריכו בזה הפוסקים שישים אף שאין בגידים בנותן טעם, וכתב הפמ"ג [ס"ק ב] שאיסור זה אינו אלא מדרבנן, דהא אין טעמו נרגש. והש"ך למד מזה דה"ה כל מאכל שאינו נותן טעם כלל, מ"מ אם נימוח בעינין שישים נגדו, והפר"ח כתב שרק בגיד נאמר חידוש זה, דאסרתו תורה אע"פ שאין בו טעם.
ועיין צמ"ז [סי' ק ס"ק ה] שהציג שהרש"א צמורת הציט נסתפק אולי א"ל שישים וסגי כיון שלעולם אין הגיד נותן טעם אף צאינו מינו, אך הפוסקים העתיקו צפשוטות דבעינין שישים, וכתב הפמ"ג דהיינו מדרבנן. והחזו"ד [סי' ק ס"ק ז] הקשה דכיון שאנו יודעים שאם יטעם קפילא את המערוצת לא ירגיש את טעם הגיד, איך אפשר לאוסרו, ולכן כתב דע"כ דיש לגיד טעם, אלא שאינו יכול לפלוט טעם ולהטעים מאכלים אחרים, אך אם הוא נימוח מרגישים בתערובת את טעמו של הגיד.
(ד) איסור שנתייבש עד שאין בו טעם כלל, נקט הפר"ח שהאוכלו פטור כדין נבילה שא"ר לגר, והביא כן גם מדברי הש"ך [סי' קלד ס"ק כא]. ולכן כתב שאם נימוח איסור זה בתערובת א"צ שישים נגדו. [והפמ"ג כתב דאם כאשר נימוח יש בו טעם היה הוא אוסר].
(ה) האר"ז [מס' ע"ז הנ"ל] דן בתחילה לאסור מיא דביעי שנפלטו מבציה של איסור, דנהי שאין בהם טעם לשבח אך גם אין בהם טעם לפגם, וחזר בו דאין ללמוד זאת כלל מזיתים שנכבשו בזיתים, דהתם הטעם הנפלט חשוב הוא אלא שאינו נרגש, משא"כ מיא דביעי אין בהן טעם כלל והם כמים בעלמא.

דין חומר מבריק הניתן ע"ג סוכריות

עיין בשו"ת אג"מ [יו"ד ח"ב סי' כד] העוסק בדין חומר היוצא מתולעים הנקרא שֶלֶלֶאָק, ואחרי זמן הוא משמש למריחה ע"ג סוכריות ליתן להם ברק ואין בו טעם כלל. והאריך לדון דמכמה טעמים אפשר שאין החומר אסור כלל, [וגם דן לומר שכיון שאין בו טעם כלל ונתייבש כעץ אפשר דפקע ממנו תורת אוכל].

ואח"כ כתב דמסתבר דאף את"ל שהחומר עצמו אסור, מ"מ בטל ברוב האלכוהול כיון שאין בו טעם כלל. ואף שכתב הש"ך [כאן ס"ק ב] שדבר שאינו נותן טעם לא לשבח ולא לפגם בעי שישים לבטלו ולמד כן מגיד, כתב האג"מ דלא יתכן לאסור זאת באינו מינו, שהרי באינו מינו מהניא טעימת קפילא להתיר, והכא כל אדם הוא קפילא שהרי הוא יודע שאין בו טעם, וכבר הקשה כן הפר"ח והחזו"ד. אלא פשוט דלא אסר הש"ך אלא במינו, [דלענין מינו יש מקום להצריך שישים מדרבנן, שמא יבואו לטעות שאינו גיד אלא בשר אשר יש מקום לגזור בו אטו אינו מינו], ולכן אף את"ל שהחומר הנ"ל אסור, מ"מ כשהוא מתערב באלכוהול שהוא אינו מינו ה"ז מותר אף להש"ך.

46. תוספת עיון

עיין בפמ"ג [ש"ד ס"ק יד] שהביא משו"ת הרמ"א [סי' נד] דאם ההשבחה הראשונה היתה כשהמאכל הוא של נכרי, וגם נפגם ברשותו, ואח"כ מכרו לישראל, ה"ז מותר דלא גזרו בזה רבנן.

קנין הלכה

ומסתבר דבשעה שהחומץ משביח את הגריסין אסורין מהתורה.⁴⁷

עיי' בש"ך [ס"ק ח] שכתב שדינו של הרמ"א [סעיף זה] שאם איסור נתן טעם לפגם בחיתר, ונתבשל בקדירה, ואח"כ נתבשל בקדירה היתר אחר שבו האיסור משביח, ה"ז אסור משום דהוי כפוגם ולבסוף השביח.

היתר אכילתו

עיי' במ"ז [ס"ק ה] ובש"ך [ס"ק ז] שכתבו דבשעה שהאיסור פוגם את ההיתר מותר לאוכלו, ורק כאשר השביח לבסוף ה"ז אסור, ומקורם בספר איסור והיתר.

והפר"ח [ס"ק ו] תמה ע"ז מלשון הרמב"ם [פ"ט הכ"ח] שהבאנו לעיל שכתב דאם פוגם וסופו להשביח ה"ז אסור, ומשמע דמעתה נידון על שם סופו. [והוסיף הפר"ח דכשם שבהשביח ולבסוף פגם אסרינן גם כשהוא פגום, כן מסתבר שבפגם וסופו להשביח ה"ז אסור אף בעודו פגום].

אמנם כתב הפר"ח שאיסור זה הוא רק כשסופו להשביח מאליו, כגון בחומץ שנפל לגריסין רותחין שסופן להצטנן, אבל אם אין סופו להשביח מאליו רק אם יוסיף בתערובת מלח וכיוצ"ב, בזה מודה הפר"ח דשרי לאוכלו עכשיו.

להלכה: כתב הפמ"ג [ש"ד ס"ק ז] דכיון שגם לפי הפר"ח אין איסור אלא מדרבנן, יראה לצדד להקל בזה כדעת האו"ח.

דין הקדירה שנתבשל בה היתר מעורב באיסור הפוגמו

כתב הרמ"א שני דינים ביחס לקדירה שנתבשל בה מאכל של היתר שנתערב בו איסור הפוגמו:
א. הקדירה אסורה.

ב. עוד הוסיף שאם נתבשל בקדירה כזו אח"כ אוכל היתר אשר האיסור נותן בו טעם לשבח, נאסר האוכל הזה. ונבאר תחילה את הדין השני ונציירנו בתערובת אוכלין שלא ע"י קדירה. אם נתבשל כזית בשר נבילה בשני זיתים יין, ולא נאסר היין משום שהבשר נותן בו טעם לפגם, ואח"כ נפל היין הזה לקדירה שיש בה עשרה זיתי ירקות, ובירקות מורגש טעם הבשר כמעט לשבח, אסורים הירקות, שאף שטעם הבשר היה בטל ביין משום שהיה לפגם, כעת שהוא בתוך הירקות הרי הוא משביחם. וכתבו הש"ך [ס"ק ח] והגר"א [ס"ק ט] שדין זהו הוא דוגמא לפגם ואח"כ השביח.

[ועיי' בפמ"ג [ש"ד ס"ק ח] שכתב שגם אם נפל עכשיו היין בתוך קדירה של בשר של היתר נאסר הבשר, משום שטעם בשר הנבילה המתערב עכשיו בבשר אינו נותן טעם לפגם, דמין במינו אסור כמו נותן טעם לשבח].⁴⁸
דינים אלו נאמרים גם באופן שהיין שנתערב בו טעם בשר הנבילה לא נפל למאכל של היתר אלא נתבשל בקדירה, דמעתה אם יתבשלו בקדירה זו ירקות של היתר אשר הבשר נותן בהם טעם לשבח, יאסור טעם הבשר היוצא מהקדירה את הירקות, [ורק אם יש בירקות שישים כנגד כזית הבשר בטל טעם הבשר בהם], וזהו דינו השני של הרמ"א.⁴⁹

ביאורים והערות

47. עיי' בחוות דעת [ס"ק א] שכתב דאיסור שנסרח עד כדי שאינו ראוי כלל לאכילה, פקע איסורו ונעשה כעפר, והרי הוא מותר אף אם אח"כ תיקנו ועשאו ראוי לאכילה ע"י שתיבלו בדברים המתבלין. והוסיף החו"ד דאין זה דומה לפגם ולבסוף השביחו דאסור, דהתם לא יצא האיסור לגמרי מאיסורו אלא רק ביחס לתערובת, כיון שלא ניה"ל בטעם זה בתערובת, ומשום הכי כשחוזר ונשבת ה"ז אסור. [ומשמע דכוונתו אף לפי הר"ן שהיתר נטל"פ הוא מדין נבילה שא"ר לגר, דמ"מ אינו דומה לנסרח לגמרי, וכנ"ל].

48. עיי' לעיל מה שהבאנו על הש"ך [ס"ק ב] בדין טעם שאינו לפגם ואינו לשבח.

49. ואין צריך שישים כנגד היין הבלוע בקדירה, דכיון שהבשר שנבלע ביין לא אסר אותו שהרי נתן בו טעם לפגם, לא אמרינן בו דין חנ"נ, ולכן די לשער כנגד טעם הבשר שביין.

ובהגהת יד אברהם הוסיף שאם הקדירה בלועה מירקות של היתר שנתבשלו בה היום, נמצא שהבשר נתן טעם לשבח בירקות הבלועות

קנין הלכה

ומעתה יתבאר גם הדין הראשון של הרמ"א [אשר מקורו בספר או"ה כלל לב], דאחרי שנתבשל היין [שנבלע בו טעם כזית בשר נבילה שפגמו] בקדירה ונבלע בה, אסורה קדירה זו לכתחילה בשימוש, ואף אם ירצה לבשל בה עכשיו יין נוסף, שלגבי הבשר הבלוע נותן טעם לפגם, מ"מ גורנין אטו מקרה שיבשל בקדירה מאכל שהבשר משביח בו, כגון ירקות.⁵⁰

עיי' בפתחי תשובה [ס"ק ג] שהביא תשובת נוב"י [יו"ד סי' לא] בנידון אדם שבישל יין בקדירה בשרית בת יומה והגיסו בכף חלבית בת יומה [באופן שאין שישים כנגד הכף], דכתב הנוב"י שהיין מותר, ואף שלפי הרמ"א [סי' צה ס"ג] אסרינו בכח"ג, וכשיטת תוס' [חולין דף קיא], היינו דוקא התם שאין שישים כנגד טעם הבשר ולא כנגד טעם החלב, ואין הם בטלים במים, משא"כ הכא שמבשל יין בקדירה, הואיל ועם הבשר הנפלט מחקירה נותן טעם לבפגם ביין הרי הוא בטל בו, וממילא טעם החלב הנפלט מהכף ופוגע בטעם הבשר אינו אוסר את היין, משום שביחם ליין לא שייך לומר שיש טעם בשר בחלב האוסרו, שהרי הבשר נותן בו טעם לפגם.

אמנם לגבי הקדירה כתב הנוב"י דיש לאוסרה משני טעמים [והפת"ש קיצר בזה]:

א. לפי הטעם הראשון שכתבו תוס' [דף קיא:ק"ב]. דחיישינן שהטעם עובר באופן ישיר מהכלי החלבי אל הכלי הבשרי ואינו נעשה נ"ט בר נ"ט במים, ה"נ יש לחוש לכך שאם תגע הכף בקדירה יפלט טעם החלב שככף אל הבשר שבדופן הקדירה ויאסרו.

והחוות דעת [ס"ק ח] חלק על הנוב"י בזה וכתב שלא קי"ל כהביאור הראשון הנ"ל של תוס' אלא כהביאור השני, [שטעם החלב והבשר נפגשים במים שלא באמצעות המים ולכן אינם נקלשים ונעשים נ"ט בר נ"ט במים, והו"ל טעם שני באיסורא], וראה מזה שמתירין [סי' צד ס"ה] כשיש שישים במים, ומשום שבכח"ג אין המים נאסרים, ואילו היינו חוששים שמא נבלע טעם החלב באופן ישיר בדופן הקדירה לא היה מהני שישים לבטלו.⁵¹

ב. טעם שני כתב הנוב"י לאיסור הקדירה, דכשם שכתב הרמ"א שאם היה ביין טעם בשר איסור [אשר הוא פוגם את היין], מ"מ הקדירה עצמה בולעת טעם בשר מושבח, ה"נ פליטת החלב והבשר הנפגשות ביין שלא באמצעות היין נחשבות איסור בפני עצמן [אף שביחם הן במילות], וכשהן נבלעות בקדירה היא נאסרת.

ביאורים והערות

בקדירה ונעשה נבילה, ומעתה לא יועילו שישים כנגד כזית הבשר שנבלע בקדירה, אלא בעינן שישים כנגד כל הטעם הבלוע בה.
50. וכתב הפמ"ג [מ"ז ס"ק ו] דאין להקשות מתוס' [ע"ז דף עו]. שכתבו דהא דקדירה שאינה בת יומה אסורה לכתחילה בשימוש הוא משום שהאיסור נבלע בה בהיותו מושבח, ורק אחרי שעבר מעל"ע נפגם, וא"כ בני"ד שהאיסור נבלע בהיותו פוגם נימא דאין הקדירה אסורה. דזה אינו, דבציור של תוס' האיסור עצמו נפגם, משא"כ הכא שטעם הנבילה אינו פגום, ורק ביחם ליין הוא פוגם, ועדיין יכול הוא להשביח מאכלים אחרים, בזה אסרינו את הקדירה בשימוש אף אם ירצה לבשל מאכלים נוספים שהבשר פוגם בהם, כגון יין. אמנם במקרה שהקדירה בלעה טעם זבוב, אשר הוא טעם פגום בעצמותו, הביא הפמ"ג [שם] מהתורת חטאת, דבזה שרי להשתמש בקדירה אף לכתחילה, דכיון שטעם הזבוב פוגם כל מאכל שיתבשל בקדירה, אין מקום לגזור שמא יבשל מאכל אחר שבו יהיה הטעם לשבח, וממילא הדר דינא דתוס' הנ"ל דקדירה זו שבלעה מעיקרה טעם פגום אינה אסורה בשימוש, [אף שהזבוב עצמו נאסר למרות הטעם הפגום שלו, מ"מ לענין השימוש בקדירה העיקר תלוי אם יש לחוש שהטעם יאסור מאכלים אחרים, ובזבוב אין לחוש כיון שטעמו פגום]. וכתב הפמ"ג [שם] דנראה דאף כשהאיסור אינו פגום לגמרי עד שאינו ראוי כלל לאדם, אלא אף באופן שנפגם קצת, אם עתיד ליתן טעם גמור בכל התבשילים מותר להשתמש בקדירה.

51. עוד הוסיף החו"ד דאף להביאור הראשון הנ"ל אין לאסור את הקדירה, משום שהבשר הבלוע מקושר עם היין שבקדירה ולא שייך שהחלב יתן בו טעם לשבח. ובהגהת יד אפרים [לסי' קא ס"ב] חלק על החו"ד וכתב דאין זו סברא, דמה בכך שהבשר מקושר ליין, מ"מ בהיותו בדופן הקדירה הוא מקבל טעם לשבח מהחלב, וכמו שאם היתה חתיכת בשר בתוך היין היינו אומרים שהחלב נותן בה טעם לשבח, אף את"ל שלגבי היין גם הבשר וגם החלב פוגמים.

קנין הלכה

והחזו"ד [שם] כתב דכיון שפליטת הבשר והחלב אינן אוסרות את היין [משום שהטעם של הבשר פוגם את היין ובטל ברוב], ממילא ה"ז כאילו יש שישים בתבשיל שבקדירה כנגד הבשר שלא אסרינו בזה, והטעם משום דכל זמן שהפליטות בתוך היין הרי הן מותרות, וא"כ ה"ז בגדר נ"ט בר נ"ט דהיתירא.

בדברי הרמ"א בכף שתחבה בתבשיל שיש בו איסור הפוגמו

א. כתב הרמ"א שאם בישלו מאכל בקדירה שבלוע בו איסור הפוגמו, כגון שבישלו יין בקדירה שבלעה בו ביום בשר נבילה, והגיסו בו בכף, ואח"כ תחבו הכף בקדירה אחרת שמבשל בה יין אשר גם בה נותן הבשר הבלוע בכף טעם לפגם, לא נאסרה הקדירה השניה, משום שטעם בשר הנבילה הנבלע בתוכה הוא בגדר נ"ט בר נ"ט דהיתירא. וכתב הש"ך [ס"ק י] דהביאור הוא דטעם הנבילה הנבלע בכף הוא היתר, שהרי הוא נבלע בתוכה בתוך יין והוא פוגם ביין ובטל בו, וכשהוא נפלט לתוך היין שבקדירה השניה ופוגם גם אותו ה"ז נ"ט שני דהיתירא, וכשחזר ונבלע בקדירה השניה הוי טעם שלישי דהיתירא, שגם כאן נבלע היין עם טעם בשר נבילה הפוגמה, ולכן אף אם עתה יבשל ירקות בקדירה השניה לא נאמר שטעם הנבילה נותן בהן טעם לשבח, דטעם זה כבר נקלש ביותר ואינו חוזר ונאסר.⁵²

ב. הט"ז [ס"ק ו] תמה על הרמ"א, למה הוצרך לכך שהכף בלעה טעם פגום, והרי אף אם נבלע בכף טעם גמור של בשר נבילה והגיס בה בקדירה שנתבשל בה יין, אין טעם הבשר העובר מהיין אל הקדירה אסור, אלא שנקלש ונעשה נ"ט בר נ"ט דהיתירא, שהרי טעם הבשר שבתוך היין פוגם אותו ובטל בתוכו והרי הוא מותר, וטעם זה נקלש שוב בשעה שנבלע בקדירה, ותו לא יאסור אף אם יבשלו בקדירה ירקות וכיוצ"ב שבהם נותן האיסור טעם לשבח.⁵³

והש"ך [נקודות הכסף] כתב לבאר דעת הרמ"א ע"פ מש"כ הרמ"א [סי' צה ס"ג] דבעינן ג' נ"ט. וביאור הדברים הוא דהרמ"א חשש לשיטת הריב"ן שאין דין נ"ט בר נ"ט בנתבשלו, אך כשיש ג' נ"ט הרי זה מותר. ולכן הצריך הרמ"א שגם הטעם הראשון הנבלע בכף יהא פגום, ומהכף ליין השני ומהיין השני לקדירה, והרי זה ג' נ"ט.⁵⁴

והמנחת יעקב כתב ליישב קושית הט"ז, דאם תהא הכף בלועה מאיסור מושבח ונתחבה לקדירת תבשיל שבו האיסור פוגם [כגון בשר ויין], יש לחוש שתגע הכף בדופן הקדירה שלא דרך היין, וממילא אין כאן נ"ט דהיתירא כלל. וכתב ע"ז הפמ"ג [מ"ז ס"ק ב] דלהלכה יש לצדד דאין חוששין שמא תגע הכף באופן ישיר בקדירה, וכפי שכתב הט"ז [סי' צה ס"ק ח], וכפי שהוכיח גם החזו"ד [ס"ק ח].

ונמצא דלשיטת הט"ז כף בת יומה בלועה מבשר נבילה שנתחבה ליין, ומן היין עבר הטעם לקדירה, מותר לבשל בקדירה כל דבר, וכן מצדד הפמ"ג להלכה. [אמנם משמע בפמ"ג, וכן כתב לעיל במפורש (סי' צו מ"ז ס"ק ט) שרק כשנבלע הטעם בקדירה הותר,

ביאורים והערות

52. והפרי מגדים הוסיף דאף אם יבשל מעתה דבר חריף בקדירה השניה הנ"ל בכ"ז לא יאסר, דדבר חריף אינו מועיל לחזק טעם שכבר נקלש ונעשה נ"ט בר נ"ט, וכל כוחו של דבר חריף הוא קודם שנעשה נ"ט בר נ"ט, דהיינו לפלוט את כל הבלוע בכלי אל התבשיל החריף באופן שלא נקלש כלל מחמת בליעתו בכלי, וממילא לא יחול בו היתר דנ"ט בר נ"ט, אך לאחר שנקלש תו לא מהני דבר חריף לאוסרו.

53. עיין בפמ"ג [מ"ז ס"ק ו] שכתב דלכאורה דברי הט"ז צ"ב, דהא אין דין נ"ט בר נ"ט אלא כשהטעם הראשון נבלע בכלי והטעם השני באוכל, ובציור שצייר הט"ז, הטעם הראשון הבלוע בכף עדיין אסור, וא"כ הטעם הראשון להיתר הוא ביין והטעם השני הוא בקדירה, ובכנה"ג אין היתר נ"ט בר נ"ט. ותירץ דמ"מ כיון שהטעם בא אל היין מתוך כלי דהיינו מתוך הכף, נמצא שכבר נקלש הטעם בכף, וממילא כאשר יצא אל היין ונעשה נ"ט ראשון דהיתירא אין זה כמו טעם היוצא מאוכל לאוכל שאינו קלוש כלל, אלא יש בו הקלישות שנקלש בכף, ולכן אין חסרון בכך שהטעם הראשון הוא באוכל.

54. ועיין בפמ"ג שהעיר דהא הרמ"א חשש לשיטת הריב"ן רק לכתחילה ולא בדיעבד, וא"כ בקדירת חרס שא"א להגעילה בודאי הוי דיעבד ואין לאוסרה אף כשאין ג' נ"ט, ולגבי קדירת מתכת כתב הפמ"ג דאפשר שאינו כדיעבד משום דאפשר להגעילה.

קנין הלכה

והמעם לזה הוא משום שסובר דבעינן ששני הנ"מ יהיו בהיתירא, ולכן רק משעה שנבלע הטעם ביין מחשבין את ההיתר של נ"מ בר נ"מ].

ג. דעת רע"א [הגהות לפמ"ג] והחוו"ד [סי' צו ס"ק ד'] שגם אם הכף בלועה מאיסור מושבך בן יומו, מ"מ חל היתר נ"מ בר נ"מ קודם שנבלע הטעם בקדירה, אלא בתוך היין עצמו כבר נקלש הטעם, [ונפק"מ שאם יתן את היין במאכל שבו האיסור נותן טעם לשבח לא יהא בזה איסור, דכבר נקלש הטעם]. וטעמם דכיון שכאשר האיסור נבלע בכף הוקלש, ועכשיו הוקלש שנית בתוך היין וגם חל בו היתר, גם זה בכלל נ"מ בר נ"מ דהיתירא, דלא בעינן ששתי ההקלשות של הטעם יהיו בהיתירא.⁵⁵

דבש שיש בו חלקים מגוף הדבורים

כתב הרמ"א שרגלי הדבורים הנמצאות בדבש, אינן אוסרות את היורה שמתיכים בה את הדבש, משום שאין בהן טעם כלל. ובשו"ע [סי' פא ס"ה] נתבאר דאף כאשר גופי הדבורים מעורבין בדבש ה"ז מותר אם יסגנו את הדבש מהן, דאמנם בגופי הדבורים יש טעם אך זה טעם לפגם ואין הדבש נאסר. וכתב הפמ"ג [ש"ד ס"ק יא] שגם הקדירה מותרת משום שבלעה טעם שאינו ראוי לאדם כלל ולא גזרו בזה.⁵⁶

סעיף ג

גמ' ע"ז דף סז. אמר ריש לקיש וכו' עד השתא מיהא הא פגמה.

מלשון השו"ע מבואר שההיתר הוא דוקא כשהאיסור הוא הפוגם את התבשיל, אלא שלולי עורף המלח הנמצא בתבשיל לא היה האיסור פוגם, דמ"מ כיון שכרגע האיסור פוגם יש בזה היתר דמל"פ. אבל בתבשיל שהאיסור אינו פוגם בו ורק עורף המלח פוגמו אין בזה היתר כלל, וכן מבואר מלשון הרשב"א [תורת הבית בית ד' שער א דף יט.] שכתב שהאיסור מסייע בפגימה. [ואם נפסל המאכל לגמרי מאכילת אדם מחמת המלח או דבר אחר שהוכנס בו, עיין לעיל סעיף א דיני מאכל שנפסל].⁵⁷

ביאורים והערות

55. תוספת עיון

והנה בסי' צה הובאו דברי רע"א והחוו"ד שכתבו דלא נאמר היתר נ"ט בר נ"ט אלא כשנעשה בשני שלבים, מהבשר לקדירה ומהקדירה אל הדגים, אך אם בשעת הבישול נפל בשר ע"ג הקדירה מבחוץ ונבלע בה ונכנס ממנה לתבשיל, אין כאן היתר של נ"ט בר נ"ט כיון שהכל נעשה התפשטות אחת ולא נחה הבליעה בינתיים.

ולפי סברא זו מיושבת טענת הט"ז, דאם אכן היה בכף איסור מושבך ותחבה ביין, ונפלט הטעם אל היין וממנו לקדירה, אין זה בגדר שני נ"ט כלל כיון שהכל נעשה בהתפשטות אחת.

ולפי"ז מתבאר מדברי הט"ז [וכן מדברי הנקה"כ והמנחת יעקב שתירצו קושייתו באופנים אחרים], דס"ל דגם כשהטעם הולך בהתפשטות אחת יש בזה היתר דנ"ט בר נ"ט.

56. ולעיל בסעיף זה הבאנו מהפמ"ג דאף במקרה שהקדירה בלעה איסור שאינו פגום לגמרי, מ"מ אם אותו איסור פגום באופן שיתן טעם לפגם בכל מאכל שיפלט אליו, אין הקדירה אסורה.

57. תוספת עיון

עיין בדברי רע"א שדן באיסור הפוגם את המאכל משום שחסר במאכל מלח, וכאשר יוסיפו מלח יתן האיסור טעם לשבח ויאסור את המאכל, האם מותר בשעה זו שחסר בו המלח להוסיף עד שישים ואח"כ ליתן בו מלח, דמעתה לא יאסור האיסור אף שהוא נותן טעם לשבח משום שיש בו שישים. וסבר רע"א להחיר, ואח"כ מצא שהפמ"ג [ש"ד ס"ק ו'] נסתפק בזה, והניח רע"א בצ"ע. ועיין בספר בדי השולחן [ביאורים ד"ה כגון] שכתב דפשוט שלפי הר"ן הסובר דהיתר נטל"פ אינו מדין ביטול ברוב אלא משום דהוי כנבילה שאינה ראויה לגר, אין היתר להוסיף וה"ז בכלל ביטול איסור לכתחילה, שהרי כעת ההיתר אינו מדין ביטול ברוב וכאשר יוסיף עד שישים ויתן מלח יהא ההיתר מדין ביטול ברוב, וא"כ נמצא שע"י ההוספה גורם הוא ביטול ברוב. ולכאורה מזה שרע"א לא כתב זאת מוכח דס"ל שגם

קנין הלכה

סעיף ד

משנה ע"ז דף לה: ואלו דברים וכו' עד רבי ובית דינו התירו השמן. גמ' שם דף לה: אמר רב ששת האי מישחא שליקא וכו' עד נותן טעם לפגם ומותר. משנה שם דף לט: ואלו מותרין באכילה וכו' והדבש. ובגמ' דבש למאי ניהוש לה עד נותן טעם לפגם הוא ומותר.

טעם בשר בשמן

הראשונים נחלקו אם בשר נותן בשמן טעם לשבח או לפגם, דעת הרמב"ם [פי"ז מאכ"א הכ"ב] שהבשר פוגם את השמן, ודעת תוס' [חולין דף ח:], והרשב"א [שם], והר"ן [חולין דף ב. ד"ה איתמר], והרא"ש [פ"ב ע"ז סי' לה] שהבשר משביח את השמן. שורש המחלוקת היא בהא דמבואר במשנה דרבי ובית דינו התירו את השמן, ואמרו בגמ' משום דהוי נותן טעם לפגם, הרמב"ם מפרש שאפילו בשר בעין פוגם את השמן, ושאר הראשונים מפרשים דבשר בעין משביח את השמן, ובגמ' אמרו רק שאין לחוש לטעם הנפלט מהיורה בה כישלו את השמן משום שסתם כלי עכו"ם אינם בני יומן והו"ל נטל"פ.

להלכה: השו"ע הביא רק את דעת הרמב"ם דהבשר בשמן נותן טעם לפגם, והרמ"א לא נחלק בזה. [ובתשובת הרמ"א (סי' נג) חילק בין שמן שלוק שבזה הבשר נותן טעם לפגם, ובין שמן שאינו שלוק שבזה נותן הבשר טעם לשבח]. והחכמת אדם [כלל נד סעיף טו] כתב בפשיטות לאסור וכדברי הש"ך, וכ"כ החוות דעת [חידושים אות יג].⁵⁸

בשר בדבש

דעת הרמב"ם [פי"ז מאכ"א הכ"ג] שבשר פוגם דבש, ובמרדכי מצינו בזה לכאורה סתירה, במסכת בפסחים [סי' תקסב] ובע"ז [סי' תתל"ז] כתב שהבשר פוגם דבש, ואילו בביצה [סי' תרעד] כתב שאינו פוגם. וכתב המהרי"ל לחלק בין דבש ממש לבין משקה מע"ד הנעשה מדבש, דבבשר אינו פוגם רק במשקה הנעשה ממנו.

להלכה: השו"ע העתיק את דברי הרמב"ם שבשר פוגם דבש, והרמ"א כתב כדברי המהרי"ל שבשר אינו פוגם דבש, אך במקום הפסד מרובה כתב להקל.

והט"ז [ס"ק ז] נחלק על הרמ"א ולא היקל אף בהפסד מרובה, אך החכמ"א [כלל נד סט"ז] כתב כהרמ"א.⁵⁹ ולענין מש"כ הרמ"א דבשר או חלב ביין הוי לפגם, נחלקו הפוסקים אם כוונתו לחלב או לחלב. הצמח צדק [שו"ת סי' פ] כתב דהכוונה לחלב, וכן כתב הפמ"ג [ש"ד ס"ק א]. והוסיף הפמ"ג דלענין חלב נראה מהרמ"א [סי' קכא ס"א] דהוי לשבח, אמנם

ביאורים והערות

להר"ן יש להתיר זאת, שהרי גם לפי הר"ן יסוד ההיתר הוא בכך שהאיסור כמאן דליתיה, שאין האדם רוצה בו ואינו נהנה ממנו כלל, וא"כ מסתבר לרע"א שאין איסור לגרום לאיסור כזה להיות בטל ברוב, [ואין זה דומה למה שאסרו הפוסקים לבטל היתר בהיתר כגון לבטל חלב במים ע"מ לבשלו עם בשר, דהתם החלב הוא מאכל חשוב, משא"כ הכא שאין האיסור חשוב לו כלל וכמי שאינו דמי].

58. ועיי"ש בחכמ"א שכתב דאיירי בשמן זית, והיינו דפשיטא ליה דסתם שמן שהובא בגמ' [ע"ז] הוי שמן זית. ועיין בכף החיים [אות לג] שכתב דאפשר שבשאר שמנים גם הרמב"ם והשו"ע יודו לאיסור.

59. תוספת עיון

עייין בב"י שתמה למה נקט הרמב"ם שבשר פוגם דבש והרי עיינו רואות שמבשלים בשר בדבש והוא טעם משובח. ונאמרו בזה כמה תירוצים: א) הב"י כתב דבעלמא בשר פוגם דבש, ורק כשיש מיני תיבול נוספים אז הוא משביח. ב) הגר"א [ס"ק טז] הביא את הב"ח שכתב דאם עיקר התבשיל הוא בשר ונותן בו דבש, הדבש נותן בו טעם משובח, ואם העיקר הוא הדבש אלא שנבלע בו טעם בשר, הרי הבשר פוגם בדבש. וכתירוצו זה נקט גם הפר"ח [ס"ק טו] והיד יהודה [ס"ק יט]. ג) עוד הוסיף הגר"א [בליקוט] די"ל דאף את"ל דבשר משביח דבש, מ"מ טעם בשר הנפלט מקדירה אינו משביח אלא פוגם.

קנין הלכה

בס' סדר [מ"ז ס"ק א] כתב הפמ"ג דחלב ביין י"ל דחוי נמל"פ, ואילו הנב"י, החו"ד [ס"ק ח] והחכמ"א [כלל נר ס' יז] כתבו שכוונת הרמ"א לחלב אך חלב ביין הוי לשבת.^{60 61}

סעיף ה

גמ' ע"ז דף עה: וכולן שנשתמש בהן עד שלא יטביל וכו' עד דף עו. ואידך קדירה בת יומה נמי מפגם פגמה.

דרגת הפגם של קדירה שאינה בת יומה

בענין הפגם דקדירה שאינה בת יומה, כתבו הרשב"א [תורת הבית בית ד שער א דף יט] והר"ן [ע"ז דף לב, ד"ה ודאמרינן] דאין הכוונה שהאיסור נפגם לגמרי עד שאינו ראוי כלל לאכילה אלא דפוגם קצת, וזה דלא כהרא"ה [ברק הבית שם] שכתב דהכליעה נעשית כעפר.

טעם הגזירה

כתב בהג"א [פ"ה ע"ז ס' לו] דאיסור השימוש בקדירה שאינה ב"י היא כמבואר בגמ', דגזרו שאם ישתמש בקדירה שאינה ב"י יבוא למטעות ולבשל גם בבת יומה.⁶² והוסיף דאין לומר שהטעם הוא משום שחז"ל אסרו נמל"פ לכתחילה, שהרי גזירה זו אסרה גם כלי חרס והם טעונים שבירה.⁶³

עבר ובישל במזיד בקדירה שאינה בת יומה

כתב הרשב"א בתורת הבית [בית ד שער ה דף לח:-לט.]. שאם בישל במזיד בקדירה שאינה בת יומה אסור התבשיל, וכדין מבטל איסור לכתחילה. ואפילו אמר לנכרי לבשל לו מאכל בכלים של הנכרי אסור לאכול את המאכל, שהרי זה כאילו הישראל עצמו ביטל את האיסור בידים. וכן כתב להלכה הפמ"ג [ש"ד ס' צט ס"ק ז ד"ה יראה לי].

ביאורים והערות

60. ובסוף דבריו ציין החכמ"א לדברי הצ"צ שפירש דברי הרמ"א על תל"ב, ולכן סיים דבין תל"ב ובין חלב הוי ספק נטל"פ ספק נטל"ש.

61. תוספת עיון

עיין בדרכי תשובה [ס"ק ע] שכתב דאף שחלב פוגם ביין, מ"מ גליצין המופק מבישול חלב עם מלח ויש בו טעם מושבח ומתוק ולא מורגש בו כלל ריח של חלב, נותן בו טעם לשבח, ולכן יש לאסור יינות שעירבו בהם גליצין. וציין שכן כתב הגאון ר' שמעון סופר מקראקא בקול קורא לאסור יינות אלו.

עיין בספר בדי השולחן [ביאורים ד"ה ויש] שהביא מספר האשכול [סי' לה] ד"א שאין אנו בקיאין כהיום להחליט אם מאכל מסויים נותן טעם לשבח או לפגם במאכל אחר. ובספר מנחת פתים כתב ע"ז דבשאר פוסקים לא משמע הכי. אמנם בתשובת בית שלמה [או"ח ח"ב סי' צו] נשאל בענין י"ש שעבר עליו הפסח ונפל לתבשיל בשר אי הוי נטל"ש או נטל"פ, וכתב דאין לנו לדון בדבר זה מסברא ואין להקל מה שלא נתפרש בראשונים.

62. עיין רשב"א [תורת הבית בית ד שער א דף יט] שהקשה איך יתכן שמותר מן התורה לבשל בקדירה שאינה בת יומה, והרי נמצא מבטל איסור לכתחילה. ותיירץ דביטול איסור לכתחילה אינו אסור אלא מדרבנן, ועוד דאף להסוברים דאסור מן התורה אין זה אלא באיסור ששייך לאוכלו בפ"ע שלא ע"י תערובת, אבל איסור הבלוע בקדירה א"א לאוכלו כלל בפ"ע אלא ע"י תערובת, ואם נפגם [קדירה שאינה בת יומה] א"א לאוכלו אלא ע"י תערובת שהוא בטל בה משום דנותן טעם לפגם, וכל כה"ג אין זה איסור שאסור לבטלו לכתחילה.

63. אמנם בר"ן [פ"ב פסחים דף ז:-ח. מדפי הרי"ף ד"ה אמר רב] מבואר שאיסור השימוש בכלי שאינו בן יומו הוא משום דנטל"פ אסור לכתחילה, ומה שהצריכו שבירה בכלי חרס הוא משום דאיירי בכלי חרס פשוטים כפינא וקדירה, אבל כלי חרס חשובים שרו. ועיין מה שהבאנו בזה בתוספת עיון בסעיף זה.

קדירה בלועה איסור דרבנן שאינו בן יומו

כתב הפמ"ג [ש"ד ס"ק יז אות א] דגם קדירה שבלוע בה איסור דרבנן אסור להשתמש בה אף כשאניה בת יומה [דלא כהמ"ז (סי' קל"ז ס"ק ו) שהתיר בזה משום דהוי גזירה לגזירה]. וכן סובר החכמת אדם [כלל סו דין יב]. והאחרונים הביאו ראיה לזה מהגמ' [דף קיא:] דר' אמי תבר פונכא שנמלח בה בשר, אף שלדעת הרבה פוסקים דם שנמלח אינו אסור אלא מדרבנן.⁶⁴

ביאורים והערות

64. תוספת עיון

מקרים שמותר בהם השימוש בכלי שאינו בן יומו

בגמ' פסחים [דף ל.] אמר רב קדירות בפסח ישברו. [ופירש"י דס"ל כר' יהודה דחמץ אסור אחר הפסח מן התורה ואסור אף בתערובת, וגם סובר מין במינו ונטל"פ אסור], והקשו בגמ' דלשהינהו אחר הפסח וליעבד בהו שלא במינן. [ותירצו דגזרו דילמא אתי למיעבד בהם במינן].

והקשו תוס' [ד"ה ולישהינהו] דמ"מ יאסר לבשל לכתחילה לאחר הפסח משום מבטל איסור לכתחילה. וכתבו ב' תירוצים. (א) הר"ר יוסף כתב דכיון שטעם החמץ הבלוע בקדירה נחשב משהו, ולעולם יש שישים נגדו, וגם מיירי בנטל"פ, בכה"ג לא גזרו. והיינו דס"ל דאיסור מועט מאוד שנבלע בקדירה ועבר עליו מעל"ע, מותר להשתמש בקדירה לכתחילה.

(ב) ר"י מפרש דכיון דמיירי בכלי חרס שא"א להגעילן, לכן נקטה הגמ' דיש להקל להשתמש בהן כשאינו בן יומו וכשהבלוע הוא משהו, דזה הוי כדיעבד, שלא יצטרך להפסיד הכלי, [משא"כ כלי חרס שבלע כמות גדולה של איסור].

(ג) הגר"א [סי' צט ס"ק יז] כתב דלפי הרשב"א [תוה"א בית ב שער ד' דף לו.] הסובר שכלי שתשמישו בשפע מותר להשתמש בו לכתחילה כיון שלעולם יש שישים נגד האיסור, מתבאר הגמ' בפשטות דכיון שהחמץ הנבלע בכלי הוא מועט לכן הוי בגדר תשמישו בשפע.

(ד) הר"ן [פסחים דף ח. מדפי הרי"ף ד"ה ופרכינן] כתב דיש לפרש בגמ' דרק בחמץ הקלו, כיון שכאשר נשתמש בו [לפני פסח] היה בהיתר, ועכשיו האיסור בלוע ואינו בעין הקלו לבטלו לכתחילה.

ונמצא לפי הנ"ל אם יהא כלי חרס [או שאר כלים שמחמירין בהן שאין להן הגעלה] שנפל עליו איסור משהו, [כגון שניתזה טיפת חלב על כלי בשרי שאינו בן יומו או על כלי פרווה], יהא מותר להשתמש בו אחר מעל"ע לפי רוב השיטות הנ"ל, שהרי הוי נטל"פ ומשהו, וכלי חרס ומשהו, ותשמישו בשפע.

שימוש בכלי חרס שאינו בן יומו במקום הפסד מרובה

המנחת יעקב [כלל פה ס"ק סד] הביא דעת אחד מהגדולים שכתב שבמקום הפסד מרובה מותר להשתמש בכלי חרס שאינו בן יומו משום דזה חשוב כדיעבד, וציין גם לשו"ת מהרלב"ח [סי' קכא] שסמך דבריו על דברי הר"ן [פ"ב פסחים דף ז: סוד"ה אמר רב] שכתב וז"ל אע"כ דפינכא וקדירה אע"ג דצריך לשובן לאו כדיעבד דמי עכ"ל. ומדויק מדבריו דדוקא בכלים שאינם חשובים נקט הר"ן דאין זה כדיעבד, משא"כ בכלי חרס חשוב. ועיין עוד בגר"א [שם] שכתב להוכיח מדברי הר"ן דלא התיר במקום הפסד מרובה אלא בכלי חרס שיש בו שווי מרובה, אבל אם יש הרבה כלי חרס זולים אשר הפסד כולם יחד נחשב הפסד מרובה אין זה נידון כהפסד מרובה.

והובאו הדברים בשו"ת רע"א [סי' מג] עיי"ש שדן לצרף שיטה זו במקום הפסד מרובה.

הפת"ש [סי' קכב ס"ק א] הביא שיטה זו ודחאה מהלכה מכח דברי הג"א [פ"ה ע"ז סל"ו הובא בתחילת הסעיף] שאסר כלי חרס בכל גווני.

והפמ"ג [ש"ד סוס"ק יז] דן דאפשר שיש לצדד להקל בכלי חרס חשוב שבלע ספק טריפה ולא נודע עד אחר מעל"ע.

שיטת החכם צבי בכלים שעברו עליהם יב חודש

הפמ"ג [ש"ד ס"ק יז אות ב] האריך בשיטת החכ"צ [סי' עה וסי' פ] שכתב די"ל דהבלוע בכלים נעשה כעפרא אחר יב חודש, ולמד כן מדיני כלי יין [ע"ז דף לד. ושו"ע סי' קלה סט"ז]. אמנם כבר הבאנו לעיל [סי' קב] שהחכ"צ לא התיר זאת אלא לענין חמץ בפסח ויין נסך ולא בשאר איסורין, והטעם משום שבשאר איסורין שרינן בדיעבד נטל"פ, ולכן יש לחוש שיטעו בין תוך יב חודש לאחר יב חודש עיי"ש. עוד יש להוסיף שהחכ"צ לא התיר לכתחילה אלא בדיעבד.

והביא הפמ"ג שבשו"ת פנים מאירות [ח"א סי' פג] חלק על החכ"צ, דאין ללמוד מיי"ג, דהתם בצונן, אך אין להתיר כלים שבלעו בחמין, ועיי"ש עוד שהאריך.

ובשו"ת רע"א [סי' מג] כתב עוד לפקפק על דברי החכ"צ מכח דברי הרשב"א [תשובה סי' תקעה] שכתב דרק ביין נסך התירו אחר יב

קנין הלכה

שיעור הזמן שנפגם הבלוע

הראשונים נחלקו מהו הזמן שבו נפגם הבלוע בקדירה:

א. רש"י [ע"ז דף סו: ד"ה לאו] כתב דלינת לילה פוגמת, וכן כתבו תוס' [שם דף עו. ד"ה בת] בשם ר"ת, וכן דעת הרשב"ם והר"ן [ע"ז דף מ. ד"ה לא].

ב. אמנם הרא"ש [פ"ה ע"ז סי' לו] האריך בזה, ומשמע בסוף דבריו שנוטה יותר לפסוק דבעינן מעת לעת, וכן העתיקו הטור והשו"ע בפשיטות.

ועיין להלן [סעיף ז] שמבוארים בדברי השו"ע והרמ"א אופנים שבהם מצרפים את שיטת רש"י ור"ת לקולא. וע"ע בדברי רע"א [גליון השו"ע להלן ס"ז] שהביא מהמנחת יעקב שכתב דבכל ספק אם יש הפסד מרובה, מצרפין את דעת רש"י ור"ת הנ"ל ומתירין מטעם ס"ס.

החכמת אדם [כלל נה ס"ה] כתב להתיר במקום הפסד מרובה כאשר מסופק אם עבר מעת לעת משעת הבליעה של האיסור, אך יודע בודאי שעבר לילה שלם, משום ס"ס ספק עבר מעל"ע, ואת"ל לא עבר שמא נפגמה הבליעה בלינת לילה.

[ובספר בדי השולחן להלן (סעיף ז) הביא מדברי הפמ"ג (הנהגת איסור והיתר סדר ב אות יב) שלא היקל בציוור שמצורף ספק נוסף. עיי"ש דאיירי בכף שבלעה איסור ועבר עליה לינת לילה, ותחבה לתבשיל ואינו יודע אם היה בו שישים ונשפך התבשיל, וכתב הפמ"ג שאין להקל משום שעיקר ההלכה היא דבעינן מעת לעת, והוסיף שאין זה דומה למה שהקלו השו"ע והרמ"א (ס"ז), משום דהתם החשש הוא בעיקר משום דין חנ"נ שהוא מדרבנן].⁶⁵

כתב החכמת אדם [כלל נה ס"ד] דלינת לילה היא מתחילת השקיעה עד שהאיר היום. [והפמ"ג (ש"ד ס"ק יט) כתב עד עלות השחר].

סעיף ו

בענין כוחו של דבר חריף למתק את פגמו של הבלוע בקדירה שאינה בת יומה ולעשותו לשבח, עיין ברמ"א [סי' צה ס"ב] דהיינו כאשר רוב הקדירה היא דבר חריף ולא במעט חריפות.

ועיין בב"י [סי' צו ס"ג] שהביא דעת מהר"ם מרוטנבורג ועוד ראשונים שדנו לומר שרק חלתית משויא לשבח, שהוא דבר חריף ביותר, ולא שאר דברים חריפים, ויש בזה סתירה בפסקי השו"ע בין סי' צו [ס"א] ששם העתיק לאיסור וכן הוא בס' קג [ס"ו], ואילו בס' צו [ס"ג] לא אסר השו"ע אלא בבן יומו, [והרמ"א אסר אף באינו בן יומו]. ועיין מה שכתבנו בזה בס' צו [ס"ג].

ביאורים והערות

חודש משום שלחלוותיו כלה, ולא בשאר איסורין, וכן מכח דברי הר"ן [חולין] שכתב דהכשירו של יין נסך משונה מהכשר שאר איסורין. וסיים רע"א ומי ירים ראש להקל, ובפרט במקום דליכא חולק במפורש, ולכך לא סמך רע"א בתשובה שם על החכ"צ אף במקום הפסד מרובה.

65. וכתב הכרתי ופלתי [ריש סי' קה] שרק לחומרא הצריכו הפוסקים מעת לעת, אבל בדברים ששיטת רש"י ור"ת היא המחמירה צריך לחוש גם לשיטתם. וצייר זאת באופן שכלי בלע איסור באמצע הלילה, שלדעת הפוסקים דשיעור הפגימה היא מעת לעת, כשיגיע אמצע הלילה הבא יפגם הבלוע. אך לפירש"י ור"ת בעינן לילה אחד שלם, ואין מצרפין שני חצאי לילות. [ובספר בדי השולחן צייר אופן נוסף שבו שיטת רש"י ור"ת היא לחומרא, והוא באופן שבישל מים או תבשיל אחר בכלי הבלוע מאיסור בתוך הלילה, דלפי רש"י ור"ת אין כאן לינת לילה דבעינן לילה שלם ורצוף, ובציוור הנ"ל יצאה הבליעה ושהתה בחוץ זמן מסוים, ואין מצרפין את שני חלקי הלילה, ואילו להשיטות דבעינן מעל"ע, מצרפין את הזמן שלפני בישול המים לזמן שלאחר הבישול ומתירין אחר מעל"ע. (אמנם זמן של הבישול אינו מצטרף למעל"ע, כיון שהבליעה אינה בלועה בשעה זו בכלי, כך כתב היד יהודה (סי' צד ס"ק כז)).

קנין הלכה

דין הקדירה

לשון השו"ע הוא שאם היו פלפלין בקדירה הכל אסור. ולכאורה כוונתו שגם התבשיל שבקדירה נאסר, דגם מעם האיסור הפגום שבלע בו הומתק ונעשה לשבח ע"י התבלינין הנבלעים בו.

ולכאורה מעתה גם הקדירה נאסרה, דכיון שמעם האיסור שנפלט אל התבשיל בזמן הבישול הומתק ונעשה לשבח, מעתה הוא חוזר ונבלע ואוסר עד שיעבור מעת לעת משעה זו, וכן כתב החכמת אדם [כלל מה סי"ח] וציין מקורו לדברי הש"ך [סי' קכב ס"ק ב.]. אמנם היד יהודה [סי' סט ס"ק עט] האריך להוכיח שהבלוע בקדירה אינו אסור, והיינו שרק בתוך התבלין והמאכל החריפים נעשה האיסור מושבח, אך בשעה שהוא חוזר ונבלע בקדירה ואינו בתוך דבר חריף, חוזר הוא ופוגם.

סעיף ז

מקור הדין הוא בטור בשם ספר התרומה [סי' עה], והנידון הוא בכלי בן יומו בלוע איסור [כגון בשר בחלב] שבישלו בו מים, והאיסור הבלוע נפלט אל המים וחוזר ונבלע בכלי, ואח"כ בישלו בכלי תבשיל שני, ודנו הפוסקים באלו אופנים נאסר התבשיל השני ובאלו אופנים יש להתירו.

שאלה זו תלויה בכמה נידונים, והארכנו בהם למעלה [סי' צו ס"ו], ונחזור עליהם בקיצור, ונוסיף את הנידונים המבוארים בסעיף זה:

א. דין המים

הפוסקים נחלקו אם אמרינן חנ"ג בשאר איסורין, לדעת השו"ע לא אמרינן, ולכן המים עצמם אינם נחשבים איסור [אלא שמעורבת בהם האיסור], ולדעת הרמ"א יש דין חנ"ג והמים עצמם נחשבים כאיסור [ורק במקום הפסד מרובה מיקל הרמ"א שאין דין חנ"ג בלח בלח].

ב. שיעור זמן מעת לעת בקדירה שהוחמו בה מים

הפוסקים נחלקו בקדירה שנבלע בה איסור ואח"כ [בתוך מעת לעת] הוחמו בה מים, מאימתי מונים המעת לעת. א. ספר התרומה [סי' עה] והטור סוברים דכיון שהמים נעשו נבילה, לכן מונין מעת לעת משעה שנבלעו המים, דאף שמשעה שנבלע האיסור מתחילה כבר עברו מעת לעת, מ"מ מחמת דין חנ"ג גם המים נחשבים איסור, ומונין משעה שנבלעו המים.

ב. הסמ"ק [סי' ריג, הובא בב"י] כתב דהרבה מקילין למנות מעת לעת משעת בליעת האיסור בקדירה. ומעמם דנהי שהמים שנעשו חנ"ג עדיין לא נפגמו, מ"מ כיון שהאיסור עצמו כבר נפגם, אמרינן בזה דאין הנאסר חמור מהאוסר, וכיון שהאוסר פגום גם המים אינם אוסרים. 66.

להלכה: נחלקו בזה השו"ע והרמ"א בין שני אופנים:

א. קדירה שנבלע בה איסור בשר בחלב, בזה נקטו השו"ע [והרמ"א] דלכו"ע אמרינן חנ"ג והמים נאסרים, יש לחוש לדעת הסה"ת ולהצריך שיעור מעת לעת מבליעת המים פרט לאופנים שהיתה לינת לילה, ומצרפין לקולא את שיטת

ביאורים והערות

66. אמנם היד יהודה [סי' צד ס"ק כז] כתב שאין מחשבינן את הזמן שהאיסור היה מחוץ לדפנות הקדירה, והיינו שאם בישול המים ארכה כחצי שעה, יש להוסיף שיעור זה על שיעור מעת לעת, שאפשר שבמשך הזמן הזה לא היה האיסור בלוע בדפני הקדירה, ואנן בעינן כד שעות של בליעה.

קנין הלכה

רש"י ור"ת דס"ל דלינת לילה פוגמת, ולחלן יבוארו פרטי הדינים בזה.⁶⁷
 ב. קדירה שנבלע בה איסור אחר שאינו בשר בחלב, כתב הרמ"א דבמקום הפסד קצת יש להקל אחר שיעור מעת לעת מוזמן בליעת האיסור, דמצרפין את שיטת הסמ"ק הסובר דמשערין מוזמן בליעת האיסור לשיטת הסוברים דאין דין חנ"נ בשאר איסורין.

והש"ך [סי' צב ס"ק כב, ורמז לדבריו גם כאן בס"ק יח] כתב סברא אחרת, שמחמת זה יש למנות מוזמן בליעת המים ולא להקל מוזמן בליעת האיסור, דס"ל דאין מאכל נפגם בתוך דפני הקדירה אלא אם שהה בתוכה שיעור מעת לעת ברציפות, אך אם יצא באמצע אל המים צריך למנות לו מעת לעת מחדש. ולפ"ז כתב הש"ך דיש למנות מעל"ע משעת בליעת המים גם למאן דלא ס"ל דין חנ"נ. וממילא אין מקום לצרף לקולא את השיטות שאינן סוברות דין חנ"נ.⁶⁸
 עוד נקט הש"ך דלהסוברים דלא אמרינן דין חנ"נ בשאר איסורין, אין אומרים דין חנ"נ גם במים או שאר תבשילים שבלעו איסור בשר בחלב, דרק באיסור בשר בחלב גופא אמרינן דין חנ"נ, כיון שהחלב לחוד והבשר לחוד הם היתר ורק הרכבת שניהם יוצרת את האיסור, ואין סברא זו שייכת במים שבלעו איסור בשר בחלב, ונחלק הש"ך בזה על הב"י שכתב דלכו"ע אמרינן חנ"נ במים או שאר תבשילים שבלעו איסור בשר בחלב. וכתב הפמ"ג [מ"ז ס"ק י] דנראה דאף להב"י אין בזה דין חנ"נ מדאורייתא רק מדרבנן, [ורק בבשר בחלב ממש נאמר דין חנ"נ מהתורה].

ומעתה נבוא לבאר את הדינים שנתבארו בשו"ע וברמ"א:

א. קדירה בלועה מבשר בחלב שנבתשלו בה מים בתוך מעל"ע מהבליעה, נעשו המים נבילה [משום שלענין דיני בשר בחלב גם השו"ע סובר דין חנ"נ, וכמבואר לעיל], ומעתה אין הבלוע בקדירה נפגם אלא אחרי מעל"ע מבישול המים. [דאף שכאשר עבר זמן מעל"ע מבליעת הבב"ח נפגם הבב"ח, מ"מ המים אוסרים כדעת הסה"ת, ודלא כהסמ"ק שהיקל מחמת סברת אין הנאסר, וכפי שהארכנו לעיל].⁶⁹

ביאורים והערות

67. עיין בפמ"ג [ש"ד סוס"ק ו] שהקשה סתירה ברמ"א, דהכא לא היקל לסמוך על סברת הסמ"ק [דאמרינן בזה דאין הנאסר חמור מהאוסר] אלא במקום הפסד קצת, ובצירוף שיטות הפוסקים שאינם סוברים דין חנ"נ, [ולכן בקדירה בלועה מבשר וחלב הסכים הרמ"א להשו"ע להצריך מעל"ע מבליעת המים ולא כסברת הסמ"ק, כיון שלענין בשר בחלב ס"ל דלכו"ע אמרינן חנ"נ], ואילו בס"י קלד [סי"ב] נקט הרמ"א כהשיטות דאמרינן בזה סברת אין הנאסר, ואם היו תבלין בלועים מיין נסך ונפלו לתבשיל שהיין פוגמו והתבלין משביחו ה"ז מותר, וסיים הפמ"ג דאולי גם בזה היקל הרמ"א בס"י קלב רק במקום הפסד קצת.

והחוות דעת [סי' צד ס"ק ו] כתב לחלק בין שני הנידונים של הרמ"א, דבס"י קלד איירי באופן שהאיסור [היין] אינו יכול לאסור את התבשיל כלל כיון שהוא פוגמו, ובזה כו"ע מסכימים לסברת אין הנאסר, ורק הכא שהנטל"פ הוא מחמת שאינו בן יומו, וכשנבלע האיסור במים עדיין היה בן יומו, בזה חל על המים דין חנ"נ לפי סה"ת, ולא היקל הרמ"א אלא במקום הפסד קצת.

68. כתב הדגול מרבבה [תנינא סי' צד על הש"ך ס"ק כב] דמצד הסברא הזו של הש"ך אין צורך לשער בכל דפני הקדירה אלא לפי חשבון, שהרי האיסור התערב במים וחזר ונבלע עם המים, כגון אם עובי דפני הקדירה כזית וכאשר בישל בה איסור נבלע בה כזית איסור, ועכשיו חימם בה ב' זיתים של מים ונתערב האיסור בהם, מעתה כשנבלעים המים בקדירה אין בלוע בה כזית איסור אלא אחד מעשרים ואחד של כזית, ורק למאן דס"ל חנ"נ יש לשער כנגד כל עובי הקדירה.

והנה הפמ"ג [ש"ד ס"ק כב ד"ה שוב ראיתי] כתב בשם הפרישה דאין משערין לפי חשבון, אלא אמרינן דמה שיצא מדופן הקדירה הוא שחזר ונבלע, וכתב הפמ"ג שזו גם דעת הב"י והש"ך עיי"ש, אמנם סברא זו לכאורה צ"ב.

69. במקרה שבישל בקדירה בשר ואח"כ בישל חלב אי מונין להסמ"ק שיעור מעל"ע מהחלב או מהבשר, כתב רע"א [גליון הרמ"א] דמונין מהחלב, דלענין הרכבה זו של בשר בחלב שנאסרה אין שייכת סברא דאין הנאסר אף שהבשר נפגם, משום שהחלב עצמו כבר נעשה נבילה. והאריך בזה גם הפמ"ג [סי' צד ש"ד ס"ק ב], ודן בתחילה לתלות זאת במחלוקת הט"ז [סי' קה ס"ק יג] והש"ך [שם ס"ק

קנין הלכה

ומבואר בשו"ע שבדין זה גם אם תעבור לינת לילה אחרי בליעת המים אין להקל עד שיעור מעל"ע, וגם הרמ"א אינו חולק בזה.

ב. כתב הרמ"א, וכן מדויק מהשו"ע, שאם בקדירה זו [הבלועה מאיסור בב"ח ונתחממו בה מים] היתה לינת לילה קודם שנתחממו המים, ואח"כ בישלו בה תבשיל שני, הוא מותר אף שלא עבר מעל"ע משעת חימום המים, [והיינו אם עבר מעת לעת משעת בליעת האיסור, דאל"כ אין להקל על סמך לינת לילה גרידא].⁷⁰

במעם ההיתר כתבו הכרתי ופלתי והפמ"ג [ש"ד ס"ק יח] דהוא משום ספק ספיקא, ספק כהסמ"ק [שמונין מעל"ע משעת בליעת האיסור, מחמת סברת אין הנאסר], ספק כרש"י ור"ת [שלינת לילה פוגמת].

ורע"א [גליון השו"ע ס"ק יח] כתב שבאופן זה בשעת בישול המים יש ספק אם חל עליהם דין חנ"ג, וכיון שדין חנ"ג הוא מדרבנן אמרינן ספק דרבנן לקולא, ולענין זה מקילין לסמוך על לינת לילה, ומ"מ אסור לשתות את המים כיון שעדיין לא עבר מעת לעת מומן בליעת האיסור, ולגבי האיסור עצמו הוי ספק דאורייתא ואין מקילין בו.

ג. קדירה שבישלו בה בשר ואחרי לינת לילה בישלו בה חלב [תוך מעל"ע מבישול הבשר], ואח"כ בישלו בה מים, ואח"כ תבשיל שני, כתב הרמ"א שגם בזה יש להקל ולסמוך על לינת לילה [והיינו אם בישול התבשיל השני היה אחרי מעל"ע מבליעת החלב]. והמעם משום שגם בזה יש ספק ספיקא, ספק כהסמ"ק [דמונין מעל"ע מומן בליעת האיסור ולא משעת בישול המים ומשום סברת אין הנאסר], ספק כרש"י ור"ת [שלינת לילה פוגמת].

והש"ך [ס"ק יח] כתב דאין דין זה מוכרח, ולא פירש המעם. וכתב רע"א לבאר דכיון שבזמן בישול החלב היה הנידון בדאורייתא, דלהסוברים שלא סגי בלינת לילה נאסרה הקדירה מהתורה ומחמירין בזה, לכן גם כאשר אחרי כן נהפך הנידון לדרבנן [כאשר בישלו מים והנידון אם חל דין חנ"ג], אין להקל מחמת שכבר הוכרע דין הקדירה לאיסור.

ד. עוד כתב הרמ"א דקדירה הבלועה משאר איסורין [ולא מבשר בחלב] ונתבשלו בה מים, יש להקל במקום הפסד קצת ולמנות מעל"ע משעת בליעת האיסור, דמצרפינן שיטת הסמ"ק [שמונין מומן בליעת האיסור מחמת סברת אין הנאסר] לשיטת הפוסקים הסוברים שאין דין חנ"ג. והחכמת אדם העתיק דין זה.

ביאורים והערות

[יז] בדין בשר בחלב שנאסרו ואח"כ הפריד לגמרי את הבשר מהחלב, שהט"ז התיר והש"ך אסר, וה"נ כשנפגם הבשר הוי כאילו אין כאן בשר, אך מסיק הפמ"ג לאסור דמ"מ יש כאן מציאות של בשר והוי כאילו יש כאן משהו בשר בתוך החלב, ובזה לכו"ע נשאר איסור בשר בחלב. וכסברא זו כתב גם החו"ד.

70. תוספת עיון

התורת חטאת [הובא בש"ך ס"ק יח] התיר גם באופן שהיתה לינת לילה אחרי בישול המים, וכ"כ הד"מ [ס"ק ב] והפמ"ג [ש"ד ס"ק יח] בדעת הרמ"א. וכתב הפמ"ג שגם הסברא נותנת כן, דכיון שהרמ"א מיקל להלץ לצרף את שיטת רש"י ור"ת דלינת לילה פוגמת, לשיטת הסמ"ק דמשערינן מבליעת האיסור ומשום דהוי כספק ספיקא, א"כ גם כשהיתה לינת לילה אחרי בליעת המים הוי כס"ס. ועיין מש"כ הפמ"ג בשם הכו"פ ליישב זאת.

ורע"א [גליון הש"ך ס"ק יח] כתב שטעם החילוק הוא, דבאופן שעברה לינת הלילה אחרי בישול המים אין מקילין, דכיון שנאסרו המים בודאי בזמן שנתבשלו אין סומכין להקל מעתה על סמך הסברא של לינת לילה. ורק באופן שלינת הלילה היתה קודם בישול המים, שבזה מתחילת בישולה יש ספק אם המים נאסרו, [דהא לשיטת רש"י ור"ת שלינת לילה פוגמת אין המים אוסרים כלל], בזה נקטינן להקל שלא למנות מבליעת המים אלא מבליעת האיסור.

שאלות לחזרה

על החומר הנלמד בחודש שבט תשפ"א

יו"ד הלכות תערובות סימן קב - קג

מיוסדות על טור וב"י, שו"ע ט"ז וש"ך, נקוה"כ רעק"א ופתחי תשובה

סימן קב סעיף א

- א. (1) דבר שיש לו מתירין שנתערב במינו, האם בטל, מן התורה או מדרבנן, ומה הטעם?
(2) דבר שיש לו מתירין שנתערב באינו מינו, האם בטל, ומה הטעם?
(3) דבר שיש לו מתירין שנתערב במינו או באינו מינו, האם אזלינן בתר שמא או בתר טעמא?
- ב. (1) ספק דבר שיש לו מתירין שנתערב באחרים, האם יש לו דין דבר שיש לו מתירין או שמספיקא מקילין, ומה הטעם?
(2) ומה הדין בשני תערובות?
- ג. ביצה שנולדה ביו"ט שראויה למחר, האם בטלה, ומה הטעם;
(1) אם לבנו בו מאכל?
(2) אם נתנו בקדירה לתקן הקדירה?
- ד. כל מידי דעביד לתקן הקדירה, האם מיקרי מין במינו לגבי שמן התורה בטל חד בתרי, ומדוע?

סעיף ב

- ה. ביצה של ספק טריפה שנתערבה באחרות;
(1) האם מיקרי דבר שיש לו מתירין, מה הטעם?
(2) איך הוכיח הש"ך מהגמ' בביצה להלכה זו?
- ו. מי שנדר שלא לאכול בשר נבילה זו, ונתערבה חתיכת בשר זו באחרות;
(1) האם חל עליו איסור נדר?
(2) אם אמרינן שחל איסור נדר, האם משום איסור נדר שהוא דבר שיש לו מתירין, נאסר כל התערובת, ומה הטעם?

סעיף ג

- ז. כתב הרשב"א כלי שנאסר בבליעת איסור שנתערב באחרים ואינו ניכר, בטל ברוב ואין דנין אותו כדבר שיש לו מתירין.
אלו טעמים למדנו לדבריו [הרשב"א, מהרש"ל, רא"ה, ט"ז, פ"ת]:
- ח. (1) מהיכן הוכיח הט"ז בדבר שיש לו מתירין אין אנו סומכין על שום סברא להקל?
(2) מה הטעם למה שכתב הט"ז שאע"פ שמותר להשתמש בכל הכלים שנתערבו, מ"מ אין להשתוותם זמן מרובה, אא"כ יכשיר כולם מספק?
(3) מה הקשה הש"ך על תירוצו של המהרש"ל, ומה הביא הפתחי תשובה מהבית יעקב להצדיק את המהרש"ל?
(4) האם המהר"ל מסכים עם דברי הרשב"א וטעמו, ומנין ההוכחה שלו, ומהי מסקנת הש"ך על דבריו?
- ט. (1) מה שהתיר השו"ע להשתמש עם הכלים, האם אפי' בני יומן או דוקא אחר בני יומן, כשרוצה להשתמש בכולם יחד, או בפני עצמו, ומה הטעם?
(2) ומה הקשה רעק"א (בתשובותיו) על דברי הש"ך אלו?
- י. קערה של חלב שנתערבה בקערות של בשר;
(1) האם בטל ברוב?
(2) מה החמיר הב"ח בדבר זה?
(3) ומהי דעת הש"ך בזה?

סעיף ד

- יא. במקום שהמאכל מתקלקל, האם שייך בזה דין דבר שיש לו מתירין?
- יב. כתב הרמ"א שהא דדבר שיש לו מתירין אינו בטל, היינו דוקא אם האיסור הוא בעין או שיש עדיין ממשות האיסור בתערובת, אבל טעמו בטל.
(1) מאי שנא ממה שכתוב בס"א שאם לבנו המאכל עם הביצה אינו בטל?

- 2) באיזה אופן רצה הש"ך ליישב דברי הרמ"א שלא יקשה עליו מכל הראיות שהביא דאפילו טעמו אינו בטל?
- 3) איך נקטו הב"ח והש"ך להלכה, האם טעמו בטל, כשנשאר שם או כשהוציאו אותו?
- ג. חתיכה שאינה אסורה מחמת עצמה רק שבלוע בה דבר איסור ;
- 1) האם מיקרי דבר שיש לו מתירין?
- 2) אם החתיכה ראויה להתכבד, האם האיסור הבלוע בה אוסרתה מדין חר"ל?
- 3) ומאי איכא בין דבר שיש לו מתירין לבין חר"ל?
- 4) איך פסקו הט"ז והש"ך לגבי דבר זה, האם יש לה היתר?
- 5) הט"ז כתב להוכיח כדבריו מסברא וממתני' דביכורים, סכס הוכחותיו של הט"ז?
- יד. לפי הפני אריה המובא בפ"ת מיירי הרמ"א דוקא שהבליעה באינו מינו של התערובת. מה יהיה הדין לדעתו אם האיסור הבלוע יהא מינו של ההיתר שנתערב בו, כשאחד לח ואחד יבש, בשניהם לחים ובשניהם יבשים, בנותן טעם ובלא נותן טעם, כשמכירה או אינה מכירה?
- טו. חתיכה שלא נמלחה תוך שלשה ימים ;
- 1) האם מיקרי דבר שיש לו מתירין?
- 2) כמה טעמים מצינו למה שפסק הרמ"א שהיא בטלה?
- 3) כל דבר שיש לו מתירין אבל ההיתר אינה תיקון למה שהיה אסור, האם מיקרי דבר שיש לו מתירין?
- 4) ואיך נפסק להלכה בחתיכה שלא נמלחה שלשה ימים שנתערבה?
- טז. איסור שלא היה ניכר קודם שנתערב, כגון ענבים שיוצא מהן יין בשבת לתוך יין שכבר היה מערב שבת, האם מותר ליקח מן היין בשבת או יש לו דין של דבר שיש לו מתירין שאינו בטל ובמילא אסור ליקח ממנו בשבת?
- יז. 1) הנודר מדבר אחד, ודבר זה נתערב אח"כ, האם מיקרי דבר שיש לו מתירין, לו ולאחרים, ומה הטעם?
- 2) ומה הדין אם לא אסר הדבר לעצמו רק לאחר, ומה הטעם?
- יח. 1) אם נשבע שלא לאכול מאכל פלוני ונתערב אח"כ, בנשבע סתם או נשבע בשם, האם זה מיקרי דבר שיש לו מתירין?
- 2) ומה הדין כשנדר מדבר אחד ונשבע שלא יתיר נדרו, ונתערב אח"כ בדבר אחר?
- 3) ומה הדין בנדר בעת צרה?
- יט. כשנדר על דבר אחד מתערובת, האם נדרו אוסרת התערובת מחמת שיש לו מתירין, או כיון שהוא מעורב ואינו ניכר, לא נקרא עליו שם איסור מעולם?
- כ. דבר שיש לו היתר וחוזר ונאסר, כגון חמץ בפסח ;
- 1) האם מיקרי דבר שיש לו מתירין?
- 2) איך פסקו המהרש"ל והתורת חטאת בזה?
- 3) אם נתערב חמץ בפסח יבש ביבש, במינו או באינו מינו, האם הוא בטל?
- כא. מהו טעמים של אלו הסוברים דחמץ בפסח יבש ביבש חד בתרי בטיל, האם משום דס"ל דחמץ בפסח אינו דבר שיש לו מתירין, או דאפשר לאוקמי בדבר אחר?
- כב. המבשל בשבת במזיד, דאסור לו לעולם ולאחרים מותר למוצאי שבת, האם מיקרי דבר שיש לו מתירין, בנתערב בשבת או אחר השבת, ומה טעם הנפק"מ ביניהם?

סימן קג סעיף א

- כג. 1) מהיכן ילפינן שנותן טעם לפגם מותר?
- 2) מה הדין בדבר שאינו פגום בעצמו אך פוגם תערובתו?
- 3) ומהיכן ילפינן לה?
- כד. 1) בריה, חתיכה הראויה להתכבד ודבר שיש לו מתירין הפגומים בעצמם, האם בטלים, ומה הטעם?
- 2) בריה, חתיכה הראויה להתכבד ודבר שיש לו מתירין שאינם פגומים בעצמם ופגומים התבשיל, האם בטלים, ומה הטעם?

סעיף ב

- כה. 1) כמה צריך שיפגום המאכל, האם צריך שיהא קץ לאכלו או בפוגם קצת סגי? ומהיכן ילפינן לה?
- 2) ומה הדין בדבר איסור שאינו נותן טעם לא לשבח ולא לפגם? ומנין הראיה לזה?
- 3) מה הדין בזה כשנתערב איסור מועט עם היתר מרובה, איסור מרובה עם היתר מועט, מחצה על מחצה? והאם יש נפק"מ בין נמחה לא נמחה?

- כו. (1) מה הדין כשאין שם ממשו של איסור רק טעמו, ומה הטעם?
 (2) כשנתערב ציר בעין - האם דינו כאיסור או כטעם?
 (3) ומה הדין כשהגדיל האיסור מדתו של היתר עד שהוא משביח יותר כשאוכלו בגודל מדתו ממה שהוא פוגם בהפסד טעמו?
 (4) והאם שיטה זו חולקת על היש מי שאומר שבשו"ע, ומה טעמו?
- כז. מה הדין כשאינו פוגם מתחילתו ועד סופו, רק השביח ולבסוף פוגם או פוגם ולבסוף השביח - קודם שהשביח או אחר שהשביח, ומה הטעם?
- כח. (1) כשהאיסור נותן טעם לפגם והמאכל מותר, מה דין הקדירה?
 (2) ומה הדין אם בישלו אח"כ בקדירה זו תוך מעת לעת תבשיל שהאיסור נותן בו טעם לשבח, ומה הטעם?
 (3) האם מהני ששים נגד האיסור הראשון - כולו או לפי חשבון - או צריך ששים נגד כל הבלוע בקדירה, ומה הטעם?
 (4) כשבישל יין בכלי בשר בן יומו והגיס בכף חלבית בת יומה, מה דין היין ומה דין הכלים?
- כט. (1) אם נתערב איסור נטל"פ בתבשיל וניערו את התבשיל בכף, ואח"כ תחבו את הכף לתבשיל שני שהוא ג"כ פוגם, האם נאסרה הקדירה, ומה הטעם?
 (2) ומה הדין אם בישלו בקדירת איסור תבשיל שהאיסור נותן בה טעם לשבח, ואח"כ בישלו בה תבשיל שהאיסור הראשון נותן בה טעם לפגם?

סעיף ג

- ל. (1) באופן שאין כח באיסור לבדו לפגום רק ע"י סיוע מדבר אחר, האם בכה"ג אוסר האיסור, ומה הטעם?
 (2) כשהאיסור פוגם מפני שאין שם מלח ותבלין - האם מותר להוסיף עד ששים וליתן אח"כ מלח או תבלין שישביח או שיש בזה משום ביטול איסור לכתחילה?

סעיף ד

- לא. (1) האם בשר או שמנונית פוגם בשמן או בדבש או במשקה הנעשה מדבש - כשנתבשלו לבד או עם תבלינים?
 (2) ולפי זה שמן ודבש של גוים שנתבשלו, האם מותרים או אסורים, ומה הטעם?
 (3) בשר, חלב או חלב ביין, האם הוי לשבח או לפגם?

סעיף ה

- לב. קדירה שאינה בת יומה חשיב טעמה לפגם.
 (1) ממתי נקראת אינה בת יומה, אחרי עונה או אחרי מעת לעת?
 (2) האם מותר לכתחילה לבשל בקדירה שאינה בת יומה?
- לג. (1) שומן שנשאר בעין על הקדירה אחרי מעת לעת - האם גם הוא נפגם או לא?
 (2) איך קיי"ל להלכה בדבר זה?
 (3) ולפי זה אם בישל בקדירה שאינה בת יומה שהיה שומן על פניה, האם התבשיל מותר?
 (4) ומה הדין אם יש ששים נגד הממשות הדבוק בכלי, ואיך פסק הרמ"א למעשה?
 (5) ואמאי אין בזה דין של איסור דבוק?

סעיף ו

- לד. אם שמו פלפלין בקדירה של איסור בבישול, מעט או רוב, ונרגש הטעם או אינו נרגש, האם אוסר הכל, ומה הטעם?

סעיף ז

- לה. (1) קדירה שבלועה מאיסור, שחיממו בה מים תוך מעת לעת, ממתי אפשר להחשיבה כאינה בת יומה, ומה הטעם?
 (2) קדירה הבלועה מבשר בחלב שנתבשלו ביחד או בזה אחר זה, ואח"כ תוך מעת לעת הוחמו בה מים, ממתי אפשר להחשיבה כאינה בת יומה, ומה הטעם?
 (3) והאם יש להקל אם עברה לילה?
 (4) ומה הדין אם עברה לילה בין בישול בשר לחלב?
 (5) ואיך פסק הרמ"א למעשה במקום הפסד קצת או הפסד גדול, ומה הטעם?

שאלות הנוגעות למעשה בחומר הנלמד בחודש תמוז תשע"ו

יו"ד הלכות תערובות סימן קב – קג

א. נתערב לו בתוך המגירה של התפוחים, תפוח אחד שאינו מעושר.

1. מה דין כל התפוחים.
 2. מה הדין אם נתערבו בשבת.
 3. מה הדין במי שמסתפק על ירקות האם הם מעושרים או לא מעושרים.
 4. אם אין לו עוד ירקות של טבל מאותו מין שמסתפק עליו, וצריך לקנות כדי שיוכל לעשר עליו.
[ס"א-ב, ט"ז סק"ה, ט"ז סק"ב, וסק"ח, ט"ז סק"ד, ט"ז סק"ג, זיכור הגר"א סק"ד, מ"ב סימן תקי"ג סק"ה].
- א. טבל מאחר שצריך לעשר לכו"ע לא בטיל, - ולא רק בתערובת מאחר ויש לו מתירין נחשב כמינו, אלא גם כל ספיקות מטעם דעד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר, אסור. - ואפילו נתערבו באחרים הכל נאסר, דהוה ספק אחד בגופו ואחד בתערובת ולא בטיל אבל במ"ב כתב שבספק איסור דרבנן שנתערב וישל"מ במקום הפסד יש לסמוך על המקילין.
- ומ"מ אם אין לו ממה לעשר עליו, וצריך לקנות עוד ירקות, ולחתוך כל ירק מהתערובת זה טירחא גדולה מ"מ בטבל לא בטיל כהתירו כך איסור [כמבואר בשפ"ד].

ב. לפני שבת הגיעו אורחים, והוסיף בשר ותפוז"א לתוך התבשיל שבסיר שעל הגז. כשנכנסה שבת עדיין לא היה מבושלים דיים הבשר ותפוז"א הנוספים, והסיר לא היה מונח על פת וכדו' בצורה של גרוף וקטום.

1. מה דין כל הבשר, תפוחי האדמה, המרק, ושאר הדברים שבתבשיל.
 2. מה הדין אם רק מסתפק אם התבשל כשיעור הדרוש לפני שבת.
 3. אם מכיר את תפוחי האדמה או הבשר שהוסיף, והוציאם, מה דין שאר התפוז"א והבשר.
 4. האם יש הבדל אם יש לו חוץ מתבשיל זה עוד מאכלים לשבת או שאין לו.
 5. האם יש הבדל אם בכל המרק היה ס' כנגד החתיכה שהוסיף או לא היה ס' כנגדה.
- [וס"א, ס"ד רמ"א, ט"ז סק"ד, וסק"ט, ט"ז סק"ט, ט"ז סק"ד, פ"ח סק"ה, זית מאיר סימן תכ"ז סק"א, או"ח סימן רנ"ג ס"א, חו"ד זיכוריס סק"ד, חידושים סק"ח, חכמ"א כלל נ"ג כ"א, פ"ח סק"ז, מ"ב סימן תקי"ג סק"ח, ט"ז סק"ג, רע"א קמא ס"ה].

ב. גם באיסור דרבנן נאמר דין דשיל"מ, ושהיה בשוגג נאסר. ואם מכיר את החתיכת שהוסיף והוציאו, המינו נותר, אבל האיני מינו, לדעת הרמ"א והט"ז טעם בעלמא שמעורב במאכל שהוא מינו ללא כל בעין, אינו אוסר בדשיל"מ, אבל לדעת הש"ך אוסר. ואם לא ניכר מה הוסיף, והכל מעורב, ואין לו מאכל אחר לשבת, ברע"א מבואר שגם מי שבגלל זה אין לו מאכל חם אחר אלא מאכל קר, מ"מ נחשב לדשיל"מ, ובבית מאיר כתב שבראשונים מבואר שאפי' אם אין לו מה לאכול ביו"ט, אלא את המאכל שנתערב, ג"כ נחשב שלמאכל שנאסר יש לו מתירים, דהגדרת יש לו מתירים הוא על המאכל ולא על האדם, והמאכל מצד עצמו יש לו מתירין.

ג. הוסיפו בשבת בטעות לטשולנט או למרק מים קרים.

1. מה דין כל המרק.
 2. וכן מי שנמצא בבית חולים, וראה חילוני שהוסיף מים לתוך הדוד של שבת, שיש בו הרבה מים, האם יכול להשתמש במים.
 3. וכן מי שהוסיף קצת גריסים ושעועית וכדו' לתוך הטשולנט סמוך ממש לשבת שאין אפשרות שיספיקו להתבשל כשיעור עד שבת, מה דין כל הגריסים והשעועית שבסיר.
 4. וכן מי שהוציא קרח וכדו' מהפריזר בשבת, האם יש חילוק בין אם הפשיר בתוך צלחת וכדו' ואח"כ עירבו את זה במים אחרים, לבין הכניסו מיד לתוכו מים והופשר לתוכם.
 5. וכן מי שהרגיש שחסרים קצת או הרבה תבלינים במאכלי השבת שעל גבי האש, והוסיף בטעות בשבת, מה דין כל המאכל.
- ורמ"א ס"ד, ט"ז סק"ד, וסק"ט, ט"ד סק"ב, שו"ע הגר"ז סימן תקי"ג קונ"א סק"ד, ביאור הלכה סימן קי"ח ד"ה ואס, מ"ב סקע"ג, ואס סט"ז, וסימן ט"כ ס"ט.

ג. מבואר ברמ"א שכל איסור שלא היה ניכר לפני שנתערב, אפי' שישל"מ בטיל, וא"כ ה"ה שכשהתחיל להתבשל ורק אז חל האיסור כבר לא היה ניכר. וכל שלתקן הקדרה מבואר ברמ"א שהוא מינו.

ד. ערב שבת חנוכה, הניחו חנוכיה על כסא, ובשבת הורידו בטעות את החנוכיה, והתערב הכסא

עם כסאות אחרות.

1. מה דין כל הכסאות.
2. וכן ילדים שמשחקים בגוגואים, ונתערב להם ביום טוב גוגואים ממשמשים שנאכלו בו ביום, מה דין הכל.
3. וכן מי שהניח פירות לקישוטי סוכה, ונפלו והתערבו עם פירות אחרים, ממינם או שלא ממינם.
4. וכן מי שנכנס לו צינור המים של המזגן לתוך הניאגרה, ושכח להוציאו לפני שבת, אחרי שנכנס קצת מים נזכר, האם מותר לו להוריד את המים.
5. האם יש חילוק בין התערבו הכסא או הגוגואים או הפירות או המים באחרים, לבין אם רק מסתפק עליהם האם זה הכסא שהונח עליו המוקצה, או איזה גוגואים נפרדו מהמאכל בשבת, או אם פרי הקישוט נפל ביו"ט או כבר בעיו"ט, או אם המים כבר יצאו בערב יו"ט.
6. האם לגבי הפירות של קישוטי הסוכה דלעיל יש חילוק אם נפלו במהלך חג הסוכות או רק ביומו האחרון.

וש"ך סק"ח, פ"ת סק"ו, נקוה"כ, כריתו סק"ב, פר"ת סק"ה, רע"א סק"ה, משכ"ז סק"ג, פרמ"ג לעיל פתיחה ח"ג פ"ב, משכ"ז בסיומן ז"ט סק"ב, מג"א סימן תרע"ז סק"ב.

ד. מאחר והיה בסיס ונהיה למוקצה, וכן גוגואים שפירקו אותם ביו"ט נחשב לנולד, וכן מים שיצאו מהצינור של המזגן שהם נולד גמור ונתערבו, מאחר והכל מינו, ולאיסור מוקצה יש מתירין במוצאי שבת ויו"ט, כשנתערב, נאסרו כולם ולא בטיל.

ואפי' לדעות שהביא הרמ"א [ס"ד] שכל דבר שיחזור לאיסורו לא חשיב ישל"מ ובטיל, ובשבת הבאה יחזור איסורי ודיני מוקצה, דינו של הרמ"א נאמר רק באופן שהדבר עצמו שאנו דנים עליו יחזור לאיסורו, - אלא

ביבש שאפילו שנתבטל אין לאכול כולם בבת אחת, ולכן ראוי להגעילם, אבל הש"ך כתב שכשאין הפס"מ ראוי להגעיל את כולם, ומ"מ להמתין עד שלא יהיה מעל"ע ודאי צריך.

ואפי' לדעת הרמ"א שי"א שכשהאיסור הוא רק טעם הבלוע לא אמרינן שדשיל"מ לא בטיל, לדעת הפמ"ג בליעת כלים אינו נחשב כטעם ובפ"ת הביא חולקים. ולדעת הט"ז, מאחר וכל החשש הוא רק שמא יבשל בכל הסירים ויערבם ביחד, מבואר בשפ"ד שמהני גם שיוציא אחד מהכלים, או שבכל הכלים יהיה ס' כנגד הסיר שנאסר, - מאידך גם באופן שא"א להגעיל את כל הכלים, כשאין ס' כנגד הכלי צריך להוציא אחד מהכלים כדי שלא יבוא לאכלם כאחד אבל לדעת הש"ך לא מהני שיוציא אחד מהכלים, - מאידך שבכמות גדולה לא יחשב שישל"מ, אלא שמ"מ יצטרך להמתין עד למחרת כדי שיהפך מב"י לאינו ב"י.

אלא שלדעות שהביא הנקוה"כ לענין מינו ואינו מינו הדבר נמדד לפי הבליעות שבכלי ולא לפי הכלי בעצמו וכן נראה דעת הגר"א ודעתו שזה גם דעת הרמ"א, אבל דעת הנקוה"כ, המינו מוגדר לפי הכלי ולא לפי מה שבלוע בתוכו.

ולהלכה דעת החו"ד שכלי שאפשר להגעילו לא בטיל, וכ"כ במ"ב שכלי חמץ שנתערבו אפי' לפני פסח לא בטיל דישל"מ ע"י הגעלה.

ו. עוגה שאפו אותה עם יין, ונתערבה בעוגות אחרות דומות.

1. האם מותר לאכול את העוגות בתשעת הימים.
2. וכן מה הדין בהנ"ל לגבי מי שנדר מיין.
3. האם יש חילוק בזה בין אירע הדבר בתחלת תשעת הימים, או קרוב לתשעה באב.
4. מה הדין בזה אם אפו את כל העוגות לצורך שמחת בר מצוה וכדו'.

[ס"ד רמ"א, ט"ז סק"ט, נקוה"כ, ביאור הגר"א סקי"ד, ט"ז סק"ט, חו"ד ביאורים סק"ד, חידושים סק"ח, חכמ"א נ"ג כ"א, מ"ב סימן תקי"ג סק"ח, טע"ז סקי"ד, יד יהודה קצר סקי"י, רע"א סק"ה].

ו. לדעת הרמ"א טעם שנתערב ונבלע בחתיכה לא אמרינן בו שדשיל"מ לא בטיל, ולדעת הגר"א אם מה שנבלע בחתיכות הוא מינו של כל החתיכות עצמן, גם טעם לא בטיל, אבל אם הטעם האסור שנבלע הוא אינו מינו של החתיכות בטיל.

ולכמה דעות שהובא בש"ך ובנקוה"כ אם גם הבעין נבלע בתוך החתיכה, לא בטיל, אבל אם הוציאו את הבעין עצמו ונשאר רק טעם בזה גם דשיל"מ בטיל. אבל לדעת הש"ך, גם טעמא לא בטיל, יתירא מכך אפי' אם הטעם הבלוע הוא אינו מינו של החתיכות, כל שהחתיכות עצמן הן מינם, נחשב עיי"ז לענין דשיל"מ למב"מ. ובמ"ב כתב להלכה כדעת החכמ"א ועוד, שלפחות במקום שמחת יו"ט או צורך גדול במקום שנשאר רק הטעם לבד ולא הממש אפשר להקל.

ז. נתערב לו סכו"ם של חמץ בתוך של פסח, או סיר של חמץ בתוך סירים של פסח.

1. האם יכול להשתמש בסירים לפני פסח, והאם יכול להשתמש בהם בתוך הפסח.
2. האם שונה הדין כשאלו כל הסירים שיש לו לפסח, ובפסח לא מגעילים כלים.
3. ומה הדין במי שנתערב לו לפני פסח מיעוט קמח של חמץ ברוב קמח שכשר לפסח.

4. מה הדין במי שנתערבו לו תרופות הומופאטיות שאינן כשרות לפסח, בתוך כאלו שכשרות לפסח. ורמ"א ס"ד, ס"ג, ט"ז סק"ג, משכ"ז סס, ש"ך סק"ח וסק"ד, שפ"ד סס, ולעיל בפתיחה ח"ג פ"ב, מג"א בסימן תמ"ז סק"מ, מ"ב סק"ג, רע"א סק"ד, גר"ז סס ס"ז וסק"ג]

ז. ברמ"א מבואר שי"א שכל דבר שחוזר לאיסורו בזמן אחר, אינו נחשב שיל"מ, ויש חולקים בזה. והנפק"מ בזה הוא לענין חמץ בפסח, שאפי' שקיי"ל להלכה שבין ביבש ובין בלח אוסר במשהו, מ"מ נפק"מ דאם זה מחמת חומרו של חמץ, מבואר במ"ב שבספיקות שלו מקילין, ומצרפים דעת הסוברים שגם חמץ בפסח בס' בטיל, אבל אם הוא מפני שחשיב שיל"מ לאחר הפסח, במינו גם בספיקות יאסור בכל שהוא. אבל במשב"ז כתב שהטעם שחמץ אינו נחשב שישל"מ, דמאחר וכדי שיהיה לו מתירין צריך להשהותו עד לאחר הפסח, וחמץ בפסח גם בתערובת אסור להשהותו, לכן אינו נחשב שישל"מ, ובמשב"ז כתב שלהתיר להשהותו, ולאוסרו באכילה אינו נראה, ובפתיחה להלכות פסח כתב שמאחר ומדרבנן צריך לשרפו אינו נחשב שישל"מ.

ח. מי שנשפכו לו כמה טיפות חלב לתוך כוס שמן.

1. האם מותר לו לבשל בשר עם אותו שמן.
2. וכן כהן שהתערב לו שמן של תרומה טמאה בשמן אחר, מה דינו.
3. ומה הדין אם התערב לישראל שמן של תרומה טמאה בשמן אחר.
4. האם יש הבדל אם השמן של תרומה היה מסוג שראוי רק להדלקה, או שהיה שמן העומד לאכילה, וכן השמן שהתערב לתוכו, האם עומד רק להדלקה או גם לאכילה.
5. האם יש חילוק בהנ"ל בין התערב השמן לכהן או לישראל ביום רגיל, לבין התערב ביום טוב.
6. האם התערובת מותרת לכהן ביום חול, או ביום טוב.

וס"ד רמ"א, ש"ך סק"א שפ"ד סס וסקט"ו, פ"ת סק"ח, חו"ד חיוס"ס סק"י, חכמ"א נ"ג כ"ה, רע"א קמ"א סימן ר"ז, משכ"ז סימן ל"ט סק"ב, ביאור הגר"א סקט"ו, לו"ח סימן ש"ח משנ"ב סק"ה, שעה"צ סק"ג, רע"א סס]

ח. מבואר ברמ"א שיש אומרים שאם יש לו מתירין רק בצורה אחת, ובצורה אחרת אין לו מתירין, נחשב שיש לו מתירין, אמנם להלכה מבואר בש"ך שכל שבאופן וצורה אחת אין לו מתירין, אינו נחשב שיש לו מתירין. ומ"מ מבואר במשב"ז [בסימן צ"ט סק"ב] שדבר שעיקר תשמישו הוא לדבר מסוים, ולצורך שימוש זה יש לו מתירין, אפי' אם לצורך שימושים אחרים אין לו מתירין, אזלינן אחרי עיקר יעודו, ונחשב שישל"מ. אמנם כל זה אם נתערב אצל הכהן, אבל אם נתערב אצל ישראל, מבואר ברמ"א שדבר שאצלו אסור לעולם, ולאחרים ישל"מ, ביחס למי שאסור לעולם אינו נחשב שישל"מ.

ט. סחטו כמות קטנה של ענבים למיץ, ובישל אותו יחד עם כמות גדולה של ענבים, והוציאו את הענבים.

1. נתעורר אח"כ ספק על הענבים שנתבשלו אם הם של ערלה, מה דין מיץ הענבים.
2. מה הדין אם הענבים היו ספק טבל.

וט"ז סק"י, משכ"ז סס, ש"ך סק"ט שפ"ד סס].

ט. לדעת הט"ז איסור שנתערב עם היתר מין במינו, אם הוציאו את האיסור עצמו ונשאר רק טעמו, אפי' אם הוא רוב כנגד ההיתר, מדאורייתא הוא מותר, ואין צריך בזה כלל לדין ביטול, ובזה דעתו כהרמ"א שגם דשיל"מ בטיל.

ולפי"ז כתב במשב"ז שאם יהיה ספק אם נתערב רוב טעם איסור במיעוט היתר, גם באיסור דאורייתא יחשב לספק דרבנן ולקולא, אמנם סיים ע"ז וצ"ע רב. - וכן לדעת הט"ז בכה"ג אפי' בטבל שהוא דשיל"מ בטל, אבל לדעת הש"ך גם בתערובת של טעם מין במינו צריך מה"ת לדין ביטול, ולכן בספק ערלה וכדו' יחשב לספק דאורייתא, וגם בדשיל"מ בכה"ג לא בטיל, דצריך לדין ביטול בזה.

י. מי שהולך לטייל, ורוצה לרכוב על חמור, האם צריך לחשוש שזה בכור.

[ש"ך סק"ז זיכור הגר"א סק"ד, פ"ת סק"א].

י. מאחר וכל אחד יכול לפדות פטר חמור, [כמבואר בתוס' ב"ק ס"ח ע"ב ד"ה עולא] ובזמן הזה אין צריך לתתו לכהן, א"כ אין כל הפסד בפדייתו, ונחלקו האחרונים האם בדשיל"מ אמרינן כל דפריש מרובא פריש [הביאם הפ"ת סק"א] ואם גם כל דפריש לא אמרינן לכאורה צריך לפדותו לעצמו, ואפילו שיש כמה ספיקות דאפשר שהוא של עכו"ם, גם בס"ס נחלקו האם אמרינן בדשיל"מ [כמבואר ברמ"א בסימן ק"י ס"ח ובט"ז וש"ך שם] ובפרט שכאן זה ספק אחד בגופו ואחד בתערובת דבדאורייתא ודאי לא אמרינן בדשיל"מ. [כמבואר בש"ך סק"ב, ובביאור הגר"א סק"ד].

סימן ק"ג

א. בישלו רסק מתפוחים ועוד כמה מיני פירות. התפוחים היו של ערלה, והיו קצת חמוצים, ונתנו

קצת טעם חמוץ בהכל.

1. מה דין כל רסק הפירות.
2. האם יש הבדל אם היתה כמות קטנה של תפוחים, או חלק ניכר, או רוב הרסק.
3. האם יש הבדל אם עשה את רסק הפירות לאורחים, שמחה וכדו'.
4. אם בישלו כמות גדולה של תפוחים חמוצים בתוך קצת מיץ פירות, ונודע שהיו התפוחים של ערלה והוציאו אותם.
5. מה הדין אם הוסיפו אח"כ סוכר, ועי"ז קיבל הרסק טעם טוב.
6. האם שונה הדין כאשר מחמת מתיקות הסוכר רק לא ניכר טעם החמיצות.
7. האם מותר בזמן שהסוכר מתבשל עד שמטעים את הרסק, להוציא קצת ולאכול.

[ס"א, ס"ב, ט"ז סק"ג-ה, ש"ך סק"ג-ה, זיכור הגר"א סק"ג, וסק"ז, משב"ז סק"א, וסק"ג, חו"ד זיכוריס סק"ה, פליתי סק"ז, יד יהודה לכוך סקי"א, קלר סקט"ו].

א. כדי שנטל"פ לא יאסור את המאכל לא צריך שממש יפגום את המאכל, אלא כל שאינו נהנה מטעמו אינו אוסר את המאכל אלא שמבואר בשו"ע שי"א שאם היה כמות של איסור כזו שביחס לטעם שהוא פוגם הוא מעדיף את תערובתו, אפי' שהוא נטל"פ אוסר.

ומאחר והאיסור בעצם מצד עצמו בדרגה ומצב הראוי לאכילה, וכל הטעם שאינו אוסר את התערובות הוא רק מפני שכשהוא נטל"פ אין לטעמו חשיבות ונטל"פ. לכן רק במקום שהאוסר מצד עצמו צריך להתבטל ברוב ורק

מחמת שניכר טעמו לא בטיל, במקום שטעמו פוגם לא אמרינן טעם כעיקר והכל בטיל, אבל אם האיסור הוא הרוב, ואפי' מחצה על מחצה שגם מחמת עצמו לא בטיל, כל שהוא בדרגה ומצב שעדיין ראוי לאכילה אוסר את כל המאכל. - וכאשר התערב פליטת מאכל איסור בתוך בעין של היתר, מבואר במשב"ז שלעולם ודאי שבמציאות בפועל הבעין נמצא בתערובת בכמות מרובה יותר מאשר פליטת המאכל, וכל הטעם והדין שכאשר האיסור הוא מרובה אוסר אפילו שאינו בעין זה רק בגלל הנתינת טעם שלו ולא בגלל הבעין שלו, אבל בפליתי כתב שזה תלוי במחלוקת הראשונים.

ואם אח"כ הוסיפו סוכר ועי"ז קיבל טעם טוב, מבואר בשו"ע שכל שפוגם ולבסוף השביח, אסור. ולא רק אם מאליו אח"כ השביח, כגון חומץ לתוך גריסים ונצטנן, אלא אפי' אם ההשבחה נעשתה ע"י פעולה חיצונית, כגון שהוסיפו סוכר, ג"כ חוזר לאסור, אבל רק אם השביחו ולא שרק אינו ניכר.

ב. שמן שטיגנו בו בשר.

1. העבירו אח"כ את השמן לקדרה אחרת וטיגנו בו תפוחי אדמה, האם תפוחי האדמה והקדרה נהיו בשריים.

2. וכן אם טיגנו שמן במחבת בשרי, ונודע שבאותו מעת לעת טיגנו במחבת הזו מאכל חלבי, ויש בה בליעות של בשר בחלב בן יומו, ואח"כ טיגן באותו שמן בקדרה אחרת תפוח"א וכדו', מה דין התפוח"א והקדרה.

[ס"ד, ט"ז סק"ג-ד, ט"ז סק"ד, ט"ז סק"ה, פ"ח סק"ו, פ"ח סק"ז, פ"ח סק"ח, חכמ"א נ"ז ס"ז, משב"ז סק"ו, רע"א סק"ג, וכן משב"ז סימן ל"ו סק"ט ובהנחות רע"א ס"ג].

ב. בשר שהתבשל עם שמן, מבואר בשו"ע שהבשר נותן בשמן טעם פגום, ומ"מ אם טיגן אח"כ עם אותו שמן תפוח"א וכדו', מאחר והבשר הבלוע בשמן אינו פגום, אלא רק נותן טעם פגום בשמן, ולענין נ"ט בר נ"ט מבואר בפמ"ג שכל בליעה שעוברת ממאכל למאכל ללא אמצעות כלי אינו יורד בדרגת נתינת טעם, נמצא שבתפוח"א מעורב עכשיו בליעות של בשר בדרגת טעם ראשון, ובתפוח"א הבשר כן נותן טעם מושבח, וכמש"כ הרמ"א לענין הקדרה.

ובאופן שבכלי יש בליעת איסור ואח"כ כשעוברים למאכל הם בליעת היתר, נחלקו הפמ"ג והרע"א, לדעת הפמ"ג מאחר ובאיסור אין כלל מעלה כאשר יורד בדרגת נתינת טעם, לכן כאשר בלוע איסור בכלי גם אם כאשר עבר מהכלי למאכל הוא נחשב לבליעת היתר, מ"מ לענין דרגת הנ"ט מחשיבין אותו רק משעה שעבר למאכל, אבל לדעת הרע"א למרות שבעודו איסור אין משמעות לדרגת ירידת הנ"ט שלו, אבל במציאות ירד דרגתו, ולכן כאשר אח"כ עבר למאכל אחר ובאותו מאכל הוא היתר, שבו כן מחשיבים ירידת דרגת נ"ט, מחשיבים גם את הבליעות שהיו בעודם איסור, אמנם כל זה רק לדעת המחבר והרמ"א אבל הש"ך סובר ששמן אינו פוגם בבשר, וכן נראה דעת הגר"א.

ג. בישול מאכל בקדרה, ובתחלת הבישול הכניס כמות מרובה של תבלינים.

1. לפני שהוסיף עוד מאכלים לקדרה, נודע לו שהתבלינים ללא הכשר, מה דין המאכל שכבר בקדרה.

2. אם אח"כ מחמת הבישול התבלינים יתפשטו ויבלעו בכל המאכל ויקבל טעם משובח, מה דינם, לפני שהתפשטו ואחרי.

3. אם הוסיפו אח"כ עוד מאכלים בקדרה ורק מחמת זה כבר מתובל כראוי.

4. לפני שמוסיף עוד מאכלים לקדרה, האם יכול להכניס עוד כמות של תבלינים כשרים, כדי שכשיוסיף אח"כ עוד מאכלים לא תורגש פעולת התבלינים האסורים.

5. וכן האם מותר להוסיף עוד כמות מרובה של מאכל שלא יורגשו כלל התבלינים הלא כשרים בסוף הבישול

6. וכן גבינה שנפלה לתוך קדרה עם מרק בשרי ואין ס' כנגדה, ומחמת החום כשהתה שם כמה רגעים החמיצה ונתנה טעם חמוץ במרק, מה דין המרק.

7. אם ברגע הראשון כבר החמיצה הגבינה ונתנה טעם חמוץ, או שבשעה שנפלה כבר היתה חמוצה, והוסיף למרק דברים הממתקים כדי שלא תורגש החמיצות.

8. אם הגבינה עדיין לא נתנה טעם חמוץ במרק, אבל יש לו כבר קצת ריח חמוץ, האם כבר נאסר.

9. מה הדין בהנ"ל אם החמיצות במרק אינה מפריעה לאוכל אותו, אך מי שמגיש אותו כגון בעל אולם שמחות וכדו' דואג שישמו ייפגע ולכן זה מפריע לו.

ו"ס"א, ס"ב, ש"ך סק"ז, משנ"ז סק"א, רע"א סק"ד, שפ"ד סק"ו, יד יהודה לר"ד סק"א וסק"ד, קל"ר סק"ב, פמ"ג פתיחה לתערובת ח"ג פ"ד ד"ה שוב, יד יהודה סימן ס"ט סוף סקס"ג אות כ"ז ד"ה מיהו, פר"ח סק"ח

ג. פוגם ולבסוף השביח כשחזר והשביח ודאי אוסר אבל כל עוד שלא השביח לדעת הש"ך אינו אוסר, אבל לדעת הפר"ח פוגם כזה שלבסוף עתיד להשביח מחמת עצמו, גם בשעה שעדיין פוגם אוסר, ולהוסיף לכתחילה כמות כזו שלא יורגש טעמו, ברע"א כתב שאינו נחשב לביטול איסור כי בשעה שהוא פוגם הוא עדיין היתר, אבל מהשפ"ד מוכח שאסור להוסיף בידים כדי שלא יורגש טעמו,

ד. מרק שהתבשל עם שמן של שביעית, או יין של ערלה, ולא היה ס' כנגדו, ואח"כ הכניסו לתוך המרק בשר ועכשיו יש ס' כנגד האיסור.

1. מה דין הבשר, והמרק.

2. האם שונה הדין כשצריך את המרק לצורך שמחה וכדו'.

ו"ס"ז רמ"א, ש"ך סק"כ, ביאור הגר"א סק"ו, שפ"ד סק"ו, רע"א סק"ב, חו"ד ביאורים סק"י, וסימן ז"ד ביאורים סק"ו, יד יהודה פ"ס לר"ד סק"ו, הנהגות הגאון סד"ב סק"ח, ראש יוסף חולין דף קי"א.

ד. שמן בבשר מבואר בשו"ע שהוא נטל"פ, וממילא לשמן אין כח לאסור את הבשר, אלא שהמרק נאסר ונהיה חנ"נ והוא יכול לאסור, וברמ"א כתב שלא במקום הפסד לא אמרינן אין הנאסר יכול לאסור במקום שאין בכח האוסר לאסור, ובמקום הפס"מ בין כך מותר ככל חנ"נ של לח בלח בשאר איסורים [כמבואר בש"ך ובביאור הגר"א]. ולפי"ז כתב השפ"ד שגם אם בישלו איסור בתוך היתר שנותן בו טעם מושבת, וההיתר נעשה לחנ"נ, ואח"כ נתערב המאכל שנאסר במאכל אחר שבו האיסור נטל"פ אבל מה שנאסר נותן בו טעם לשבח, במקום שאין הפסד נאסר המאכל השני, אבל החו"ד והיד יהודה כתבו לחלק, שכל מש"כ הרמ"א שלענין נטל"פ לא אמרינן אין הנאסר, זה רק במקום שבשעה שההיתר נהיה חנ"נ היה גם

בכח האיסור עצמו לאסור את ההיתר השני, כגון איסור מושבח שנבלע בקדרה אלא שאח"כ אינו יכול לאסור כי כבר עבר עליו מעל"ע, בזה קיבל ההיתר הראשון את כוחו של האיסור ואוסר כמוהו, אבל דבר שבמהותו אינו יכול לאסור את המאכל השני, אין לנאסר מחמתו כח יותר ממנו ואינו אוסר כלל, ולפי"ז אם בישלו מרק עם יין או שמן של שביעית או ערלה, ואח"כ הכניסו לתוך המרק גם בשר, אפילו שהיין והשמן פוגמים בבשר, מ"מ לדעת הפמ"ג המרק שנאסר מחמת השמן האסור הוא מצד עצמו אוסר את הבשר אבל לדעת החו"ד הבשר לא יאסר.

אבל ברע"א כתב שכל מש"כ הרמ"א לאסור שלא במקום הפסד, אינו מפני שהמים נהיה חנ"נ ואוסר אפילו שלאוסר כבר אין כח לאסור, אלא מפני שמחמיר כדעת הש"ך בסימן צ"ד שכשהבליעות של איסור שבדופני הקדרה יצא פעם אחת לאויר העולם ע"י בישול, מונים שוב מעל"ע מאותו שעה, וממילא אין ראייה כלל לדין זה שלענין נטל"פ לא אמרינן אין הנאסר. ובהגהות הנשאל נראה שלהלכה דעתו של הפמ"ג ג"כ להתיר לפחות באופן שהאיסור הראשון פוגם במהותו.

ה. קדרה שהתבשל בה בשר, ואח"כ בישלו בה בטעות מאכל חלבי, ולמחרת בבוקר בישלו בה מרק ירקות פרווה.

1. מה דין מרק הירקות.
 2. האם יש הבדל בין אם בשעה שבישלו בקדרה את מרק הירקות כבר עבר מעת לעת מבישול הבשר, אך לא מהבישול החלבי, לבין לא עבר מעת לעת גם מבישול הבשר.
 3. מה הדין אם גם את מרק הירקות בישלו באותו היום, ולמחרת, אחרי מעת לעת מבישול הבשר, אך תוך מעת לעת מבישול החלבי ומבישול מרק הירקות, בישלו בו מאכלים אחרים.
 4. מה הדין אם רק אחרי שכבר עבר מעת לעת גם מהבישול החלבי בישלו בו מאכלים אחרים.
 5. בכל האופנים הנ"ל, האם יש חילוק בין בישול מרק בכמות מרובה לצורך שמחה או לשבת וכדו', לבין יש קצת הפסד של סעודה וכדו', או שאין כל קושי להכין שוב מרק אחר.
- וס"ה, ט"ז סק"י, ט"ז סק"י, וסק"כ, דגול מרצנה, רע"א סק"ח, וסק"י, משכ"ז סק"י-י"א, ט"ז סק"י, יד יטולה קל"ק סק"ח, ט"ז סק"י, וסק"כ, וסק"ד פס, חו"ד סימן ל"ד חידושים סק"ג.

ה. לדעת הט"ז והש"ך, לדעת המחבר חנ"נ הבא מכח בב"ח דינו כחנ"נ של בב"ח, ומדינא אפילו אם כבר עבר מעל"ע מהאוסר כלומר מהבשר והחלב, מ"מ כל שעדיין לא עבר מעל"ע משעה שבישלו בה את המרק שנאסר מחמת בב"ח, נחשב שיש בקדרה בליעות של איסור ב"י של בב"ח ואוסר דמונין משעת הבישול השני, אלא שאם עבר לילה בין בישול הבשר וחלב לבישול המרק, שהבליעות של בשר וחלב נבלעו בו רק אחרי שכבר עבר עליהם לינת לילה, אפילו שהמרק עצמו אסור מה"ת, כי יש בו בליעות של בב"ח שספיקו בלינת לילה הוא לחומרא, אבל ביחס לדין שלו עצמו האם חל עליו דין חנ"נ אינו אלא ספק דרבנן ומותר, כי מצרפים את דעת הסוברים שלינת לילה פוגמת, וממילא כבר נבלע במים טעם פגום ומונין רק מעל"ע משעה שנאסר הבב"ח בעצמו. אבל אם אחרי שחל עליהם איסור בב"ח לא עבר לילה, אפילו אם עבר לילה בין הבשר והחלב בעצמם, מאחר והספק מחמת לינת לילה חל על הבליעות כשהיה עדיין ספק דאורייתא של בב"ח בעצמו, וכבר הוכרע עליו מספק שלינת לילה אינה פוגמת ונאסר, ובין הזמן שהם נאסרו מספק לבליעות שעברו למרק שנתבשל אח"כ לא התחדש שום סיבה וצד לקולא מלבד שנהפך לחנ"נ דרבנן, לכן גם המרק נאסר, ומונין ממנו מעל"ע ולא משעה שנאסר הבב"ח בעצמו, וכן אם בישלו גם את המרק באותו יום, ואח"כ עבר מעל"ע מבישול הבב"ח ולינת לילה משעת בישול המרק,

¹ עיין בשפ"ד סימן צ"ד סק"ב, שם סידר הפמ"ג את כל פרטי הדינים העולים מסעיף זה להלכה.

מאחר ובאותו שעה שבישלו את המרק באותה קדרה עדיין לא היה לינת לילה ונקבע שכבר נעשה חנ"ג, צריך מעל"ע ממנו, כן ביאר הרע"א.

ובמשב"ז כתב שטעמו של המחבר להתיר בעבר לילה הוא מדין ס"ס, דעת הסוברים שלינת לילה פוגמת, ודעת הסוברים שבכל חנ"ג מונים מעל"ע רק משעה שהאיסור עצמו נבלע ולא משעה שבישלו בו את המאכל השני שנהיה חנ"ג מכוחו, ולכן הקשה דא"כ גם באופן שבישלו את המרק לפני לינת לילה יהיה ס"ס.

אבל לדעת הרמ"א כל שעבר לילה אפילו בין הבשר לחלב שכאשר דנים על החלב עצמו צריך להכריע עליו מספק דאורייתא שלינת לילה אינה כלום, מ"מ ביחס למרק שנתבשל אח"כ שהוא רק חנ"ג דרבנן, ספיקו לקולא ומותר. אבל אם לא עבר מעל"ע מבישול הבשר והחלב עצמם אלא עבר מעל"ע רק מבישול הבשר ולא מבישול החלב, גם לדעת הרמ"א אוסר, ואפילו לדעת הסוברים שבשר וחלב שנפרדו זה מזה אין אוסרים כלל, נט"פ נחשב שיש משהו, וממילא נחשב שעדיין מעורב בשר בתוך החלב, והחלב אוסר מדינא ממש של בב"ח, כ"כ השפ"ד היד יהודה והחו"ד.

אבל לדעת הש"ך מחד חנ"ג הבא מכח בב"ח דינו רק כחנ"ג של שאר איסורים, אבל גם בשאר איסורים כל שעדיין לא עבר מעל"ע משעת הבישול השני של המרק שנהיה חנ"ג, צריך להחמיר ולאסור מדינא, ולא בגלל שמה שנתבשל נהיה חנ"ג וממשיך לאסור, אלא שכל שפעם אחת יצאו הבליעות מדופני הקדרה לאויר העולם ונבלעו שוב, צריך למנות את המעל"ע משעה שנבלעו פעם שניה. נמצא שהאוסר הוא לא המרק שנהיה חנ"ג מהבב"ח אלא הבב"ח עצמו כי עדיין לא נעשה נט"פ, וא"כ לדעת הש"ך אפילו במקום הפסד מרובה אין להקל, כי אינו מטעם חנ"ג אלא מפני שעדיין לא עבר מעל"ע מבליעת האיסור עצמו בפעם השניה, כ"כ הדגול מרבבה, ומש"כ הש"ך שרק במקום הפסד קצת בהכרח שזה רק לדעת הרמ"א עצמו.

ו. בישול מרק ירקות בקדרה, ונדע אח"כ שהירקות היו של שביעית, או התבלינים ללא הכשר,

ולמחרת בבוקר תוך מעת לעת מהבישול הקודם בישלו שוב מרק ירקות בקדרה.

1. מה דין מרק הירקות השני.
2. באותו יום בישלו שוב מרק ירקות באותה קדרה, אך אחרי שכבר עבר מעת לעת מבישול האיסור של אתמול, מה דין המרק.
3. מה הדין אם לא באותו יום אלא ביום שאחריו, כשכבר עבר מעת לעת מבישול הירקות הראשונים של שביעית, תוך מעת לעת מבישול הירקות השני בישלו בו שוב.
4. אם בישלו את מרק הירקות הראשון באותו יום שבישלו את המרק של שביעית, ולמחרת בבוקר תוך מעת לעת מבישול הירקות של שביעית בישלו בו שוב מרק, מה דינו.
5. בכל האופנים הנ"ל, האם יש הבדל בין בישול את מרק הירקות לצורך שבת או שמחה, לבין בישולם לצורך סעודה סתם, או שבישול כמות מועטת של מרק.

וס"ה, ט"ז סק"י, ש"ך סק"י, וסק"כ, דגול מרבבה רע"א סק"ה, וסק"י, משב"ז סק"י-י"א, שפ"ד סק"י, יד יהודה קל"ר סקל"ה,

ש"ך סימן ל"ד סק"כ, ופ"ד שס, חו"ד סימן ל"ד חיוקיס סק"ג, ביאור הגר"א סק"ד-כ"ו.

ו. כשעבר רק לינת לילה לכו"ע להלכה עדיין אוסר, אבל אחרי שמהאוסר כבר עבר מעל"ע אלא שהוא עדיין תוך מעל"ע משעה שהמאכל נאסר מחמתו, לדעת הרמ"א מאחר וי"א שבשאר איסורים לא אמרינן כלל חנ"ג, מצרפים את דעת הסוברים שלעולם מונים מעל"ע רק משעת בישול האיסור, ואת דעת הסוברים שלינת לילה כבר פוגמת, והמאכל השני לא נאסר, ולכן המרק הראשון שהתבשל תוך מעל"ע מבישול האיסור, למרות שהתבשל רק אחרי לינת לילה מהאיסור נאסר, ואפילו במקום הפסד מרובה, אבל המרק השני שהתבשל רק תוך מעל"ע מבישול המרק, במקום הפס"מ בכל האופנים מותר, כי זה חנ"ג של שאר איסורים, אבל גם שלא במקום הפס"מ, אם כבר עבר מעל"ע מבישול האיסור וגם עבר לילה מבישול המרק שנהיה חנ"ג מחמת האיסור, הבישול השני לא נאסר, ואפילו אם בבישול של המאכל השני אין ס' כנגד האיסור שנבלע בתחלה בקדרה מ"מ כבר עבר מהאיסור מעל"ע, ולולא חנ"ג אין מה שיאסור. יתירא מכך אפילו אם בין כל בישול לחבירו לא עבר לילה, כגון שבישלו את הירקות האסורים בתחלת היום, ובאמצע הלילה בישלו בו את המרק, ובבוקר שלמחרת אחרי שכבר עבר מעל"ע מהבישול של האיסור, אבל עדיין לא עבר לילה מבישול המרק כי זה היה באמצע הלילה, בישלו בו שוב מרק, שאין כאן צירוף של לינת לילה, מ"מ מאחר וכבר עבר מעל"ע

מבישול האיסור עצמו, וכל האוסר הוא רק חנ"נ של שאר איסורים, מצרפים להיתר את דעת הסוברים שלעולם מונים מעל"ע רק משעת בישול האיסור בעצמו, [כמבואר בביאור הגר"א סק"ד כ"ה, ובשפ"ד בסימן צ"ד סק"ב]. ובשפ"ד נראה שגם לדעת הש"ך שבשעה שבישלו את המרק הראשון, האיסור הרי יצא שוב לאויר העולם {וגם לא שייך נ"ט בר נ"ט שהוא איסור} ג"כ מקילין בזה אפילו ללא כל הפסד. אבל אם גם את המרק הראשון בישלו לפני לילה מותר רק במקום הפסד קצת, דבהפס"מ בין כך מותר בגלל חנ"נ של שאר איסורים, ובזה לדעת הש"ך אסור מדינא, דאינו אוסר מצד חנ"נ אלא מפני שיצא לאויר העולם וממילא יש כאן רק היתר של לינת לילה לבד {מלבד באופן שבבישול השני יהיה ס' כנגד האיסור בעצמו שלכאורה גם לדעת הש"ך אפשר להקל וצ"ע}.

ז. מחבת שטיגן בה בשר, ולמחרת בבוקר טיגן מאכל חלבי במחבת, ונתעורר לו חשש שאולי טיגן

במחבת הבשרי של אתמול.

1. מה דין המחבת.
2. וכן מי שבישול בבוקר מרק פרווה בקדרה שבישלו בה בלילה בשר, ומסתפק אולי עירב את המרק במצקת חלבית, מה דין המרק.
3. וכן מי שטיגן בטעות שניצלים במחבת חלבית, אבל מסתפק האם כבר עבר מעת לעת מאז שטיגן בה חלבי, מה דין המחבת והשניצלים.
4. מה הדין אם המחבת החלבית היתה עדיין מלוכלכת קצת משיירי החמאה, או כשמסתפק האם היתה מלוכלכת.

וס"ז, ט"ז סקט"ז, ביאור הגר"א סק"כ, כ"ד-ה, משכ"ז סק"א, רע"א סק"ט, משכ"ז סימן ז"ה סק"ד, חכמ"א נ"ה ס"ה, הנהגות הנשאל סד"צ סי"ב.

ז. לדעת המחבר במקום שיש צירוף דעת הסוברים שאם כבר עבר מעל"ע מבישול האיסור אינו אוסר, ודעת הסוברים שלילה פוגם, מצרפים להתיר גם בחנ"נ הבא מבב"ח. כמבואר בביאור הגר"א, ובפמ"ג ביאר שזהו ג"כ טעמו של הרמ"א, אבל בחנ"נ של בב"ח עצמו לא מצרפים. וממילא כל הספיקות המוזכרים כאן מאחר שאינו קשור לחנ"נ הבא מכח בב"ח, וביותר שזה ספק בדאורייתא, ספיקו אוסר, אבל ברע"א הביא מהמנח"י שבכל ספק מצרפים לס"ס את דעת ר"ת שלילה פוגם ומתירים בזה בהפס"מ, וא"כ לפחות במחבת שא"א להגעילו, וכן לענין המאכל במקום שמיועד לשמחה או צורך שבת וכדו' בכל ספק שיארע האם נאסר או לא, אבל ודאי שכבר עבר עליו לפני כן לילה, ספיקו מותר. וכ"כ בחכמ"א ובמשכ"ז בסימן צ"ה צידד להתיר בזה בכלי חרס בהפס"מ, אבל בהנהגת הנשאל חילק בזה בין מקום שספיקו דאורייתא כהכא או ספיקו דרבנן. ואם מסתפק האם נשאר גם בעין של החמאה על המחבת, בסתמא אמרינן שהכלים נקיים, אבל אם ידוע לו שהיה מרוח חמאה על דופני המחבת אם אין ס' כנגדו, ב' דעות במחבר האם גם בעין שהוא רק טוח ע"ג דפנות הקדרה נטל"פ, ולהלכה סתם לקמן כדעה ראשונה שהבעין כן אוסר, [כמבואר בביאור הגר"א] אבל אם היה מרוח רק מעט שבכל הטיגון ודאי היה ס' כנגדו, לדעת הרמ"א והש"ך מאחר והמחבת אינו ב"י אינו אוסר, אבל לדעת המהרש"ל כשיש בעין גם הבלוע לא נפגם וצריך ס' כנגד כל המחבת.